

SPRAVODAJ

slovenskej speleologickej spoločnosti

4

2009

Foto: I. Pohanka

Spravodaj SSS 4/2009

ročník XL

OBSAH

Dušan Čaplovič	Pozdravný list podpredsedu vlády SR k 60. výročiu SSS	4
Bohuslav Kortman	SSS ešte nepatrí do múzea	5
Marcel Lalkovič	40 rokov Spravodaja SSS	6
Ján Dzúr	50. jaskyniarsky týždeň Demänovská dolina	12
Ján Šmoll	Červené vrchy – nové prieskumy a poznatky	15
Lukáš Vlček, Oleksandra Levytska, František Hanes, Peter Gažík	Jaskyňa Efeméra v žiarskej lavíne: osud sezónnej ľadovej jaskyne v Západných Tatrách	20
Oľga Miháľová Peter Holúbek,	Malý objav vo Veľkom meandri	25
Pavol Horváth	Správa z prieskumu jaskyne na Solimáli vo Volovských vrchoch	27
Miluše Šišková	Nový objav v Kryštálovej jaskyni	28
Alexander Lačný	Využitie digitálnych teplomerov v speleologickej praxi	30
Marián Jagerčík	Plošinové systémy	32
Marián Soják	Jazvečí hrad	34
Ján Ducár	Umelé jaskyne v Betliari a Vlachove	37
Bohuslav Kortman	Vojtech Bukovinský a jaskyne Stráňavskej doliny	39
Ivan Kubíni	Najstaršie písomné zmienky o jaskyniach v okolí Tisovca a začiatky jaskyniarstva v Tisovci	43
Dušan Hutka	Dvadsať rokov symbolického cintorína v jaskyni Michňová	45
	Spomienky	46
	Jubilanti	48
	Z literatúry	53
	Aktuality	57
	Summary	58

Fotografie na obálke

- 1. strana obálky:** V ľadovej jaskyni Efeméra v Žiarskej doline, Západné Tatry (k článku na str. 20). Foto: Peter Gažík, Lukáš Vlček a Pavol Herich
- 2. strana obálky:** Zostup do Oľginej priepasti, Slovenský raj (k článku na str. 25). Foto: František Mihál
- 4. strana obálky:** Malá Stanišovská jaskyňa v Jánskej doline je po Jaskyni mŕtvych netopierov, Zlej diere a Krásnohorskej jaskyni ďalšou jaskyňou sprístupnenou a prevádzkovanou členmi SSS. Má dĺžku 846 metrov, sprístupnená časť meria 177 metrov, návštevníci ňou prejdú tam aj späť. Sprístupňovateľ Peter Vaněk, Dobré služby. Foto: P. Vaněk

Redakčná rada: Pavel Bella, Zdenko Hochmuth, Peter Holúbek, Ján Kasák, Bohuslav Kortman, Jaroslav Stankovič, Branislav Šmída, Ján Tulis

Redakčne spracoval: Bohuslav Kortman, e-mail: kortman@kniznecentrum.sk

Graficky upravil: Ján Kasák, e-mail: kasak@map.sk

Adresa redakcie: Slovenská speleologická spoločnosť, Hodžova 11, 031 01 Liptovský Mikuláš
e-mail: speleo@ssj.sk

Vytlačil: KRUPA print, Žilina

CONTENTS

Dušan Čaplovíč	Salutatory letter of deputy prime minister of SR to 60 th anniversary of SSS	4
Bohuslav Kortman	SSS Still Doesn't Belong To Museum	5
Marcel Lalkovič	40 Years of Spravodaj SSS	6
Ján Dzúr	50 th Caving Week in Demänovská dolina	12
Ján Šmoll	Červené vrchy – New Surveys and Knowledge	15
Lukáš Vlček, Oleksandra Levytska, František Hanes, Peter Gažík	Ephemeral Cave in Žiar Avalanche: The Fate of Ice Cave in Western Tatras	20
Oľga Miháľová	Small Discovery in Great Meander	25
Peter Holúbek, Pavol Horváth	Report from Survey of Cave on Solimál in Volovské vrchy Mts.	27
Miluše Šišková	New Discovery in Kryštálová Cave	28
Alexander Lačný	Usage of Digital Thermometers in Speleological Practice	30
Marián Jagerčík	Platform Systems	32
Marián Soják	Jazvečí hrad (Badger Castle)	34
Ján Ducár	Artificial Caves in Betliar and Vlachovo	37
Bohuslav Kortman	Vojtech Bukovinský and Caves of Stráňavská Valley	39
Ivan Kubíni	The Oldest Written Mentions on Caves around Tisovec and Beginnings of Caving in Tisovec	43
Dušan Hutka	Twenty Years of Symbolic Cemetery in Michňová Cave	45
	Memories	46
	Celebrating Ones	48
	From Literature	53
	News	57
	Summary	58

Cover photos

the 1st cover photo: In the ice Ephemeral Cave in Žiarska Valley, Western Tatras (article on pg. 20). Photo: Peter Gažík, Lukáš Vlček and Pavol Herich

the 2nd cover photo: Descent to Oľgína Abyss, Slovak Paradise (article on pg. 25). Photo: František Miháľ

the 4th cover photo: Malá Stanišovská Cave (Jánska Valley, Low Tatras) is after Dead Bats Cave, Bad Hole and Krásnohorská Cave another cave developed and operated by members of SSS. Photo: Peter Vaněk

Editorial board:	Pavel Bella, Zdenko Hochmuth, Peter Holúbek, Ján Kasák, Bohuslav Kortman, Jaroslav Stankovič, Branislav Šmída, Ján Tulis
Compiled by:	Bohuslav Kortman, e-mail: kortman@kniznecentrum.sk
Graphic arrangement:	Ján Kasák, e-mail: kasak@map.sk
Editing:	Slovak Speleological Society, Hodžova 11, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovak Republic, e-mail: speleo@ssj.sk
Print:	KRUPA print, Žilina

*Podpredseda vlády Slovenskej republiky
Dušan Čaplovič*

*Bratislava, 1. decembra 2009
Č.: 3165/2009/PPVL*

Vážený pán predseda,

dovoľte mi, aby som Vás a všetkých Vašich spolupracovníkov čo najsrdečnejšie pozdravil v súvislosti so 60. výročím založenia Slovenskej speleologickej spoločnosti, ktoré si teraz pripomíname. Vysoko si vážim činnosť a dosiahnuté výsledky Vašej organizácie, ktorá si vďaka odborným, športovým a morálnym kvalitám svojich členov pri zabezpečovaní základnej starostlivosti o tisíce slovenských jaskýň získala veľké uznanie a úctu. Naše jaskyne patria k najlepším zachovalým v Európe, čo je zásluha dlhoročnej práce Vašej spoločnosti v duchu hesla Objav – Poznaj – Zdokumentuj – Ochráň! Vaši speleológovia sa aktívne podieľajú na ochrane prírody a životného prostredia v Slovenskej republike, ako aj na environmentálnej výchove a vzdelávaní verejnosti. S veľkým uznaním sa treba pozeráť aj na celospoločenské využitie výsledkov práce speleológov v geológii, pri výstavbe vodných diel v krase, pri vyhľadávaní zdrojov pitnej vody, alebo pri rozvoji turistiky a cestovného ruchu na Slovensku. Pritom členovia Vašej spoločnosti rozvíjajú úspešne svoje mnohostranné aktivity nielen doma, ale aj v zahraničí, keďže Slovenská speleologická spoločnosť je zakladajúcim členom Medzinárodnej speleologickej únie.

Vážený pán predseda,

úloha slovenských dobrovoľných jaskyniarov pri tvorbe a zachovaní životného prostredia na Slovensku je absolútne nezastupiteľná a celospoločensky nesmierne potrebná. Dovoľte mi ešte raz vysloviť na adresu Slovenskej speleologickej spoločnosti nielen slová veľkej úcty, ale aj hlbokého poďakovania za všetko, čo robíte pre zveľádovanie nášho krásneho Slovenska. Prajem Vám do ďalšej, vysoko záslužnej práce všetko najlepšie, veľa vytrvalosti, elánu a obetavosti.

S úctou

Vážený pán

Mgr. Bohuslav Kortman

predseda

Slovenská speleologická spoločnosť

Liptovský Mikuláš

Aj keď Slovenská speleologická spoločnosť v septembri tohto roku dovŕšila svoju 60-ku, do múzea ešte vonkoncom nepatrí. Netyka sa to však Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva (SMOPaJ) v Liptovskom Mikuláši, kde sa v sobotu 28. novembra stretlo okolo 60 dobrovoľných i profesionálnych jaskyniarov na podujatí venovanom výročiu SSS. Nechýbali medzi nimi ani osobnosti slovenskej speleológie na čele s čestnými členmi SSS RNDr. Antonom Droppom, CSc., ktorý tohto roku prevzal z rúk prezidenta SR Ivana Gašparoviča štátne vyznamenanie Pribinov kríž II. triedy za významné zásluhy v oblasti speleológie a geografie, a doc. RNDr. Jozefom Jakálom, DrSc., predsedom prípravného výboru na obnovenie SSS v r. 1969 – 1970. Pozvanie prijali ďalší čestní členovia a bývalí predsedovia SSS: RNDr. Dušan Kubíny, CSc., Mgr. Alfonz Chovan a Ing. Ján Tulis, súčasný čestný predseda nášho združenia. Prítomní boli aj doc. RNDr. Dana Šubová, CSc., riaditeľka SMOPaJ, jej predchodca Ing. Marcel Lalkovič, CSc., a riaditeľ Správy slovenských jaskýň Ing. Jozef Hlaváč.

Slovenská speleologická spoločnosť za 60 rokov svojej existencie významne ovplyvnila dianie v speleológii na Slovensku. Poukázali na to v prvej časti podujatia – seminári k jubileu SSS – prednášajúci doc. RNDr. Zdenko Hochmuth, CSc., Ing. Peter Holúbek, Ing. J. Tulis, Oľga Miháľová a Ing. M. Lalkovič, ktorí sa vo svojich referátoch postupne zaoberali mŕľníkmi nášho jaskyniarstva, históriou Jaskyniarskych týždňov a Speleomítingov, ako aj vydávaním Spravodaja SSS. (Referáty už vyšli alebo vyjdú v Spravodaji SSS.) Výstavu jaskynných umelcov Zbigniewa Nišponského a Františka Miháľa, ktorej vernisáž nasledovala po premietnutí his-

torického filmu o jaskyniaroch a jaskyniach Demänovskej a Jánskej doliny, otvorila riaditeľka SMOPaJ. Podujatie sa skončilo v sredečnej atmosfére neformálnymi rozhovormi účastníkov, ktoré sa týkali nielen minulosti a súčasnosti, ale aj budúcnosti dobrovoľného jaskyniarstva na Slovensku.

Pozdravné listy k výročiu nám poslali podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič (uverejňujeme ho na inom mieste), riaditeľ Správy jaskýň České republiky RNDr. Jaroslav Hromas a poľskí jaskyniari z klubu STJ KW-Kraków.

Len pripomínam, že mnohé z toho, čím prešla a čo dosiahla naša organizácia po 10. septembri 1949, sme bilancovali aj pred desiatimi rokmi pri príležitosti 50. výročia SSS, a to na seminári v Jánskej doline a v zborníku referátov z tohto podujatia. Ako sa v zborníku uvádza, zúčastnilo sa ho vtedy 44 osôb, z toho 2/3 členov SSS.

Budúci rok 16. apríla sa vo Svite uskutoční 16. valné zhromaždenie SSS, na ktorom sa tiež vrátíme k tohtoročnému jubileu, o. i. aj preto, aby sme zhodnotili a ocenili prínos základných organizačných zložiek, oblastných skupín a klubov, ale i jednotlivých členov k rozvoju našej organizácie a jaskyniarstva na Slovensku.

Predseda SSS na seminári, zľava Dr. D. Kubíny, Mgr. A. Chovan, Dr. Z. Hochmuth, Ing. J. Tulis, Mgr. B. Kortman

Myšlienka zverejňovať výsledky práce dobrovoľných jaskyniarov ich publikovaním prostredníctvom na to určeného periodika súvisí v značnej miere s Jaskyniarskym zborom KSTL. Už krátko po jeho vzniku vyšlo v roku 1944 zásluhou V. Benického, ktorý vtedy pôsobil v redakcii Krás Slovenska, monotematicky zamerané trojčíslo tohto časopisu s výsledkami práce zboru či inými jaskyniarskymi prácami a zaujímavosťami. Tento trend mal svoje pokračovanie aj neskôr. Jaskyniarske dvojčíslo Krás Slovenska sa objavilo aj v ich 26. ročníku (1948 – 1949). Po pretvorení Jaskyniarskeho zboru KSTL v septembri 1949 pokračovala v ňom aj Slovenská speleologická spoločnosť. Jej zásluhou vyšlo v roku 1950 štvorčíslo Krás Slovenska ako prvý zborník SSS a roku 1951 ešte jedno jaskyniarske číslo.

Po útlme Spoločnosti vplyvom zákona č. 68/1951 o dobrovoľných organizáciách takúto funkciu plnil čiastočne zborník Slovenský kras, ktorého prvé číslo vydalo Múzeum slovenského krasu v roku 1958. V súvislosti s činnosťou jaskyniarov združených pri Múzeu slovenského krasu v druhej polovici šesťdesiatych rokov minulého storočia múzeum dokonca počítalo s osobitným časopisom pre jaskyniarov. Mal to byť časopis *Jaskyniar*, kde by sa publikovali výsledky práce jaskyniarov, ktorí aj po rozpade prvej SSS udržiavali kontakty s múzeom. Štočky obálky už boli hotové, pripravovala sa jeho obsahová štruktúra, ale ku konkrétnej realizácii časopisu už nedošlo.

V apríli 1969 zástupcovia dobrovoľných jaskyniarskych skupín z celého Slovenska na aktíve v Liptovskom Mikuláši osvojili si myšlienku vytvorenia novej organizácie – Slovenskej speleologickej spoločnosti pri Múzeu slovenského krasu. Zvolili organizačný výbor na čele s J. Jakálom, ktorý pripravil pôdu na zvolanie riadneho valného zhromaždenia. To sa uskutočnilo 11. apríla 1970 v Liptovskom Mikuláši. Myšlienka časopisu *Jaskyniar* sa tým stala neaktuálnou. Uprednostnila sa idea bulletinu,

ktorý v rámci vnútroústavných informácií pre pracovníkov a dobrovoľných spolupracovníkov, združených v SSS ako odbornej záujmovej organizácii MSK, mohlo vydávať múzeum. Zrodil sa *Spravodaj*.

Čas ukázal, že to bola myšlienka správna, opodstatnenosť ktorej potvrdilo 40 rokov jeho doterajšej existencie. Za toto obdobie prešiel rôznymi zmenami, mal svoje slabé i lepšie stránky, priniesol množstvo zaujímavých informácií a významne spolupôsobil pri vytváraní profilu organizácie dobrovoľného jaskyniarstva na Slovensku.

Charakter časopisu

Spravodaj mal od začiatku polytematický charakter a jeho vnútorná štruktúra sa dotvárala postupne. Väčšinou vychádzal v štyroch číslach ročne a tento nepísaný úzus negatívne poznačila prax jeho vydávania počas rokov 1984 – 1992 (tabuľka 1 a 2). V prvom decénií existencie *Spravodaja* vyšlo aj niekoľko monotematicky zameraných čísel. V prípade ročníka 1976 je to číslo 2, venované Jaskyniarskemu týždňu SSS v Jergaloch. Ďalšie monotematické číslo v ročníku 1979 súviselo s 1. konferenciou Dokumentácia krasu a jaskýň a jeho obsahovú stránku tvorili referáty prednesené počas nej.

Trochu iný charakter mali monotematické čísla v druhom decénií. Obsahovú stránku čísla 4, ročníka 1981 zostavila oblastná skupina Zvolen. S poukazom na charakter svojej činnosti prezentovala v ňom svoju predstavu o obsahovom zameraní časopisu. O rok neskôr sa v čísle 2, pri desiatom výročí existencie, výsledkami svojej činnosti prezentovala oblastná skupina Rimavská Sobota. V roku 1983 obsahovú stránku čísla 2 tvorili referáty prednesené počas 2. konferencie Dokumentácia krasu a jaskýň. Posledné monotematické číslo tohto decénia zostavila v roku 1984 oblastná skupina Spišská Nová Ves. Súviselo s 20. výročím existencie oblastnej skupiny a jej činnosťou v Slovenskom raji.

Spravodaj si svoj polytematický charakter zachoval aj po roku 1992. Monotematické čísla, ktoré sa objavili v niektorých ročníkoch,

informovali o činnosti slovenských jaskyniarov v zahraničí. Z tohto aspektu obsahová stránka č. 3 z roku 1994 pozostávala zo zahraničných ciest členov SSS. Obsahovo zaujímavejšie čísla 2/2003 a 3/2005 informovali o výsledkoch expedície Roraima 2003 a speleoexpedíciách do masívu Chimantá 2004.

Trend, ktorý sa z hľadiska vnútornej štruktúry časopisu začal presadzovať prakticky od samého začiatku, sa ustálil v rokoch 1980 – 1981 zavedením stálych rubriík. Ich charakter vyjadroval príslušný piktogram. V rokoch 1970 – 1979 časopis vychádzal vo formáte A5, od roku 1980 až do roku 2006 vo formáte približne B5. Od roku 2007, keď na predsedníctve SSS neprešiel návrh na zmenu formátu na A4,

vychádza v zmenšenom formáte B5 (15,5 × 22,7 cm) a dovtedajšiu zošitovú väzbu drôtenými skobkami nahradila kvalitnejšia lepená väzba. Zo začiatku, čiže ročníky 1970 – 1973, sa Spravodaj tlačil rotaprintom, od roku 1974 sa prešlo na kníhtlač a roku 1992 na ofsetovú tlač.

Názov časopisu prešiel niekoľkými zmenami. V rokoch 1970 – 1987 časopis vychádzal pod názvom Spravodaj. V rokoch 1988 – 1990 zmenu na Spravodajcu presadil vtedajší riadaci odbor ministerstva kultúry s odôvodnením, že pôvodný názov nevyhovuje z jazykového hľadiska. O ďalšiu zmenu názvu časopisu sa v roku 1991 postaralo Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva. Pre výhrady

Tabuľka 1. Spravodaj SSS v rokoch 1970 – 1991

Rok	Názov	Číslo	Formát	Náklad	Redakcia	Obsah	Tlač
1970	Spravodaj SSS	1,2,3–4	A5	1,2/350, 3 – 4/400	V. Nemec	polytematický	OOD L. Mikuláš
1971		1,2,3,4,4		500	M. Erdős		Tlačiarne SNP Lipt. Mikuláš – rotaprint
1972		1,2,3,4		1/500, 2 – 4/600	M. Erdős		
1973		1,2,3,4		600	M. Erdős		
1974	Spravodaj SSS	1,2,3,4	A5	600	M. Erdős	polytematický	Tlačiarne SNP Lipt. Mikuláš – kníhtlač
1975		1,2,3,4		700	M. Erdős	polytematický	
1976		1,2,3,4		700	M. Erdős	č. 2 – JT 1976	
1977		1,2,3,4		1,3,4/700, 2/1200	M. Erdős	polytematický č. 2 – kongresové (slov.-angl.)	
1978		1,2,3,4		700	M. Erdős	polytematický	
1979		1,2,3,4		1,3,4/400, 2/800	M. Erdős	č. 2 – Dokumentácia krasu a jaskýň	
1980	Spravodaj SSS farebná obálka, od roku 1985 laminovaná	1,2,3,4	B5	700	M. Erdős	polytematický	Tlačiarne SNP Lipt. Mikuláš – kníhtlač
1981		1,2,3,4		1,2/700 3,4/750	M. Erdős	polytematický č. 4 oblastná skupina Zvolen	
1982		1,2,3,4		1/750 2,3,4/800	J. Hlaváč	polytematický č. 2 oblastná skupina R. Sobota	
1983		1,2,3,4		1000	J. Hlaváč	polytematický č. 2 – Dokumentácia krasu a jaskýň	
1984		1,2–3,4		1/1100 2 – 3,4/1000	J. Hlaváč	polytematický č. 1 – oblastná skupina Sp. N. Ves	
1985		1–2,3–4		1 – 2/1000, 3 – 4/1100	J. Hlaváč	polytematický	
1986		1–2,3–4		1000	J. Hlaváč	č. 1 – 2 aj angl. ako kongresové č.	
1987		1–2		1100	J. Hlaváč	polytematický	
1988	Spravodajca SSS	1–2	B5	1100	J. Hlaváč	polytematický	
1989		1,2		1100	J. Hlaváč	polytematický	
1990		1		1100	J. Hlaváč	polytematický	
1991	Jaskyniar	1	B5	1100	J. Hlaváč	polytematický	

Tabuľka 2. Spravodaj SSS v rokoch 1992 – 2009

Rok	Názov	Číslo	Formát	Redakcia	Obsah	Tlač
1992	Spravodajca SSS	1,2	B5	č. 1 Z. Hochmuth č. 2 E. Kladiva, Z. Hochmuth	polytematický	Impreso Prešov – ofsetová tlač
1993	Spravodaj SSS	1,2,3,4	B5	J. Tulis, E. Kladiva, Z. Hochmuth	polytematický	
1994		1,2,3,4		č.1 J. Tulis, E. Kladiva, Z. Hochmuth od č. 2 J. Tulis, Z. Hochmuth	č. 3 zahraničné cesty členov SSS	
1995		1,2,3,4		J. Tulis, Z. Hochmuth	polytematický	
1996		1,2,3,4		J. Tulis, Z. Hochmuth	polytematický	Impreso Prešov 2,3/1996 J. Buraľ, Jovsa od 4/1996 Typograf, s r. o., Prešov
1997		1,2,3,4		Z. Hochmuth	č. 2 anglicky – 12. speleologický kongres	od 2/1999 Grafotlač Prešov od 2/1999 ISSN
1998		1,2,3,4		Z. Hochmuth	polytematický	
1999		1,2,3,4		Z. Hochmuth	polytematický	
2000		1,2,3,4		Z. Hochmuth	polytematický	
2001		1,2,3,4		Z. Hochmuth	polytematický	
2002		1,2,3,4		Z. Hochmuth	polytematický	
2003		1,2,3,4		Z. Hochmuth	č. 2 Expedícia Roraima 2003	3/2005 Grafotlač Prešov od 2/2005 KRUPA print Žilina
2004		1,2,3,4		Z. Hochmuth	polytematický	
2005		1,2,3,4 m. č.		Z. Hochmuth od č. 2 B. Kortman	č. 3 Speleoexpedície do masívu Chimantá 2004 mimoriadne číslo – 14. speleologický kongres	
2006		1,2,3,4		B. Kortman	polytematický	
2007		1,2,3,4		B. Kortman	polytematický	
2008		1,2,3,4		B. Kortman	polytematický	
2009		1,2,3		B. Kortman	polytematický	

voči pôvodnému názvu a nesúhlas s názvom Spravodajca vydalo ho v roku 1991 s názvom Jaskyniar. Tento krok možno chápať aj ako istú formu návratu k názvu časopisu pripravovaného v múzeu ešte pred obnovením SSS. V roku 1992 sa Slovenská speleologická spoločnosť vrátila k názvu Spravodajca, ale od roku 1993 až doteraz vychádzal s pôvodným názvom Spravodaj.

Zo zákulisia časopisu

V intenciách svojich stanov SSS vyvíjala činnosť pri Múzeu slovenského krasu. Preto sa Spravodaj vydával pod hlavičkou múzea a v redakčnej rade sa uvádzal aj jeho riaditeľ. Spočiatku ako člen, neskôr ako zodpovedný redaktor. Zmena nastala až po roku 1988. Vyplynula z organizačných zmien v Ústredí

štátnej ochrany prírody po roku 1987 a 10. valného zhromaždenia v roku 1988, kedy jeho delegáti zvolili za predsedu SSS Z. Hochmutha.

Zostavovateľom prvého ročníka Spravodaja bol vtedajší riaditeľ múzea Vladimír Nemec. Pripravil ho s okruhom ďalších pracovníkov múzea a zabezpečil jeho tlač prostredníctvom Okresného osvetového domu v Liptovskom Mikuláši. Prvé číslo Spravodaja dostali počas prestávky účastníci valného zhromaždenia 11. apríla 1970. Od roku 1971 grafickú úpravu časopisu zabezpečoval spočiatku externý a neskôr riadny pracovník múzea Ján Močiliak a začali ho tlačiť Tlačiarne SNP v Liptovskom Mikuláši. V roku 1971 vyšlo až päť čísel, pretože číslo 4 sa vydalo dvakrát. Spôsobilo to chybné stránkovanie v pôvodnom čísle a mylná informácia, ktorá sa týkala vypl-

ňovania cestovných príkazov pri prieskumných akciách členov SSS. Hlavná príčina však vyplynula z nesúhlasu V. Nemca so znením nekrológu k úmrtiu V. Benického, ktorého bol autorom. Výkonný redaktor Spravodaja Mikuláš Erdős nekrológ údajne upravil spôsobom, ktorý nebol pre autora prijateľný, a preto sa vydalo nové číslo 4. Kuriozitou je, že i keď sa v ňom zohľadnili potrebné opravy, V. Nemec, ktorý doplnil či skôr prepracoval spomínaný nekrológ, nepriznal jeho autorstvo a publikoval ho pod hlavičkou redakčnej rady. Pôvodné číslo 4 sa síce skartovalo, ale jeho niekoľko výtlačkov sa aj tak dostalo na verejnosť. Dnes predstavuje raritu, ktorá poodhaľuje niektoré peripetie vtedajšej doby.

Dňom 1. apríla 1973 V. Nemec odišiel do dôchodku, a preto sa jeho meno v redakčnej rade Spravodaja viac neobjavilo. Od čísla 4 ročníka 1973 sa ako zodpovedný redaktor uvádzal Alfonz Chovan, ktorý v októbri 1973 na poste riaditeľa múzea nahradil V. Nemca.

V rokoch 1970 – 1974 sa každoročne menila obálka časopisu. Jej autorom bol s výnimkou roku 1970 J. Močiliak. V prípade rokov 1971 – 1973 sa farba obálky menila pri každom čísle. Rok 1974 mal tú istú obálku vo všetkých štyroch číslach. Tzv. *zúrivá červená obálka*, ako to uviedol Z. Hochmuth v roku 1997, nesymbolizovala žiadne normalizačné obdobie. Išlo iba o predstavu jej autora, ktorý v podobnom duchu vypracoval asi tri návrhy a napokon sa vybral ten, ktorý mal symbolizovať rez priepasťou. Autorom obálky z roku 1975 je takisto J. Močiliak. Tento typ obálky sa s rôznym farebným odtieňom používal pri každom čísle až do konca roku 1979.

Od roku 1980, po prechode na formát B5, začala v Spravodaji dominovať farebná obálka. Vytvoril sa tým priestor na publikovanie záberov z farebných diapozitívov. Jej charakter sa časom menil a takýto trend pretrváva dodnes. Výnimku tvorí iba číslo 2 z roku 1983. Použitie čiernobieleho záberu (farebný nebol k dispozícii) malo korešpondovať s obsahom čísla, ktoré pozostávalo z referátov, čo odznali počas 2. konferencie Dokumentácia krasu a jaskýň. Nešlo teda o žiadnu kompenzáciu z titulu vyššej ceny, ako sa v roku 1997 domnieval Z. Hochmuth. Za nepresnú treba považovať i jeho zmienku o kriedovom papieri, na ktorom

mal vychádzať Spravodaj od čísla 4/1983. I keď sa v priebehu vydávania Spravodaja niekoľkokrát menil druh použitého papiera, nepoužil sa papier kriedový. Zmienka Z. Hochmutha môže potom súvisieť iba s použitím papiera glejeného, ktorý sa o. i. vyznačuje tým, že aj po rokoch mierne zapácha. Od č. 1/2007 časopis vychádza vytlačený na kvalitnejšom natieranom papieri, čo umožnilo využiť farebnú tlač aj vnútri časopisu, nielen na obálke.

Od roku 1971 až po č. 2/1982 funkciu výkonného redaktora časopisu zastával M. Erdős. Zo svojho postu sa vždy usiloval o to, aby sa v Spravodaji okrem činnosti dobrovoľných jaskyniarov objavovali aj iné aktuálne informácie, ktoré súviseli s jaskyniarstvom u nás a v zahraničí. Tento jeho prístup potom čiastočne vysvetľuje, prečo cca štvrtina príspevkov uverejnených v rokoch 1970 – 1979 nemá autora. Tiež naznačuje, ako vnímal obsahovú stránku časopisu v čase, keď redakčná rada existovala viac-menej formálne. Spolu s občasným zaraďovaním menej vhodných príspevkov to viedlo aj k čiastočnej nevyváženosti jednotlivých čísel a ku sklzom vo vydávaní.

Autorské zázemie časopisu

Doteraz sa na stránkach Spravodaja publikovalo vyše 2500 príspevkov a napísalo ich 423 autorov (tabuľka 3). Z toho vyplýva, že okolo časopisu sa vytvorilo primerané autorské zázemie, aj keď celkový súhrn do istej miery skresľujú príspevky, ktorých autori nie sú uvedení. Ich podiel cca 10 % všetkých príspevkov však netreba posudzovať dramaticky. V prvom decéniu časopisu síce predstavoval približne štvrtinu všetkých príspevkov, ale svojím spôsobom sa pod tento trend podpísala aj zostavovateľská prax vtedajšieho výkonného redaktora. Okrem toho určité

Tabuľka 3. Štruktúra príspevkov a počet autorov v jednotlivých obdobiach

Obdobie	Počet príspevkov		Počet autorov
	príspevky spolu	anonymné príspevky	
1970 – 1979	393	109	81
1980 – 1989	521	30	134
1990 – 1999	622	56	150
2000 – 2009	986	77	232
Celkove	2522	268	423

Tabuľka 4. Početnosť autorov podľa príspevkov
v rokoch 1970 – 2009

Počet		Počet	
príspevkov	autorov	príspevkov	autorov
nad 150	1	31 – 50	9
121 – 150	1	21 – 30	8
101 – 120	0	11 – 20	29
71 – 100	3	6 – 10	30
51 – 70	4	do 5	338

percento takýchto príspevkov tvoria aj rozličné materiály metodického, informačného či iného charakteru. V ďalšom období ich podiel už výrazne klesal a významne stúpil celkový počet príspevkov.

Napriek konštatovanému autorskému záze-
miu najväčší podiel na obsahovej stránke časopisu predstavujú autori s minimálnym počtom publikovaných príspevkov. Na jednej strane to svedčí o snahe podeliť sa so svojimi úspechmi či poznatkami, ale okruh autorov, ktorých možno považovať za stálych prispievateľov, nie je ani po štyroch desaťročiach príliš veľký. Je pravdou, že sa oproti prvému deceniu rozšíril takmer trojnásobne, ale približne rovnakým spôsobom vzrástol aj počet príspevkov (tabuľka 4). Z toho možno vyvodiť, že po celý čas existencie časopisu doterajší vývoj sleduje pozitívny trend.

Ak si odmyslíme kategóriu príspevkov, ktoré nemajú autora, potom koeficient, ktorý v priemere vyjadruje autorský podiel na publikovaných príspevkoch, sa za celé štyridsať-ročné obdobie pohybuje v rozmedzí 3,5 – 3,9. Preložené do hovorovej reči to znamená, že s každým autorom obsiahnutým v tabuľke 3 môžu v každom jednom decéniu súvisieť cca štyri príspevky. Aj tento naoko nie najpriaznivejší údaj však treba dešifrovať správne. Celkový počet publikovaných príspevkov nehovorí totiž nič o ich kvalite a rozsahu. V bibliografii je totiž úplne jedno, či ide o rozsiahly a odborne vyvážený príspevok alebo o krátku, obsahom málo významnú správu.

Zaujímavo vyznieva aj trend, ktorý charakterizuje jednotlivé decéniá (tabuľka 5 – 8). Tu treba upozorniť, že údaje uvedené v tabuľkách 5 – 8 nezahŕňajú skupinu anonymných príspevkov. Okrem toho sa v nich zohľadnil fakt, že existuje časť príspevkov, ktorá má viacerých autorov. Toto ich spoluautorstvo sa premietlo do uvádzaného počtu autorov. Z takto zostavených údajov potom vyplýva niekoľko poznatkov.

Pri zohľadnení podielu na príspevkoch súhrnne môžeme hovoriť o dvoch skupinách autorov. Prvá, ktorá je počtom veľmi malá (1 – 2 autori), prispela v každom decéniu k zostaveniu časopisu v rozsahu 12 – 22 %. Jej existencia je podmienená najmä osobou zostavovateľa časopisu, čo názorne dokumentuje reálna prax najmä v rokoch 1970 – 1979. Druhá, podstatne početnejšia skupina sa v každom decéniu podieľala na tvorbe časopisu v rozsahu 78 – 88 %. S ohľadom na svoju početnosť je oveľa diferencovanejšia. Jej najpočetnejšou časťou sú autori s najnižším počtom príspevkov (max. 3). Tento trend sa najviac prejavuje v druhom decéniu (79,5 %). V prvom a treťom decéniu je o niečo nižší a približne rovnaký (76,2 % a 76,5 %). Najnižšiu hodnotu (69,2 %) však

Tabuľka 5. Štruktúra autorov v rokoch 1970 – 1979

Počet		Počet		Počet	
príspevkov	autorov	príspevkov	autorov	príspevkov	autorov
69	1	8	4	4	2
15	1	7	2	3	5
13	1	6	3	2	14
12	1	5	4	1	42
Spolu 318 príspevkov 80 autorov		1 autor – 69 príspevkov = 22 % 79 autorov – 249 príspevkov = 78 %			

Tabuľka 6. Štruktúra autorov v rokoch 1980 – 1989

Počet		Počet		Počet	
príspevkov	autorov	príspevkov	autorov	príspevkov	autorov
61	1	13	1	6	4
33	1	12	1	5	3
30	1	10	2	4	3
23	1	9	1	3	18
20	1	9	1	2	13
16	1	8	2	1	74
15	1	7	2		
Spolu 488 príspevkov 132 autorov		1 autor – 61 príspevkov = 12 % 131 autorov – 427 príspevkov = 88 %			

Tabuľka 7. Štruktúra autorov v rokoch 1990 – 1999

Počet		Počet		Počet	
príspevkov	autorov	príspevkov	autorov	príspevkov	autorov
53	1	15	2	5	8
50	1	14	1	4	4
34	1	10	1	3	15
27	1	9	1	2	33
22	3	8	2	1	63
18	1	7	2		
16	1	6	4		
Spolu 611 príspevkov 145 autorov		2 autori – 103 príspevkov = 17 % 143 autorov – 508 príspevkov = 83 %			

Tabuľka 8. Štruktúra autorov od roku 2000

Počet		Počet		Počet	
príspevkov	autorov	príspevkov	autorov	príspevkov	autorov
104	1	16	1	8	3
71	1	15	2	7	8
40	1	14	1	6	6
38	1	13	3	5	7
27	1	12	3	4	11
23	2	11	3	3	26
22	2	10	1	2	30
19	2	9	6	1	117
Spolu 1090 príspevkov 250 autorov		2 autori – 175 príspevkov = 16 % 248 autorov – 915 príspevkov = 84 %			

dosahuje až v poslednom decéniu. Pre úplnosť tu treba povedať, že v hodnotách, ktoré sa týkajú posledného decénia, nie sú zahrnuté údaje z čísla 4/2009. Celkove to však vedie k záveru, že až v poslednom decéniu sa o niečo výraznejšie rozšíril okruh autorov, pravda, nie natoľko, aby sme to mohli chápať ako prípadný začiatok úplne iného trendu.

O takto formulovanom poznatku svedčia aj údaje, ktoré sú uvedené v tabuľke 9. Z porovnania autorov a príspevkov totiž vyplýva, že v kontexte jednotlivých období je ich vzájomný pomer prakticky stále rovnaký.

Tabuľka 9. Vzájomný pomer autorov a príspevkov v sledovaných obdobiach

Obdobie	Počet autorov	Počet príspevkov	Vzájomný pomer autorov a príspevkov
1970 – 1979	80	318	1 : 4
1980 – 1989	123	488	1 : 4
1990 – 1999	145	611	1 : 4
2000 – 2009	250	1090	1 : 4

Uvedený ukazovateľ teda tiež hovorí o tom, že na každého autora v príslušnom období existencie Spravodaja pripadajú v priemere cca 4 príspevky. Okrem toho práve on poukazuje aj na niektoré iné okolnosti. Týkajú sa trendu, ktorý charakterizuje Spoločnosť a jej Spravodaj v uplynulom štyridsaťročnom období.

Podľa toho, ako sa rozširovalo autorské zázemie časopisu, úmerne sa zvyšoval aj počet príspevkov, ktoré sa publikovali v Spravodaji. To teda spôsobilo praktickú zhodnosť ich vzájomného pomeru za celé sledované obdobie. Hovorí to o istej stálosti a vyváženosti, aká charakterizuje tú časť členskej základne Spoločnosti, ktorá sa publikačne prejavovala na stránkach Spravodaja. Podľa nášho názoru však pou-

kazuje aj na niektoré sociologické aspekty. Mali by sme ich asi vnímať cez počet členov Spoločnosti, charakter ich činnosti v krásových územiach a iné súvislosti, pretože toto sú prvky, ktoré mohli viesť k takto dlhodobu pociťovanej stabilite.

Povedané inak: v kontexte materiálnych a iných podmienok, ktoré mala k dispozícii Spoločnosť počas uplynulých štyridsať rokov, množstvo publikovaných príspevkov a šírka autorského zázemia nesvedčia len o stálosti jej vývoja. V širšom kontexte naznačujú aj hranice súčasných možností, aké v značnej miere vyplývali z intelektuálneho potenciálu jej členskej základne.

Literatúra

- HLAVÁČ, J. 1981: Aký budeš, Spravodaj? Spravodaj SSS, 2, 3–4.
 HOCHMUTH, Z. 1997: K histórii vydávania Spravodaja. Spravodaj SSS, 1, 56–59.
 HOCHMUTH, Z. 2002: Spravodaj po 10 rokoch. Spravodaj SSS, 2, 1.

50. jaskyniarsky týždeň Demänovská dolina

Ján Dzúr

Už tretíkrát počas existencie klubu sa v termíne 5. až 9. augusta 2009 uskutočnil jubilejný Jaskyniarsky týždeň v Demänovskej doline. Náš prvý, v poradí tridsiaty, sa konal ešte v roku 1989 a táborisko bolo umiestnené nad Pavčinou Lehotou v ústí Mokrej dolinky pod Žiarcom. Na prednášky bol použitý vojenský stan vzor 65 a fungovala poľná kuchyňa. Jaskyniari fasovali konzervy, varil sa guláš, narážali 100-litrové hliníkové sudy piva a bral sa futbal. Všetko bolo zdarma – taký malý jaskyniarsky raj na zemi. Samotné exkurzie viedli do jaskýň Demänovskej a Mošnickej doliny. Počas celého JT intenzívne pršalo, čo účastníkom nepriadalo na náladu a malo za následok, že všetky povrchové exkurzie boli zrušené.

V poradí 40. jaskyniarsky týždeň sa konal o desať rokov neskôr v priestoroch autokempingu a poznačila ho už zmena režimu. Bolo treba zaplatiť vstupné, ale zase boli k dispozícii teplé sprchy a reštaurácia. Na JT za zúčastnilo 152 jaskyniarov. Je zaevidovaný jeden ľahký úraz v jaskyni Dvere. V záverečnom prihovore som prisľúbil, že pokiaľ sa nič mimoriadne nestane, tak o desať rokov sa v doline opäť stretneme.

Po skúsenostiach z roku 1999 sme autokemping ako miesto konania zavrhlí a snažili sa nájsť miesto, kde budeme mimo chráneného územia NAPANT-u a hlavne nás nikto nebude rušiť. Tip padol na Kamennú Porúbku, nachádzajúcu sa severovýchodne od dedinky Pavčina Lehota. Prebehli intenzívne rokovania s majiteľmi pozemkov, správe národného parku sme listom oznámili konanie JT a termín sa začal pomaly blížiť. Mesiac pred začiatkom bolo potrebné skosiť metrovú trávku a vyrezať džungľu krikov z borovicového hájika, kde sme plánovali postaviť bufet a základňu organizátorov. Chlapci pomocou malotraktorov vyťahali poriadnu kopu veľkých žuliakov a odtransportovali z dosahu ublíženia. Na desiatich akciách sme pomocou vápencovej drviny zasypali jamy na prístupovej ceste, bol vykosený priesek k riečke Demänovke na umývanie kombinéz a ostatného jaskyniarskeho výstroja, upravil sa

terén borovicového hájika a prichystalo suché drevo na oheň.

Nasledovala ďalšia etapa, v ktorej sa vykonali revízie jednotlivých trás exkurzií. Zamerali sme sa hlavne na Pustú, kde sa zriadili nové kotvenia na Hlavnej priepasti, kompletne nanovo bol osadený na chemické kotvy lanový traverz nad Vodnou puklinou a prestrojený rebrík na Balkóne v Spojovacej chodbe. Aby aj v prípade daždivého počasia bolo možné uskutočniť exkurzie do Žikešovho domu, vykopali sme na Prekládke Klausovho sifónu sondu s osadením sacieho koša s hadicou pre kalové čerpadlo. V jaskyni Štefanová bola rozšírená celá vstupná plazivková časť.

Cez víkend pred začiatkom podujatia sme dopravili do tábora dve skriňové V3S-ky s maringotkou a zaparkovali ich do písmena U. Z dvoch vchodových častí vojenského stanu bola zriadená strecha pre bufet a miesto rozpisov exkurzií. Z blízkej ČOV-ky sme po dohode potiahli a pluhom za traktorom zaorali 300 m dlhý trojfázový kábel ukončený v rozvodnej skrini s ističmi a prúdovým chráničom. Keďže sme mali stabilný zdroj elektrickej energie, rozhodli sme sa ju maximálne využiť. Na borovice sa nainštalovalo neónové osvetlenie, svietiace celú noc, osadili sme informačnú svetelnú tabuľu a priviedli internet ukončený voľnou „vifinou“. Zriadená bola aj webová kamera Vivotek, monitorujúca život v tábore. Výpadok činnosti kamery nespôsobil preťaženie linky ani iný technický problém, ale „vyššia moc“, ktorá nám nezmyselne zrušila retranslačný bod. Trvalo niekoľko hodín, pokiaľ sme našli inú trasu s priamou viditeľnosťou a kameru oživil. V deň začiatku JT boli dovezené chemické záchody a postavil sa štábný stan 10 × 15 m, bufet sme zverili profesionálovi, osadili smerové šípky. Doviezli sme kubík pitnej vody, postavili vstupnú bránu a celé táborisko oplotili. Všetko bolo pripravené.

Tohtoročný JT bol po dohode s jaskyniarmi zo SK Nicolaus a Speleodetva programovo spestrený o exkurzie do jaskýň Jánskej doliny a Krakovej hole, ktoré sa naplánovali na piatok 7. augusta.

Táborisko. Foto: D. Benický

Na otvorení JT **5. augusta (streda)** o 19.00 sa za mierneho mrholenia k účastníkom prihovoral starosta Pavčinej Lehoty M. Ščasný, starosta Demänovskej Doliny I. Šimko, riaditeľ SSJ J. Hlaváč, predseda SSS B. Kortman a za organizátorov privítal jaskyniarov autor príspevku. Následne o 20.00 sme položili veniec k hrobu Vojtecha Benického na cintoríne v P. Lehote za účasti p. Kalavskej (dcéra V. Benického) s manželom. Pietny príhovor predniesol predseda SSS.

Ráno **6. augusta (štvrtok)** budíček 7.00 za dunivých tónov reproduktorov, 8.30 rozdelenie na exkurzie, 9.00 odchod z táboriska na podzemné exkurzie do jaskýň Demänovskej doliny:

Pustá – dlhá trasa: 2 sprievodcovia, 15 jaskyniarov

Pustá – krátka trasa: 1 sprievodca, 7 jaskyniarov

Štefanová: 3 sprievodcovia, 31 jaskyniarov

Jaskyňa mieru: 2 sprievodcovia, 40 jaskyniarov

Tunelová, Okno: 1 sprievodca, 17 jaskyniarov

Celkove jaskyne navštívilo s 9 sprievodcami 110 jaskyniarov. Povrchová exkurzia na Sinú bola pre nezáujem zrušená.

Večer o 20-tej sme v štábnom stane začali prednáškami z histórie jaskyniarstva v Demänovskej doline – J. Dzúr, nasledovala prednáška Dr. P. Bellu na tému: Nové pohľady

na vývoj DJS, potom E. Holík v krátkosti predniesol chronológiu objavovania Štefanovej jaskyne. Prezentácia o objavoch v Pustej a film J. Horského „Štefanová“ ukončili štvrtkový prednáškový večer tesne po 23. hodine. Carlos Santana so svojou nezameniteľnou gitarou oznámil večierku. V priebehu polhodiny tábor stíchol. Vzhľadom na ranné exkurzie do Jánskej doliny a zdĺhavý presun sme museli budíček posunúť o hodinu skôr.

Jasné ráno **7. augusta (piatok)** budíček 6.00 a opäť Metallica, 7.30 rozdelenie na

exkurzie, 8.00 odchod na exkurzie. Presun do Jánskej doliny vlastnou dopravou na parkovisko k Stanišovskej jaskyni, odkiaľ dva mikrobuse rozviezli jaskyniarov k jednotlivým lokalitám. Skupina smerujúca do Javorovej priepasti vystúpila z Dem. doliny smer Lúčky – sedlo Javorie.

Podzemné exkurzie Jánska dolina a Krakova hoľa:

Jaskyňa zlomísk – staré časti: 2 sprievodcovia, 12 jaskyniarov

Jaskyňa zlomísk – nové časti: 2 sprievodcovia, 12 jaskyniarov

Stanišovská jaskyňa: 1 sprievodca, 20 jaskyniarov

Nová Stanišovská: 1 sprievodca, 8 jaskyniarov
jaskyňa Poschodový potok: 1 sprievodca, 14 jaskyniarov

Veľká ľadová priepasť na Ohništi: 1 sprievodca, 4 jaskyniari

Javorová priepasť: 2 sprievodcovia, 20 jaskyniarov

Starý hrad: 3 sprievodcovia, 15 jaskyniarov
priepasť Havran: 1 sprievodca, 3 jaskyniari

Pre jaskyniarov, ktorí sa ocitli pod čiarou a na jednotlivé exkurzie sa nedostali, sme urobili náhradnú exkurziu do Jaskyne mieru. Prihlásilo sa ich 30 a sprevádzali ich 2 sprievodcovia, ostatní si zvolili vlastný program. Celkove v piatok bolo v jaskyniach 138 jaskyniarov so 14 sprievodcami.

Večerný prednáškový program začal P. Holúbek a prezentácia činnosti a objavov SK Nicolaus. Nasledoval M. Jagerčík zo Speleo Detva, ktorý prezentoval výsledky prieskumu v jaskyniach na Krakovej holi a ich vzájomné súvislosti. Premietol sa aj historický film od P. Hipmana. Ako posledný vystúpil David Clucas z anglického Manchestru s prednáškou: Expedícia 2009 Mulu, História prieskumu jaskýň v Sarawaku, expedícia Mulu 2005, 2007.

Účastníci JT. Foto: D. Benický

V **sobotu 8. augusta** sa opakovali všetky podzemné exkurzie v Dem. doline, pribudla exkurzia k významným vchodom DJS. Povrchové exkurzie boli pre nezáujem zrušené. Jaskyniarom sa zrejme do kopcov moc nechce. Celkove 144 jaskyniarov sprevádzalo v podzemí 12 sprievodcov. Jaskyniari z JKDD medziasom postavili táborák a v poriadnom kotle prebublával guláš, ktorý sa po dovení podával zdarma. Pred zotmením sme sa všetci stretli pri táboráku. Krátkym príhovorom nás prišli pozdraviť zaslúžilí jaskyniari Dr. A. Droppa a A. Chovan, ktorí následne zapálili vatru. Minútkou ticha sme si spomenuli na speleo-potápača Jirka Horského z Kladna, ktorý svoj boj s ťažkou chorobou prehral práve v čase konania JT.

Celkove sa na Jaskyniarskom týždni zúčastnilo 196 zaregistrovaných jaskyniarov, z toho 29 jaskyniarov z ôsmich klubov ČSS, 17 jaskyniarov zo šiestich klubov z Poľska, 1 jaskyniarka z Rumunska a 149 jaskyniarov z 25 klubov SSS. Keď k tomuto počtu pridáme organizátorov a členov HZS, dostaneme sa k číslu 250. Náklady na JT presiahli 3000 €, príjmy zo vstupného 1700 €. Žalostná podpora zo strany SSS vo výške 166 € bola použitá spolovice na výrobu mapo-

vých podkladov jaskýň Krakovej hole a spolovice na chemické kotvy a karabíny do Pustej.

Záverom chcem vyjadriť presvedčenie, že polovojenský režim, ktorý sme na Jaskyniarskom týždni zvolili, bol potrebný pre správne fungovanie života v tábore a nepokazil zážitky z tohto podujatia. Treba poďakovať všetkým organizátorom, chlapcom, ktorí sa starali o bufet či chod táboriska, Liptovskej vodárenskej spoločnosti za elektrickú energiu, urbáru, ako aj občanom Pavčinej Lehoty za pomoc pri budovaní tábora, takisto všetkým jaskyniarom za slušné, bezúrazové správanie. Ak nám zdravie dovolí, radi sa s vami opäť stretneme v roku 2019.

Záverečný príhovor. Foto: D. Benický

Červené vrchy – nové prieskumy a poznatky

Ján Šmoll, SK Červené vrchy

Červené vrchy v Západných Tatrách tvoria ako celok najrozsiahlejšiu a najvyššiu vysokohorskú krasovú oblasť na území Slovenska a Poľska. (Aj keď v Belianskych Tatrách dosahuje Havran nadmorskú výšku 2162 m a Ždiarska vidla 2142 m, ich vrcholy sú speleologicky nezaujímavé, veľmi strmé.)

Hlavný hrebeň Červených vrchov sa začína od východu Ľaliovým sedlom (1952 m), pokračuje na Beskyd (2012 m), Kasprov vrch (1985 m), Goričkovu (1913 m), Suchý Kondracký vrch (1890 m), Kondratovu kopu (2004 m), Malolačníak (2104 m), Kresanicu (2122 m), Temniak (2096 m) a Stoly (1947 m), ukončený je Tomanovým sedlom (1685 m). Hrebeň je dlhý asi osem km. Celá táto oblasť sa dá rozdeliť na jednotlivé krasové celky nie podľa štátnej hranice, ale na základe jednotlivých výverov, ktoré odvodňujú krasové masívy a podľa množstva vyvierajúcej vody umožňujú určiť približnú rozlohu krasového územia, čo je pre speleologickú objaviteľskú činnosť podstatné. Červené vrchy predstavujú dve veľké krasové hydrologické oblasti, západnú a východnú, s niekoľkými menšími oblasťami.

Západná krasová oblasť

Od Kondratovej kopy cez Malolačníak, Kresanicu, Temniak až do doliny Kościeliska

Slovenská časť

Na slovenskej strane leží len jediná vyvieracka s názvom *Občasná vyvieracka* (1450 m n. m.) pod Rozpadlým grúňom. S najväčšou pravdepodobnosťou a podľa množstva prieto-

ku vody (cca 60 l/s, max. 200 l/s), odvodňuje masív Kresanice, Temniaka, územie Rozpadlej a Svištovej doliny (Zadný úplaz). Aj keď podľa geologickej mapy vápencové vrstvy v celej časti hlavného hrebeňa od Ľaliového sedla až po Temniak smerujú a sú uložené smerom na sever, teda do Poľska, voda vyteká na slovenskej strane. Čiastočne to môže byť spôsobené prevrátenou vrásou, ktorú dobre vidieť na masíve Stoly a ktorá prechádza aj na masív Kresanice. V iných krasových oblastiach je bežné, že voda

Pohľad z padáka na centrálnu časť Červených vrchov, z pravej strany Temniak (2096 m n. m.), z ktorého zbíha Twardy Grzbiet, v strede Kresanica (2122 m n. m.) z Kozim Grzbietom medzi dolinou Mułowou a Litworowou, ktorú ohraničuje Czerwony Grzbiet s Malolačníakom (2104 m n. m.), úplne vľavo časť východnej krasovej oblasti, v strede vzadu Kriván – Vysoké Tatry. Foto: K. Dzudziński

vyteká nie vždy tam, ako by to malo byť. Práve spomínaná prevrátená vrása zrejme spôsobila rozsiahle závaly v doteraz objavených a preskúmaných jaskyniach v tejto oblasti:

Zadný úplaz -164 m, prekonané tri závaly, hlavný zával dlhý 65 m, hĺbka 30 m, šťastí vydrevený,

Nová Kresanica -190 m, prekonaných niekoľko závalov, posledný na dne s hĺbkou asi 35 m a dĺžkou asi 50 m, šťastí vydrevený,

Vyšná Kresanica, prekonaný zával s dĺžkou 45 m a hĺbkou asi 25 m,

niekoľko menších závalov v iných jaskyniach (Medvedia jaskyňa, KR11, KR8, Suchá jaskyňa).

Všade evidujeme silné prievany: Vyšná Kresanica, Nová Kresanica, KR11 aj priepasť Kresanica, množstvo krasových javov – depresii s prievanmi na Kresanici a Temniaku, ďalej Medvedia jaskyňa, Suchá diera a Zadný úplaz (v oboch citeľný prievan), ale aj Lyžicový závrť pod Malolačnikom (slabý prievan) či Slančíkova jaskyňa.

Jedinou riečnou jaskyňou s krásnymi erodovanými chodbami je Občasná vyvieračka, v ktorej sme v roku 2001 vyčerpali dva sifóny a v zime roku 2002 sme sa pokúsili aj o čerpanie 4. sifónu. Akcia vrátane prípravy trvala sedem dní.

Poľská časť

Veľké jaskyne v masívoch Kresanica, Temniak a Malolačnik odvodňuje vyvieračka Lodowe Źródło, ktorá leží vo výške 920 m n. m. v doline Kościeliska. Ide o najväčšie poľské jaskyne: Wielka Śnieżna, Śnieżna Studnia, Ptasia Studnia, Mała w Mułowej, Kozia a veľa iných jaskýň. Jaskynné systémy sa nachádzajú v niekoľkých rázsochách týchto masívov.

Túto krasovú oblasť môžeme rozdeliť na štyri mohutné vápencové chrbty, ktoré spadajú z hlavného hrebeňa, teda zo slovenskej strany smerom do Poľska.

Twardy Grzbiet sa začína na Temniaku, ale jeho začiatok môžeme spájať aj s Kresanicou a končí sa vyvieračkou Lodowe Źródło. Je to najmohutnejší vysokohorský krasový hrebeň v Tatrách s dĺžkou cca 5 až 5,5 km a prevýšením 1202 m.

V bočných rázsochách tohto hrebeňa sa nachádza niekoľko veľkých jaskýň: *Mała w Mułowej* -555 m, *Marmurowa* -151 m, *Studnia w Kazalnicy* -249 m (práve v tejto jaskyni sa podaril objav s veľmi silným prievanom). V spodnej časti hrebeňa leží viacero veľkých jaskýň: *Miętusia* 10 725 m, denivelácia 305 m, *Czarna* 6500 m, den. 303,5 m, *Zimna* 4600 m, den. 176 m a množstvo menších jaskýň. V tomto hrebeni pravdepodobne leží najrozsiahlejšia vysokohorská jaskyňa (najmä čo do prevýšenia) a objavené jaskyne (cca 30 – 35 km) sú len malou časťou predpokladaných podzemných priestorov (pozri na mapke). Nová rozširovacía

technika už prenikla aj sem, a to i našou zásluhou, a tak ďalšie objavy isto prídu.

Czerwony Grzbiet – začína sa na Malolačniku a končí sa v sedle Miętusi Przysłop (1189 m n. m.). Ležia tu dve najväčšie a najhlbšie poľské jaskyne: *Wielka Śnieżna* 23 620 m, -824 m a *Śnieżna Studnia* 12 050 m, -763 m, vzdialené od seba 150 – 200 m; pri prípadnom spojení vznikne systém dlhý vyše 35 km s deniveláciou 900 m.

Wysoki Grzbiet – začína sa priamo na Temniaku a klesá na západ do doliny Kościeliska, leží tu viacero jaskýň, najväčšia je *Wysoka – Za Siedmiu Progami* 11 660 m, den. 435 m.

Kozi Grzbiet je najmenší z týchto hrebeňov a začína sa priamo na Kresanici, leží medzi Litworovou dolinou s Czerwoným Grzbietom a Mułovou dolinou s Twardým Grzbietom. Končí sa skalnými stenami v Miętusiej doline. Nachádzajú sa tu jaskyne: *Kozia* 3470 m, den. 389 m, *Ptasia Studnia* 6291 m, den. 379 m a iné.

Z Kopy Kondrackej spadá smerom na Giewont, teda na sever, ďalší vysokohorský chrbát pod názvom **Wielkie Szerokie**. Tento chrbát tvorí hranicu medzi východnou a západnou krasovou oblasťou Červených vrchov, nachádza sa tu niekoľko malých jaskýň.

Vrcholové časti Červených vrchov v tejto oblasti sú, čo sa týka odvodňovania, nepreskúmané a ťažko povedať, kde je hranica medzi jedným a druhým povodím (zbernou oblasťou), či sú navzájom hydrologicky prepojené alebo či v minulosti boli prepojené.

Veľmi zaujímavá je jaskyňa Studnia w Kazalnicy, kde pri veľkých rozdieloch teplot medzi povrchom a jaskyňou vane mimoriadne silný prievan, ktorý v lete vyfukuje, čiže ide o spodný vchod, aspoň čo sa týka prievanu. V tejto jaskyni sme začali pravidelný prieskum a smer objavených chodieb zatiaľ smeruje pod Twardy Grzbiet (podobný prípad Wielkej Śnieżnej, pripojenej na vyššie vchody); predpokladáme, že prievany smerujú až na vrcholové časti Temniaka a Kresanice. Rodí sa tu najväčšie prevýšenie medzi ponárajúcimi sa a vyvierajúcimi vodami, až 1200 m, a prípadné objavené priestory môžu dosiahnuť na naše pomery mimoriadne rozmery.

Vyvieračka *Lodowe Źródło* dosahuje strednú výdatnosť 500 – 800 l/s, max. cca 10 000 l/s. Niekoľko malých výverov má výdatnosť 20 – 60 l/s.

Východná krasová oblasť

Hlavný hrebeň od Ľaliového sedla cez Beskyd, Kasprov vrch, masív Goričkovej, Suchej kopy až po Kondrackú kopu

Slovenská časť

Od Občasnej vyvieračky až po Ľaliové sedlo sa nenachádza žiadny výver, okrem jednej malej studničky v dolinke Tariškova pod Kasprovým vrchom. Za zmienku stojí ešte dolinka Červený úplaz medzi Suchou kopou a Goričkovou, kde sa asi vo výške 1400 – 1500 m na pár metroch postupne ponára pri malom prietoku niekoľko litrov vody, ktoré majú pôvod z kryštalinika ležiaceho vo vrcholových častiach masívu Goričkovej, ale už pri väčšom stave voda tečie až do Tichého potoka. Podobná situácia je aj v ďalších žlaboch, kde sa voda z kryštalinika z vrcholových častí hlavného hrebeňa pri zrážkach čiastočne ponára na styku s vápencami. Predpokladáme, že tieto vody sa objavujú v Goryczkowom Wywierzysku (500 – 800 l/s), prípadne vo Wywierzysku Bystrej (200 l/s); táto vyvieračka pravdepodobne odvodňuje hlavne masív Giewontu. Obidve vyvieračky sú od seba vzdialené vzdušnou čiarou 4 – 5 km.

Často spomínaný pás vápencov uložený na sever, teda smerom do Poľska, je na slovenskej strane široký 4 – 5 km, od bočného hrebeňa medzi Suchou kopou (1893 m) a Štrkmi (1657 m) až po Ľaliové sedlo. Podľa geologickej mapy hrúbka tohto pásu dosahuje v Ľaliovom sedle cca 200 – 300 m, na západ sa postupne zväčšuje a v oblasti Štrkov

a Kopy Kondratovej dosahuje okolo 800 m. V Ľaliovom sedle tento pás vápencov pretína hlavný hrebeň vo výške 1950 m n. m. a pokračuje do Poľska do Gasienicowej doliny, v ktorej je niekoľko aktívnych ponorov.

Ide o mohutnú vápencovú dosku s hrúbkou od 200 – 300 m až do 600 – 800 m v dĺžke niekoľkých km, uklonenú na sever, na ktorej je nasunuté kryštalinikum.

Poľská časť

Pás vápencov v Gasienicowej doline prechádza do mohutného vápencového hrebeňa, smerujúceho z Kasprovho vrchu (z Kasprovho vrchu ide najskôr žulový hrebeň a vo výške cca 1600 m vystupujú vápence) na sever cez vrcholy Kasprowe (1750 m), Kopa Magury (1704 m) a Wielka Królowa Kopa (1531 m); ďalej na sever tento hrebeň spadá v nadmorskej výške 1080 m k vyvieračke Olczyskie wywierzysko. V týchto miestach už vápence vystupujú nad príkrov kryštalinika (Wielka Królowa Kopa).

Vápence v tomto mohutnom vápencovom hrebeni sú uložené smerom z Gasienicowej doliny do Bystrej doliny na Goryczkowu vyvieračku (1185 m n. m.), dôkazom čoho je ponárajúca sa voda v Gasienicowej doline v tzv. hlavnom ponore, ktorý odvádza vodu z Litworowego Stawu (vzdušná čiara medzi

Jeden z množstva ponorov v doline Panszczyca, východná krasová oblasť Červených vrchov – tatranská oblasť. Foto: V. Gajová

21. 11. 2009: Krzysztof Dzudzinski stúpa do novoobjaveného komína za Baníckou chodbou, vysokého 11 m. Foto: J. Szunyog

ponorom a výverom je 2,7 km a výškový rozdiel asi 420 m) do spomínanej vyvieracky. Leží tu aj ďalšia vyvieracka Kasprowe Wywierzysko a jaskyňa Kasprowa Niżnia, kde sa objavili vody farbené v Gasienicowej doline.

Poľskí geológovia farbením dokázali, že vody z Olczyskej vyvieracky pochádzajú z úpätia Vysokých Tatier, je to však len časť vôd. Tieto vody tak pretekajú popod dolinu Suchej vody, ktorá je už v tejto časti napájaná z plesa Czarny Staw Gasienicowy, a tak táto situácia pripomína jaskyňu Štefanová v Demänovskej doline. Väčšia časť vôd zrejme pochádza zo Suchej doliny (Gasienicowa dolina, z ktorej pokračuje už dolina Suchej vody) a z mohutného vápencového hrebeňa, klesajúceho až z Kasprovho vrchu, ukončeného vrcholom Wielka Królowa Kopa. Na hranici medzi

Gasienicowou a Suchou dolinou je Schronisko (chata) Murowaniec (1500 m n. m.); tu sa nachádza spodná oblasť závrto, ktoré pokračujú v dĺžke asi 2 km až takmer po Ľaliové sedlo. Ležia tu už spomínané aktívne ponory, ale aj desiatky závrto, ktoré v minulosti boli ponormi, či už z ľadovca alebo z potokov, ktoré postupne menili svoj tok a odvádzali vodu podzemím do vyvieraciek Goryczkowe, príp. Olczyzkie wywierzysko.

Treba spomenúť, že napr. v Tichej doline bol podľa geologických podkladov ľadovec dlhý 5,5 km a vysoký asi 120 – 130 m, pričom zasahoval aj do oblasti, kde sa nachádza jaskyňa Tichá (Piu). Pri výkopových prácach sme narazili na žulové okruhliaky s veľkosťou 20 – 30 cm, v pravdepodobných nižších ponoroch môžu tieto okruhliaky dosahovať oveľa väčšie rozmery.

Povrchový prieskum, ktorý sme uskutočnili, priniesol zaujímavé poznatky hlavne v poľskej časti. Okrem tzv. hlavného ponoru z Litworowego Stawu (plesu), ktorý bol niekoľkokrát farbený, sme zaregistrovali ďalšie ponory. Len časť vody sa ponára do tohto ponoru vo výške 1610 m n. m., zvyšná časť sa

ponára o niekoľko desiatok nižšie a pri ešte väčších zrážkach voda tečie ďalej suchým korytom a vniká do podzemia ďalšími ponormi.

Do už suchého koryta vôd z Litworowego Stawu priteká aj voda z Dwoisteho Stawu asi o 500 – 600 m nižšie od hlavného ponoru a po desiatkach metrov sa časť vody ponára v malom jazierku. Zvyšná časť vody v závislosti od zrážok sa ponára v niekoľkých ďalších ponoroch v rozmedzí cca 100 m, už tesne pred chatou Murowaniec. Táto voda zrejme ešte nikdy nebola farbená a je otáznne, kam vedú jej toky. Podľa nášho úsudku by táto voda mohla už tiecť do vyvieracky Olczyskej a nie je vylúčené, že aj do Goryczkowej.

Je tu aj tzv. tatranská oblasť, a to vápencový príkrov, ktorý leží na svahoch hrebeňa vrcholu Mały Koszyst (2014 m); vápence tu stúpajú

až do nadmorskej výšky cca 1800 m. Vody z týchto vápencov tečú popod dolinu Panszczyca a priberajú ďalšie vody zo závrťov a ponorov v tejto doline. Farbením sa dokázala spojitosť ponorov v doline Panszczyca a Olczyskej vyvieračky. Ďalej je tu krasová oblasť Giewontu s vyvieračkami v doline Bystrej.

Východná časť Červených vrchov je, čo sa týka rozlohy krasu, väčšia, prevýšenie oproti západnej časti je zase o 200 – 300 m menšie a dosahuje max. 800 m. Niekoľko menších jaskýň objavených na tomto území predstavuje veľmi malý zlomok jaskynných priestorov, ktoré sa tu v podzemí s najväčšou pravdepodobnosťou nachádzajú. Hlavnou vyvieračkou je Goryczkowe wywierzysko; je najväčšia v tejto oblasti a možno predpokladať, že jej zberná oblasť zasahuje až do 6 tatranských dolín (Gasienicowa, Sucha Kasprowa, Dolina Goryczkowa pod Zakosy, Świńska, Sucha Kondracka, Kondratowa), ktoré sú ukončené hlavným hrebeňom Červených vrchov, a táto oblasť siaha až na Slovensko po Tichú dolinu.

Vody z vyvieračiek, ktoré odvodňujú túto oblasť, môžu dosahovať pri maxime až okolo 11 000 – 14 000 l/s a pri priemernom stave 1000 – 1200 l/s. Podľa týchto objemov vôd ide asi o jednu z najrozsiahlejších vysokohorských krasových oblastí, ktorá leží na území dvoch štátov, Poľska (asi 4/5) a Slovenska (asi 1/5).

Niektoré údaje o tamojších vyvieračkách (stredná / maximálna výdatnosť v l/s):

Goryczkowe wywierzysko 500, iné zdroje uvádzajú až 800 / 5000 (po prieskumoch a porovnávaní s Lodowym Źródłom predpokladáme väčšiu výdatnosť pri max. stavoch)

Olczyskie wywierzysko 400, podľa iných zdrojov aj 700 / niekoľko 1000

Wywierzysko Bystrej 200 / ?

Záchyt vody priamo na Goryczkowom wywierzysku v doline Bystrej- východná krasová oblasť Červených vrchov. Foto: J. Šmoll

Kasprowe wywierzysko 100 / ?

Wywierzysko jaskynie Kasprowa Niżnia 100 / ?

Záver

Podľa poznatkov získaných v posledných rokoch pri prieskume na slovenskej a poľskej strane Červených vrchov známe jaskyne v západnej krasovej oblasti Červených vrchov dosahujú spolu dĺžku 105 – 110 km. Ide pravdepodobne len o malú časť existujúcich podzemných priestorov, ktorých prevýšenie môže dosiahnuť viac ako 1 km, teoreticky až 1,2 km.

Východná krasová oblasť, jedno z najrozsiahlejších vysokohorských krasových území, je z hľadiska objavených jaskýň takmer „nulová“, pričom tu pri vytváraní jaskýň pôsobilo niekoľko veľkých ľadovcov. Naš prieskum zasiahol aj do tejto oblasti, a tak veríme, že objavý prídu.

Literatúra

- DROPPA, A. 1965: Geomorfologický výskum priepastí v Červených vrchoch. Slovenský kras, 5, 42–48.
- HOCHMUTH, Z. 1982: Súčasný stav výskumu jaskýň Červených vrchov. Slovenský kras, 20, 19–47.
- ŠMOLL, J. 2006: V najvyššie položených jaskyniach na Slovensku. Spravodaj SSS, 37, 1, 54–55.

Jaskyňa Efeméra* v žiarskej lavíne: osud sezónnej ľadovej jaskyne v Západných Tatrách

Lukáš Vlček – Oleksandra Levytska – František Hanes – Peter Gažík

Katastrofa

Ludské uvažovanie, konanie i celé bytie je formované vrodenuou intuíciou, získanou náukou a filozofiou rôznorodých smerovaní. Teória kataklyziem hovorí, že na počiatku každej dôležitej udalosti stojí vždy jeden a ten istý event – katastrofa.

„Dnes, 25. 3. 2009 asi o 11. hodine, spadla v Žiarskej doline lavína obrovských rozmerov. Odhadovaná dĺžka odtrhu je viac ako 1,5 km. Masy snehu spôsobili veľké škody na prilahlých lesných porastoch. Horská záchranná služba v rámci svojich povinností dolinu už pred niekoľkými dňami uzavrela pre pretrvávajúci 4. stupeň lavínového nebezpečenstva. Na základe tohto uzáveru a po dohode s chatárom sa nikto nenachádzal ani v Žiarskej chate, ktorá bola uzavretá už niekoľko dní.“ Horská záchranná služba eviduje pády lavín väčšieho i menšieho rozsahu aj v ostatných pohoriach. Väčšinou to boli povrchové doskové lavíny, ale na trávnatých svahoch sa už vyskytli aj rozsiahle základové lavíny. V priebehu posledných 10 dní (okrem soboty 21. 3.) v našich horách pripadlo viac ako 100 cm no-

Pohľad z vtácej perspektívy na centrálnu časť lavíniska niekoľko dní po páde lavíny. Zdroj: HZS

vého snehu. Sneženie bolo sprevádzané silným vetrom severných smerov (vo štvrtok 26. 3. mal silu víchrice) a nízkymi teplotami vzduchu. Tieto meteorologické faktory sú hlavnými pre

vznik spontánnych lavín. V týchto dňoch sme ich zaznamenali veľké množstvo...

(Informácia Jána Kostku, riaditeľa oblastného strediska HZS Západné Tatry z 25. 3. 2009 + informácie z webovej stránky Horskej záchrannej služby, marec 2009)

Glacigénny kras

A: glacier karst, F: karst glaciaire, I: carsismo di ghiacciaio, N: Gletcherkarst, E: carso de glacier, R: ледниковый карст

Súbor tvarov a javov vznikajúcich v ľadovcoch vplyvom ablácie a pôsobením teplejších zrážkových i tečúcich povrchových vôd; morfológicky sa nelíši od tvarov a javov krasových v rozpustných horninách (ponory, škrapy, závrty, jaskyne, vyvieracky a i.)...

(V. Panoš: *Karsologická a speleologická terminológia*, 2001)

Marcové udalosti očami speleológa

Celkové množstvo snehu spadnutého v obrovskej lavíne v Žiarskej doline 25. 3. 2009 sa odhadlo na 2,5 milióna kubíkov, čo pre lepšiu predstavu znamená 250 000 plných nákladných áut... Kým lesníci, chatári a horská služba bilancovali škody spôsobené lavínou, jaskyniarske duše zajasali. Toto gigantické teleso lavíny sa postavilo do cesty dravému horskému potoku prerezávajúcemu sa Žiarskou dolinou. Postačí pár dní odmäku a jeho vody v ňom vytvoria ľadové tunely dlhé celé kilometre!!!

8. júla 2009: Rýchla pracovná akcia do Žiarskej doliny, kde pred niekoľkými mesiacmi spadla storočná lavína. „Potoky pritekajúce do lavíniska zo záveru doliny vytvorili v ľadovej mase lavíny rozsiahlu ľadovú jaskyňu. Tento slovenský unikát však vydrží pravdepodobne len jednu sezónu...“ (Televízne noviny TV Markíza z 9. júla 2009)

Zlo sa dlho nerobí, zato sa však často opakuje

O niekoľko dní po páde storočnej lavíny z hrebeňa medzi Baníkovom a Ráztokou padla

* **Efeméra** (bot.): bylina, ktorá žije len niekoľko týždňov a ktorej nadzemná časť po odkvitnutí rýchlo hynie; prenesene: krátkotrvajúci, prchavý, chvíľkový jav, vec či bytosť; vidina

do Žiarskej doliny ešte jedna veľká lavína z protiľahlých svahov Baranca. Podľa objemu nahromadenej masy snehu, ľadu, dreva a kameňa predpokladáme, že ich pozostatky tu pretrvávajú po celý rok...

Pomocou presných GPS prístrojov sa zistilo, že plocha žiarskej lavíny po 3 týždňoch od jej pádu bola 28 ha. Lavína mala plochu takmer 47 futbalových ihrísk. Výška zhutneného nánosu v tomto čase na niektorých miestach dosahovala ešte stále viac než 20 m. Podľa následných výpočtov celkové množstvo snehu akumulovaného v lavíne bolo 1,89 milióna m³. Keby sa tento sneh rovnomerne rozložil na spomínaných 47 futbalových ihriskách, mal by výšku 6 m. Ak by bol umiestnený len na jednom ihrisku, dosahoval by výšku 370 m (!). I tu zapracoval dravý horský potok a v telese lavíny vyhlodal rozsiahle podzemné priestory.

Úsilie a úskalia

Žiarska dolina, Západné Tatry, začiatok júla 2009. Do doliny sa hrnú davy turistov. Mamičky s kočíkmi, rodinky na výlet. Taká senzáčná atrakcia tu ešte nebola. Snehová guľovačka uprostred leta. Dno doliny vyplňa snehová pláň, z ktorej kde-tu trčia krivoľaké kmene statných stromísk, poskrúcané silou, akú si len neľahko možno predstaviť. Metrákové kamenné balvany odtrhnuté z vysokých brál, elegantne a desivo zároveň porozsýpané po povrchu bielej pokrývky s ľahkosťou, akou by gazdiná zdobila koláč hrozienkami. V zmatí kmeňov, koreňov,

balvanov a stvrdnutého snehu márne hľadáme príjemnú krásu symetrie. Z chaosu, ktorý sa týči pred našimi zrakmi, je nám jasné – to, čo sa tu predčasom stalo, bolo rýchle, silné a nekompromisne ničivé.

Žiarska chata prežila pád lavíny, vzhľadom na jej rozsah, akoby zázrakom len s nepatrnými škodami. Je situovaná na optimálnom mieste tak, aby bola chránená pred padajúcou bielou skazou zo strmých žľabov Baníkova. Keď padla storočná lavína, nepatrný terénny pahorok pred chatou rozrazil jej ľavú vetvu na dve časti, a tak sa hlavná masa snehu zosypala dole dolinou, kým za chatu sa zniesla len „drobná“ lavínka. I tá však bola dostatočne silná na to, aby poriadne zalomcovala stenami základne horskej služby a zlikvidovala príľahlú meteorologickú stanicu.

Pri júlovej prechádzke dolinou sa od ľadového monolitu vznáša tajomný éter. Spod bielej masy počuť dunivý hukot vody potoka Smrečianky, ktorá sa rúti v jeho hĺbinách. Turisti sa už k nemu nepribližujú. „Predvčerom sa podo mnou lavína prepadla, div že ma nestrhla so sebou do akejsi jaskyne!“ žaluje sa jeden z príchodzích. Stalo sa to len niekoľko metrov od miesta, kam sa začiatkom mesiaca vybrali členovia Horskej služby uvoľňovať z ľadového objatia zničený železobetónový most. Hlavná konštrukcia odolala náporu, a tak na ňu nastavujú drevené provizorium. Hukot vody je desivý. Do zárezu cesty v lavíne, tam, kde stojí provizórny most, priteká

ká voda Smrečianky z nízkej, sotva 40 centimetrov vysokej, no až 4 metre širokej jaskynnej chodby. Potok preteká popod most a tratí sa v ľadovom tuneli s rozmermi 5 × 6 metrov. Impozantné dielo prírody!

Vydávame sa na prieskum. Vstupujeme do ľadového tunela. Studená voda nás obklopuje do pásu, pridržame sa pozakliňovaných kmeňov stromov, zasekávame čakany do ľadu. Po niekoľkých desiatkach metrov ústi tunel na povrch kolapsom stropu. Aj plafón nachádzajúci sa nad nami je hrubý len meter, ba možno i menej, tlačí sa ne-

Lavínisko koncom júla. Teleso lavíny je pokryté takmer súvislou vrstvou kmeňov stromov. Pohľad k Žiarskej chate. Foto: L. Vlček

vdojak do mysle. A možno zajtra tu už žiaden nebude... V priebehu týždňa zaniklo niekoľko stovák metrov podzemných priestorov kolapsom stropov. Pootvárali sa tak na povrch viaceré časti jaskynného tunela v spodnej, južnej, čelnej časti lavíny. Ich prieskum je už veľmi nebezpečný. Prudký prúd vody dokáže človeka strhnúť z nôh a odnieť stovky metrov ďaleko. Nebezpečenstvo tvoria aj zaklizené stromy, cez konáre ktorých sa miestami presekávame čakanom; inokedy si radšej povieme – dobre teda, tak v tejto vetve jaskyne nadnes prieskum definitívne ukončíme.

V najnižších častiach lavínišťa, zo strany od vyvieraciek Smrečianky, bol prieskum jaskýň enormne náročný. Ani lanové zaistenie nepomôže, ak jaskyniara strhne dravý prúd do hĺbočiny pod spričenými kmeňmi. Pohyb proti silnému prúdu ľadovo studenej horskej riavy vyžadoval poriadnu dávku energie, odvahy a úsilia. Na niekoľkých miestach sa nám podarilo naliezť do podzemia prvé desiatky metrov, no povedali sme si, že ďalej to radšej nebudeme siliť. Zatiaľ ľadové mosty opodiaľ padali, len tak prašalo. Co tu dnes stojí, zajtra už nemusí. Ani nestabilné povrchy lavínisk baraneckej lavíny i frontálnej časti lavíny pod Žiarskou chatou vôbec nepridávali na odvahe. Naproti tomu v severnej časti lavíniska sa akoby nič nedialo. Povrch lavíniska stabilný, biely sneh sa trbliece spod poprašku tmavej hliny a sporadicky nakopených háld kmeňov a kamienia, a len ťažko uveriť, že sa monštruózna masa lavíny odtápa každou sekundou obrovským objemom. Smrečianka sa zarezáva do telesa lavíny pod vodopádom pri Žiarskej chate. Na zostup treba lano a výstroj. Uši kmásajúci dunivý rev padajúcej vody valiacej sa do útrob lavíniska by odradil azda každého. Odradil aj nás. Zostup do tunajšieho hlavného ponoru by bol ak nie priam samovraždou, potom dozaista aspoň prinajmenej veľmi riskantnou záležitosťou. Ostala posledná možnosť – preniknúť do podzemia lavíniska cez menšie postranné prítoky. A podarilo sa!

Efeméra: zostup do podzemia

Pri prechode pozdĺž západného svahu lavíniska sme natrafili na niekoľko väčších či

menších otvorov do podzemia, ktorými do ľadovej masy vnikali prítoky Smrečianky z východných svahov masívu Baníkova. Rozmery niektorých z nich boli na hranici prieleznosti, iné však doslova vyrážali dych. Potok pritekajúci sem od Šalviového vodopádu vytvoril v osi svojej dolinky do západného svahu lavíniska dva otvory s rozmermi $3 \times 3,5$ m a 2×5 m. Nádhodne vymodelované ústia jaskynného systému, do ktorého sme sa chceli dostať, pripomínajú portály zmenšených makiet železničných tunelov. Nahadzujeme na seba jaskyniarsky výstroj a vydávame sa na dobrodružnú cestu do podzemia. Nik z nás netuší, čo v ňom môžeme očakávať. Nik z nás v jaskyni tohto typu vo svojom živote nebol. Nuž, necháme sa prevkapiť. Jaskynná efeméra čaká na prvé lúče svetla prieskumníckych lúč.

Jeden z vchodov do jaskynného systému Efeméra. Foto: L. Vlček

Zažíname svetlá a pomaly zostupujeme priestrannou chodbou s rozmermi 3×4 m do miest, kde sa v podzemí spájajú dve paralelné chodby od spomínaných vchodov spod Šalviového vodopádu. Chodba má veľmi strmý spád a potok, ktorý ňou preteká, vytvára na dne tvorenom žulovými okruhliakmi nespočetné kaskády. Tepelnou konvekciou abladowané steny tvarom pripomínajú riečne tunely horských jaskýň. Ibaže nepravdivelné vyhlbeniny stien a stropu nevytvorila eróznokorózna sila prúdiacej vody ako v kamennom krase, ale termálne prúdenie vyvolané prienikom potoka, ktorého vody sú omnoho teplejšie než ľadová pokrývka lavíniska. Z každého

Tajomné podzemie lavíny. Foto: P. Gažík

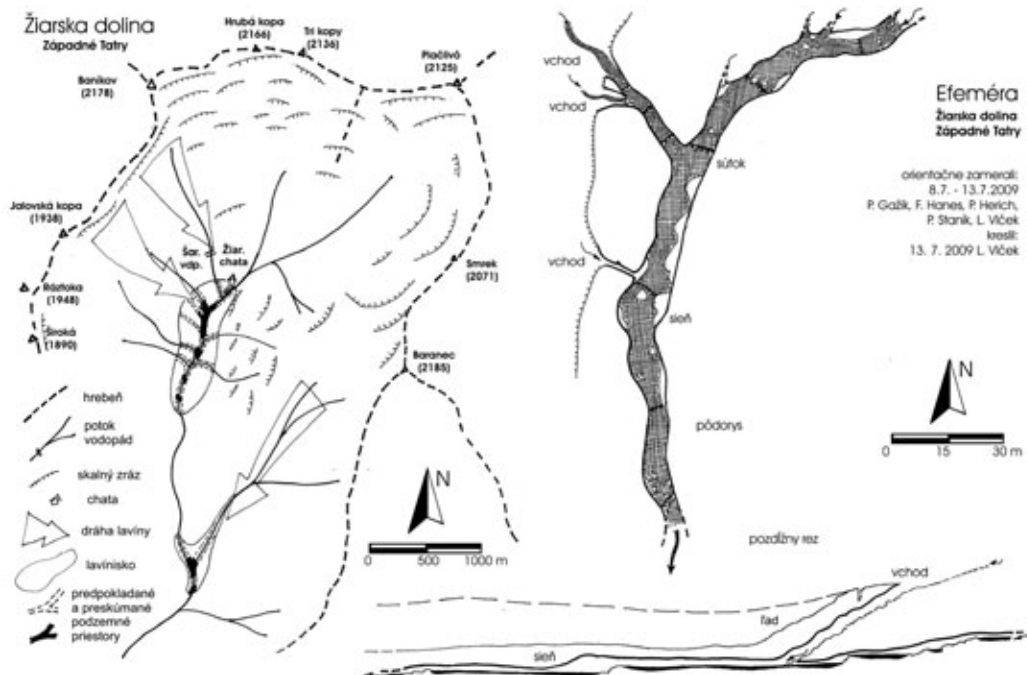
z výčnelkov medzi ľadovými vyhlbeninami stropu kvapká alebo sa cícerkom leje vodná stružka. Vo vzduchu sa vznášajú častice vodnej triešte, ktorú svetlá našich čeloviek pre-
rážajú len veľmi lenivo. Pripadáme si, akoby sme sa pohybovali v mrazivo chladnom parnom kúpeli. So 14-ledkovým Duom vidím len pár metrov pred sebou, halogénové lampy s do-
svetom 150 metrov krájajú tmu podzemnej chodby úzkym lúčom svetla trochu silnejšie. Teplota blízka bodu mrazu, stopercentná
vlhkosť, hukot podzemnej riavy, do ktorej sa boríme vyše kolien, a kde-tu prekážky v podobe zapadnutých kmeňov stromov nám rýchlo
odčerpávajú sily. My však kráčame vpred v nedomnách. Nič podobné speleológovia na Slovensku ešte nikdy nedokumentovali. Človek by si myslel, že jaskyňa bude zaliata
modrým svetlom od lúčov prenikajúcich cez ľad z povrchu a presvetlená tak ako známe ľadovcové tunely v Alpách, na Islande alebo
Špicbergoch. Opak je však pravdou. Ľad žiarskeho lavíniska sa rekryštalizoval zo snehu lavíny, znečisteného hlinou, kameňmi a or-
ganickou hmotou. Steny jaskyne sú preto tmavé, ablačné formy stien a stropu pokrýva nesúvislá vrstvička hliny, a čím hlbšie klesáme
dovnútra telesa lavíny, tým menej svetla sem preniká. Až, sotva pár metrov pod povrchom, ostane úplná tma.

Po 50 metroch klesania strmou chodbou od Šalviového vodopádu počujeme z diaľky dunenie silnejších kaskád a o chvíľku sa do-
stávame na sútoku chodby s podzemným potokom Smrečianky. Šírka jeho chodby presahuje

8 metrov a výška kolíše medzi 1,5 až 3 metrami. Prítomnosť priam gigan-
tického tunela v telese lavíny evokuje myšlienku, či sa priestor, v ktorom sa práve nachádzame, už-
už nezosype ako domček z karát. Nadložie je však zatiaľ pomerne stabilné. Nad nami sa nachádza ešte stále viac než 10 m
hrubá vrstva ľadu. Na sútoku potokov sa rozhodujeme, kam sa vydať na prieskum prv. Volíme si chod-
bu rozmerovo menšiu a dĺžkovým potenciálom kratšiu – proti prúdu Smrečianky smerom k Žiarskej
chate. Šesť metrov široká chodba po niekoľkých desiatkach metrov klesá

do výšky 1,5 m, pričom priestor miestami pol metra a miestami i meter od dna vyplňa voda. Brodíme sa ľadovo chladným potokom a svie-
time popri strope do stále pokračujúcej chod-
by. Zdolávame drobné kaskády, no po čase sa chodba vetví a znižuje natoľko, že by sme ňou
museli putovať štvornožky, po krk vo vode. Je čas na otočku a prieskum odtokovej vetvy.

Zo sútoku pokračuje odtoková vetva Smrečianky chodbou širokou 6 m pri výške
do 2,5 m. Po 30 metroch na ňu nadväzuje ďalší prítok zo západu a pred nami počuť
šialený hukot. Vodopád!!! Chodba zväčšuje svoj profil a vyplúva nás do siene s rozme-
mi 8 × 10 m pri výške 3,5 – 4 m. Na jej dne padá 2 m vysoká kaskáda potoka, ktorej ener-
gia vyhlodala do stien účtyhodne rozmernú kupolovitú sieň. Rozbaľujeme fototechniku
a snažíme sa aspoň niekoľkými fotografiami zdokumentovať tento neobyčajný podzemný
svet. Prvé pokusy vychádzajú bezúspešne. Po blysnutí vstavaného blesku fotoaparátu sa na
displeji ukazuje len zmäť bielych „bubliniek“ – odrazov svetla od vodnej triešte v jaskynnom
ovzduší. Fotografie bez blesku sú zas príliš tmavé. Nakoniec sa sem vraciame na ďalšej
akcii so sadou externých bleskov a v trojici dokumentujeme podzemie lavíny. Fotoaparát
však dostal poriadne „na frak“, horšie ako tu už mohol skončiť len pri fotení pod súvislou
hladinou vody. Ani rozprestretý dáždnik nestačil odkloniť spršku vody, ktorá sa v tejto
jaskyni rinie doslova zo všetkých strán... Zo siene pokračuje pohodlne prielezná chodba
ešte niekoľko desiatok metrov, až sa pri šírke

5 m znižuje na meter výšky. Keďže dno odtokovej chodby sa tu spríkrilo a potok sa ďalej valí v hučiacich kaskádach, ďalší prieskum jaskyne smerom na juh sme zavrhlí.

Efeméra, ako sme jaskyňu v lavínisku pod Žiarskou chatou nazvali, dosiahla preskúmanú dĺžku zhruba 350 metrov s potenciálom v čase prieskumu zhruba do 1,2 km a vrátane úseku južne od mosta, ktorý sa v tomto období postupne prepadával a otváral na povrch, takmer 2 km. Jaskyňu sme zamerali orientačne digitálnym kompasom.

Sezóna sa skončila

Koncom leta sa pod lavíniskom v Žiarskej doline ešte stále dala navštíviť ľadová jaskyňa s pohodlne prieznou dĺžkou viac než 200 metrov, ale do jej útrobov už ľudia našťastie nevstupovali. Príspevok v televíznych novinách, i keď bol miernejší, než po senzáciiach a krvi bažanie spravodajstvo pôvodne plánovalo, a sporadické správy v tlači vystrašili turistov natoľko, že si každý poriadne rozmyslel, či sa predsa len odváži vkročiť do nebezpečného podzemia. Frontálna časť lavíny sa pozdĺž potoka úplne prepadla a vytvoril sa v nej niekoľko stoviek metrov dlhý ľadový kaňon. Strop

jaskyne sa postupne prepadával aj vo vrchnej časti lavíniska. Na jeho povrchu vznikali ľadové škrapy, odvádzajúce odtopenú vodu sústavou ľadovcových trhlín do podzemia. Na viacerých miestach sa vytvorili ľadové závrty, ktorými bolo možné zostúpiť do jaskyne Efeméra. To sme však už neriskovali. Strop podzemnej chodby sa mohol prepadnúť každú chvíľu. Pomerne bezpečný bol prieskum lavíniska len v ranných hodinách, keď bol ľad ešte stále fixovaný nízkymi nočnými teplotami, no cez obed a v popoludňajších hodinách by pohyb po lavínisku, či už po povrchu alebo v podzemí, asi už nik neriskoval.

Keď sme sa v Žiarskej doline zastavili koncom novembra, tesne pred písaním tohto článku, na flakoch ľadu, ktorý ostal z lavíny, už ležala vrstvička nového snehu. Keďže zima sa tohto roku dlho nehlásila, teleso lavíny sa otopilo natoľko, že do budúceho roka sa z neho zachová len niekoľko kubických metrov. Avšak i v týchto drobných roztratených kryhách, ktoré predstavujú pozostatky rozsiahlej lavíny, sa nám podarilo lokalizovať niekoľko drobných tunelovitých jaskýň v prieznej dĺžke do 10 m.

Sezóna sa skončila. Efeméra zhynula. Ostali po nej len fotografie, sny a spomienky.

Nájdenie nejednej novej jaskyne potvrdzuje pravidlo, že o žiadnej lokalite, aj keď je dobre a podrobne preskúmaná, nemožno povedať, že tam už nič nové nemôže byť. Niekedy stačí odbočiť z vychodeného chodníka a v dovtedy nepovšimnutom kúte sa pod napadanými konármi objaví otvor. Takto to bolo aj v tomto prípade.

Pôvodne išlo o malú exkurziu s praktikanom spojenú s fotodokumentáciou množstva kratších, ale zaujímavých jaskýň v lokalite Veľký meander. Ide o skalnú ostrohu, ktorú v spodných častiach budujú vápence a nad nimi je mohutná vápencová hradba. Rieka Hnilec tu veľkým oblúkom v kaňone obteká túto skalnú hradbu. Nachádza sa medzi osadou Dobšinská Ľadová Jaskyňa a Stratenou.

Manžel dokončoval fotodokumentáciu menšej jaskyne a mňa s praktikanom Tomášom Hovorkom poslal ďalej s tým, že ho počkáme pri jaskyni Tunel, ktorá sa nachádzala nad nami na bočnom hrebeni. Väčšinou sme k nej chodili z druhej strany okolo veľkého skalného mosta. Tomáš a ja sme sa rozdelili na dve strany v riedkom lese s malým podielom skalných odkryvov.

Pri výstupe na zaujalo nenápadné miesto, zatrasené napadaným drevom a konármi. Zdalo sa mi, že sa medzi nimi černie otvor. Po odhá-

dzaní dreva, konárov a visiacych trsov trávy sa objavil neveľký, asi $1 \times 0,7$ m vchod do jaskyne. Vnútri do hĺbky pokračovala oválna, strmo klesajúca rúra. Z jaskyne vanul citeľný prievan. Objav ma, priznám sa, veľmi potešil. Manžel dal

Vertikálne časti jaskyne. Foto: M. Barlog

jaskyni názov Oľgina priepašť. Predpokladáme, že tak ako okolité jaskyne bola súčasťou starého, väčšieho jaskynného systému.

Vstupná časť je priepasťovitá, oválna, erózna klesajúca rúra s rozmermi $2,5 \times 2$ m v dĺžke

10 m. Dolu sa rozvetvuje na pravú a ľavú vetvu. Ľavá, horizontálna časť sa smerom na J končila malým, neprielezným otvorom takmer pri stope, ústiacim na povrch v blízkosti Mosta (bolo vidno svetlo). Z tejto vetvy vybieha asi v polovici smerom na V odbočka, samostatná vetva, ktorá sa ďalej delí na niekoľko smerov a vytvára malý labyrint. Šírka chodieb je okolo 1,5 m, výška od 2 do 5 m. Časté sú skalné mosty, ale aj menšie kaskády a pod nimi náznaky erózných hrncov vyplnených piesčitým materiálom. Okrem stenových

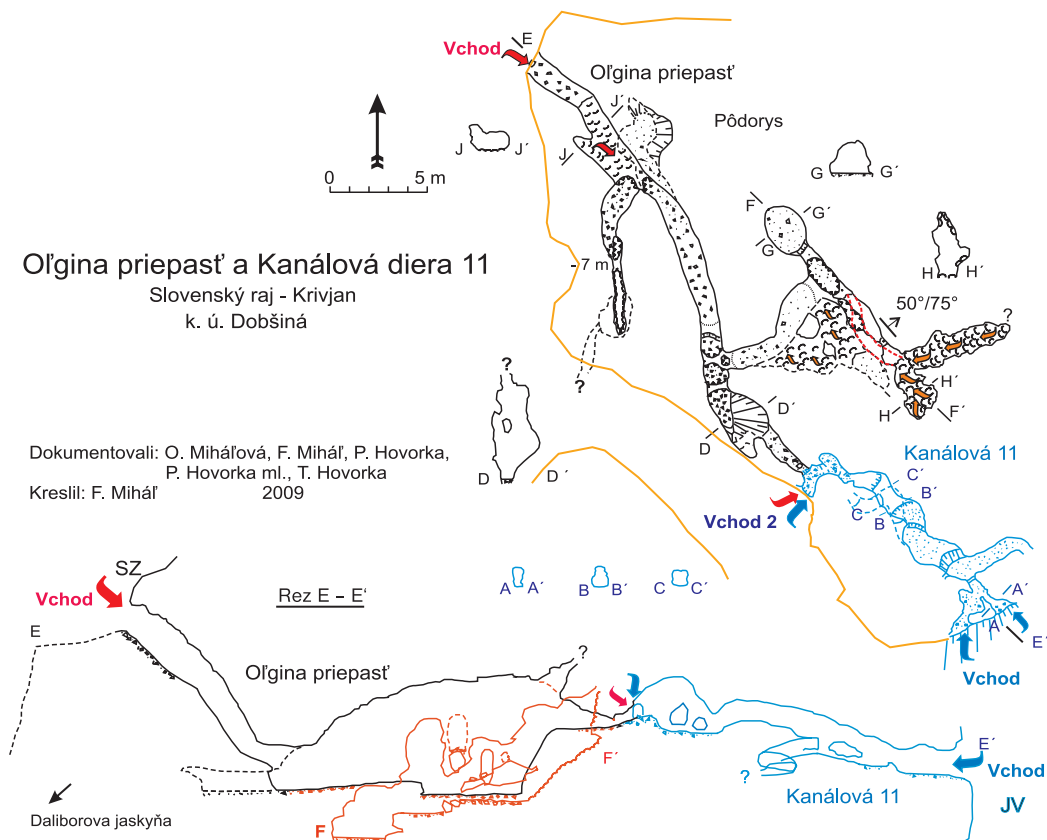

Vchod jaskyne. Foto: F. Miháľ

Oľgina priepašť a Kanálová diera 11

Slovenský raj - Krivjany
k. ú. Dobšiná

Dokumentovali: O. Miháľová, F. Miháľ, P. Hovorka,
P. Hovorka ml., T. Hovorka
Kreslil: F. Miháľ 2009

sintrov sa objavuje aj menšia stropná výzdoba. Táto časť chodby je pomerne členitá. Na dvoch miestach sa končí zahmlinením.

Pravá vetva je spočiatku užšia, horizontálna chodba, široká od 1,5 m do 0,40 m, s výškou

1,5 – 3 m. Po 10 m v závere prudko klesá vertikálnym 7-metrovým skokom do malej siene. Na jej dne vybieha nízka, úzka plazivka, ale asi po 4 m sa zužuje do neprieľezného prierezu. Steny sú v celej pravej vetve pokryté mäkkým, mokrým sintrom. Celkovo sa v Oľginej priepašti zameralo 98 m.

Keď Tomáš rozšíril koncový otvor v ľavej vetve, uvoľnili sme druhý vchod, ktorý bol zároveň aj vstupom do jaskyne Kanálová diera 11. Jej dĺžka je 22 m. Táto jaskyňa má dva vchody: hlavný južný je v skalnej stene asi 5 m na V od známej skalnej brány. Druhý, S vchod je malý otvor pod skalnou stenou. V tom istom mieste sa nachádza aj južný otvor Oľginej priepašti. Zameraním sme obe jaskyne spojili polygónom.

Spodné úroveň jaskyne. Foto: F. Miháľ

Správa z prieskumu jaskyne na Solimáli vo Volovských vrchoch

Peter Holúbek – Pavol Horváth

Z detstva si P. Horváth pamätal z okolia Rožňavy kratšiu jaskyňu. Pri riešení štrukturálneho projektu EÚ Získanie zemepisných súradníc vchodov do jaskýň a dobudovanie archívu podzemných krasových javov múzea prišiel rad aj na prieskum a lokalizáciu tejto lokality.

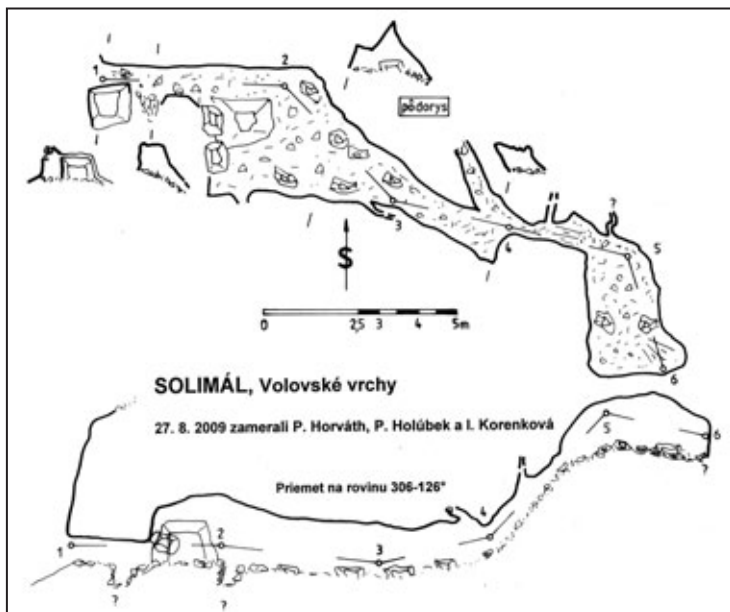
Dňa 27. 8. 2009 sme sa vypravili na rožňavskú kalváriu. Tu sme v kóte Solimál hľadali vchod do podzemia. Na mape VKÚ Harmanec je táto kóta pomenovaná Tri vrchy s nadmorskou výškou 581,3 m.

Najskôr sme našli zasypanú dieru (súradnice JTSK: x – 1242126,361; y – 316199,718; z – 444,038), pravdepodobne starú banskú štôľňu, do ktorej sa síce nedalo vojsť, ale ruka s palicou vošla dnu asi 2 metre; bolo tu cítiť slabší prievan, otvor sa javil ako spodný vchod. Z podzemia sme vytiahli kosť, podľa vyjadrenia MUDr. F. Štullera, PhD., z Ústavu súdneho lekárstva LF UK v Martine ide o stehnovú kosť (femur) zo zvierata, najpravdepodobnejšie dospelého jedinca.

Potom sme prešli popod elektrické vedenie a hľadali jaskyňu pod druhým vrcholom Solimálu. Reliéf je tu do značnej miery poznačený banskou činnosťou. Po dlhšom úsilí sme našli vchod do jaskyne, ktorú sme po dohode nazvali Solimál (súradnice JTSK: x – 1241999,078; y – 316181,493; z – 472,723). Jaskyňu vytvorenú v nekrasových horninách sme zamerali geologickým kompasom a pásmom v dĺžke 19,66 m pri denivelácii 4 m. Podľa nášho názoru ide o prirodzenú dutinu gravitačného pôvodu, ktorá s veľkou pravdepodobnosťou nesúvisí s miest-

nou banskou činnosťou. Aj keby s ňou súvisela, tak pôjde o veľmi starú lokalitu, ktorá bola výrazným spôsobom premodelovaná, a teraz ju možno označiť za tzv. konzekvenčnú jaskyňu, vzniknutú prirodzenými procesmi v následnosti na ľudskú činnosť (ESTERHÁS, I. 1994: Kozekvenciabrarlangok. Proceedings of 5th pseudokarst symposium, Szczyrk, 25–28; HOLÚBEK, P. 1995: Konzekvenčné jaskyne v Štiavnických vrchoch. Preserving of pseudokarst caves, Rimavská Sobota, 58–60).

Zaregistrovali sme tu citeľný prievan. V letnom období tu vanul studený vzduch, čiže ide o spodný vchod do jaskyne. Pri prieskume sme v koncových častiach videli netopiera obyčajného, ktorý sa stratil v ďalšom neznámom pokračovaní. Určite by sa odkrylo po výkopových

prácach, sondovanie by však sťažovalo značné narušenie horniny a bez použitia výdrevy by kopanie pravdepodobne nebolo možné.

Lokalita Solimál je podľa geologickej mapy (BAJANÍK, Š. a kol. 1984: Geological map of the Slovenské rudohorie Mts., GUDŠ Bratislava) vytvorená v nekrasových prvohorných premenených kremencových droboch.

Nový objav v Kryštálovej jaskyni

Miluše Šišková, JS Adama Vallu

Keď sme sa 5. júla 2009 s Ivetou a Ondrejom Štefkovcami vydali do Kryštálovej jaskyne, bolo nádherné počasie. Veľký a Malý Rozsutec ožiarený slnkom, lúky plné kvetov, cestou k jaskyni sme našli aj nejaké huby, darmo sa usilovali skryť pred naším zrakom. Jednoducho krása – a to som ešte netušila, čo ma dnes ešte čaká.

Na Rovnej hore pred akciou. Foto: M. Šišková

Asi po hodine sme na mieste. Krátka prehliadka jaskyne, a hneď sa púšťame do roboty. Plné vedrá jedno po druhom putujú na denné svetlo. Zrazu sa pred zrakmi kopáčov objavil malý otvor. Zrejme voda, ktorá nedávno podľa Ondrejovho rozprávania zaplavila jaskyňu, si tu vytvorila odtokový kanál či skôr kanálik. Čo bude za ním?

Vzápätí sa z nás stávajú naozajstné hraboše. Hrabeme ako o život, otvor sa postupne zväčšuje až na veľkosť Ondrejovej hlavy a my môžeme nakuknúť, čo je za ním. Ešte predtým Ondrej vsúva do otvoru prilbu s čelovkou, za ňou svoju hlavu a volá „hurá, máme objav!“ Po chvíli sa za prilbou vpredu ocitla moja hlava a potom i hlava Ivety – nedokážem opísať ten báječný pocit: ďalej ničो je!!

Kde mám foťák? Ani neviem, ako rýchlo som sa s ním dostala späť k otvoru. Možno keď tam strčím ruku a stlačím spúšť, uvidíme viac. A naozaj – je tam výzdoba, napravo vidno krásne kryštály...

Tak sa nám to podarilo, máme nový objav! Cestou dolu do Terchovej sa zastavujeme v Dierach pri kiosku, aby sme sa schladili a doplnili tekutiny. Ten zvuk, keď poháre s pivom štrngli o seba, mi znie v ušiach ešte dnes.

Odchádzalo sa mi ťažko. Niečo vás tu drží, a vy musíte ísť domov, v tej chvíli sa vám nezdá ani tých 240 kilometrov tak veľa, prešli by ste ich aj pešo, len aby ste sa mohli čím skôr vrátiť.

Tie tri týždne boli nekonečné!

V sobotu 25. júla sa nás u Štefkovcov zišlo viac. Prišli Majka s Jankom Dubravayovci, z Trenčína Miro Sova, milo nás prekvapili Mirka s Fondom, keď nám prišli zaželať veľa šťastia. Počasie nás tentoraz trochu hnevalo, bolo zamračené a hrozila búrka.

Od mojej poslednej návštevy Ondrej s Ivetou otvor v Kryštálke zväčšili tak, že sa do nej vošla Mirova štíhla postava, moja zatiaľ nie. S Ondrejom plnili vedrá a posúvali ich k nám, potom sme sa vystriedali a mohla som sledovať, akí sú šikovní. Mirovi z otvoru vykukali len čížmy, ale o chvíľu sa pohybom pripomínajúcim húsenicu vystrčil von celý. Hneď som pristrčila vedro, ktoré po naplnení putovalo z ruky do ruky na denné svetlo. „Ďalšie!“, ozývalo sa stále jaskyňou, až kým Miro neohlásil „pošlite posledné!“.

„Začneme s exkurziou, nemôžem kopat ďalej, bojím sa, že pretrhnem hrádzu a už sa sem nedostanete, lebo vpredu je malé jazierko,“ pokračoval Miro a stíchol. Zostal nehybne ležať, „všetko v poriadku?“, volám naň. „Nič, len sa tu tak kochám,“ znie odpoveď.

A tak sme sa išli tiež pokochať.

V Terchovej sme okolo piatej a tradícia je tradícia, ideme na pivo do Plecháča. Čaká nás tam Fondó, Mirka je ešte v práci. Pred deviatou vyrážame do Tiesňav, kde nám Ondrej chce ukázať svoj objav pod mostom. Medzitým sa zotmelo a začalo popíchať, no objav bol zaujímavý, skaly okolo nás krásne tajuplné, a tak sme si prechádzku všetci pochvaľovali.

*V plnej polnej pred vchodom Kryštálovej jaskyne.
Foto: M. Šišková*

*Fascinujúce kryštály v kontraste so všadeprítomným blatom
v plazivke. Foto: M. Šišková*

Pohoda po akcii na Ondrovom dvore. Foto: M. Šišková

Posledná zastávka bola u Mirky, chcela som si pozrieť drevenú sochu, ktorú Fonďo vyrezáva pre Terchovský betlehem. Prekrásna práca, a to ešte socha nie je hotová.

Zaspávam s myšlienkou, čo bude zajtra, dostaneme sa v Kryštálke ďalej cez jazierko?

Nedeľné ráno nás víta trochu lepším počasím, prestalo pršať, ale slniečko sa nechce ukázať. K jaskyni kráčame v rovnakej zostave ako včera. Hore sme o pol jedenástej, a kým chlapi nachystajú vŕtačku a centrálu, ktoré sme vzali so sebou, nedočkavá vkĺznem do jaskyne.

No toto, namiesto jedného jazierka sú tam dve!! Dnes sa veru kochať nebudeme!

Ondrej s Mirom sa rozhodli najprv rozbiť kameň prekážajúci vo vstupe do objavu. Nešlo im to ľahko, a tak sme už nestihli vybrať vodu z jazierok a pokračovať ďalej. Nič sa nedá robiť, aj keď je nedeľa, každý deň ne-býva sviatok. Ale určite sem čoskoro zase prídeme!

Na spätočnej ceste nás odprevádzalo slniečko presvitajúce pomedzi mraky, akoby nám chcelo zlepšiť náladu a nahradiť sklamanie z neúspechu. Čo keby nám jasne zasvietilo už nabudúce?

U Štefkovcov nás čakal zápis do kroniky a mňa veľká pocta: dostalo sa mi tej cti dať novému objavu názov. Nemusela som dlho premýšľať, názov bol na svete hneď: PRIATEESTVO.

Milujem Slovensko, máme tu veľa dobrých priateľov a pevné zázemie.

Chcela by som poďakovať manželom Holúbkovcom, Dubravayovcom, Štefkovcom a Fonďkovcom, vždy sa tu cítim báječne. Poďakovanie patrí i môjmu manželovi, za trpezlivosť a podporu môjho krásneho koníčka.

Moji milí priatelia, ďakujem, môj život je vďaka vám krajší a bohatší!

Možno i Vám sa už stalo, že pri prieskumných prácach v jaskyni s prievanom ste si neboli istí, či prievan vychádza z jaskynných priestorov, alebo iba spod nejakého sutinoviska v blízkosti povrchu. Nám sa takýto problém vyskytol a prinášame vám naše poznatky z merania teplôt pomocou digitálneho teplomeru, ktoré nám potvrdilo správanie sa teplôt v jaskyni počas roka.

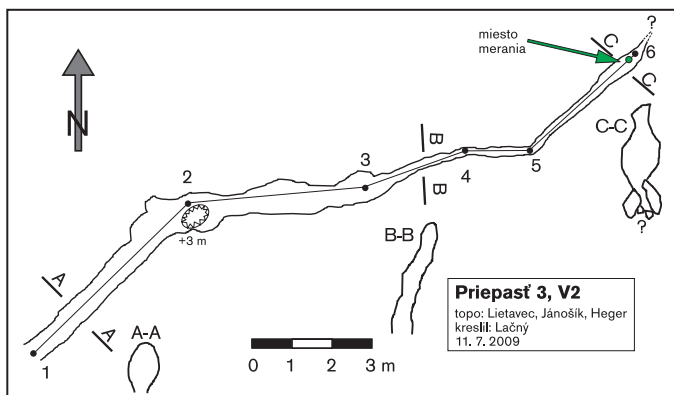
Keďže doba pokročila a ceny digitálnych teplomerov nie sú v súčasnosti závažné, rozhodli sme sa využiť práve túto metódu v Priepasti 3, nachádzajúcej sa tesne pod vrcholom Veterlána – piateho najvyššieho vrchu Malých Karpát (723,5 m). Ide o puklinovú jaskyňu s dĺžkou 25 metrov. Po dlhoročnom pozorovaní prievanu sa jaskyňa javí ako vrchný vchod. V zimných mesiacoch z nej výrazne vystupuje prievan a v letných naopak jaskyňa nasáva vzduch z povrchu. Pri silnejšom vetre sme však hlavne v zimnom cykle zaznamenali zintenzívnenie prievanu. Bolo teda diskutabilné, do akej miery ovplyvňuje tento prievan „spod skál“ celkový prievan. Preto sme sa pred samotným speleologickým výskumom v tejto inak úzkej a na transport vyťaženej materiálu náročnej jaskyni chceli posilniť v našej viere, že jaskyňa sa nekončí niekde pri povrchu.

Vlastné meranie sme uskutočnili digitálnym teplomerom LOGGER SO110 s displejom (o technických parametroch sa zmienim na konci tohto článku). Ako miesto osadenia sme zvolili poslednú najhlbšiu sienku v jaskyni, odkiaľ vychádzal najintenzívnejší prievan. Meranie sme vykonali od 15. 9. 2008 do 8. 8. 2009. Pôvodne sme plánovali celoročný cyklus, ale od konca júla sme v jaskyni začali intenzívne pracovať, preto by ani výsledky neboli objektívne. Teplomer sme nastavili na hodinový cyklický režim.

Po prenesení údajov do PC a vytvorení grafu možno lepšie pochopiť zmenu teploty, ako aj správanie sa prievanu počas tohto merania.

Ako vidno na grafe po osadení teplomeru, v jesenných mesiacoch teplota kolíše v rozmedzí 9,6 – 10,4 °C. Asi v strede októbra prichádza k postupnému a miernemu ochladzovaniu. Toto ochladenie je veľmi kontinuálne a pretrváva až do jarných mesiacov – akoby dobeh zimného cyklu, keď už teplota na povrchu dosahuje vyššie hodnoty ako teplota v jaskyni. Najnižšia teplota v jaskyni bola 27. 3. 2009, a to 7,2 °C. Od tohto dátumu prichádza k miernejšiemu rozkvyv krivky. Teploty však ešte v priemere klesajú až do začiatku mája. Tu rozkvyv krivky začína byť intenzívnejší a vysvetľujeme si ho letným cyklom, keď do jaskyne začína prúdiť teplejší vzduch z povrchu. Keďže jaskyňa leží len pár metrov od povrchu, je náchylnejšia na zmenu teploty v závislosti od zmeny teploty na povrchu. Najvyššiu teplotu, 14,9 °C, sme zaznamenali 15. 7. 2009. Letné mesiace neskôr poukazujú na ešte väčšiu závislosť teploty vnútri jaskyne od zmien teploty na povrchu, čo súvisí s nasávaním teplého vzduchu do priestoru jaskyne.

Výsledky merania by sme mohli zhrnúť do záveru, že jaskyňa pravdepodobne pokračuje do masívu, pretože sa neprejavil rozkvyv krivky v zimnom cykle. Až na prekvapenie je tu stabilný priebeh teplôt. Výrazným rozkvyvom v letnom cykle sme definitívne potvrdili, že ide

Mapa jaskyne s vyznačeným miestom merania teploty

Veľmi úzke časti jaskyne. Foto: A. Lačný

o jaskyňu dynamickú, správajúcu sa ako vrchný vchod. Tieto výsledky nás teda pozitívne „naštartovali“ do ďalšieho výskumu tejto pre nás zaujímavej lokality.

Pre ďalší výskum v tejto oblasti by bolo zaujímavé osadiť ešte jeden teplomer na povrchu a porovnávať údaje s výsledkami nameranými v jaskyni.

Výhody a technické parametre digitálneho teplomeru LOGGER SO110

Tento teplomer je azda najvhodnejší do jaskyne, pretože je odolný proti vode a nemá žiadne tlačidlá. Je veľmi ľahký a malý (110 g, 93 × 64 × 29 mm). Všetko potrebné v ňom nastavíte cez USB kábel z počítača a takým istým spôsobom z neho získavate i namerané dáta. Dôležité je, že sa dá zvoliť interval merania: teplomer môže merať každú sekundu, minútu, hodinu, deň, mesiac alebo rok. Sám teplomer má pamäť na 32 000 meraní. Životnosť batérie by mala byť podľa výrobcu 7 rokov, takže teplomer pri hodinovom cykle môže merať teplotu v jaskyni i niekoľko rokov. Digitálny displej ukazuje aktuálnu teplotu a podľa nastavenia maximálnu a minimálnu dosiahnutú teplotu za merané obdobie. Teplomer meria na desatinu stupňa s presnosťou $\pm 0,4$ °C v rozsahu teplôt od -30 do 70 °C.

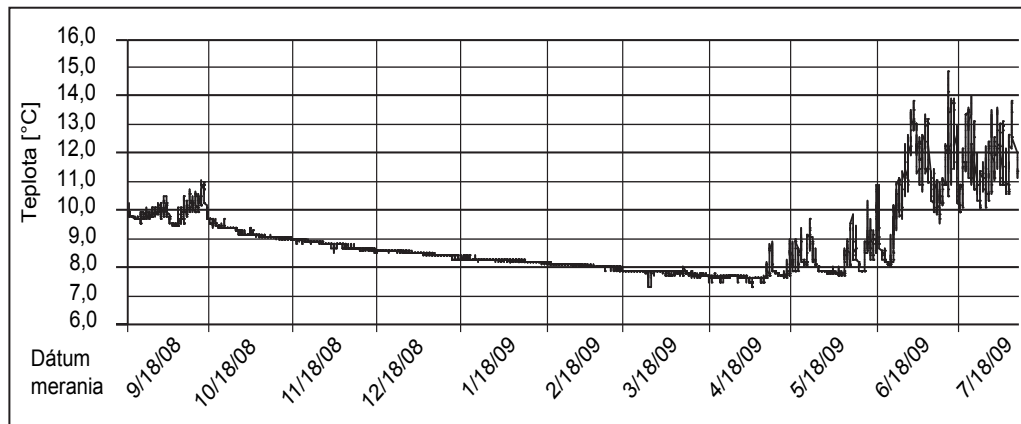
A nakoniec: cena sa pohybuje okolo 2000 Kč bez DPH. Viac o tomto prístroji sa dozviete u výrobcu – firmy Comet system (www.cometsystem.cz).

Digitálny teplomer SO110.
Zdroj: www.cometsystem.cz

Použitie prameň

Návod na použitie záznamníka teploty SO110
www.cometsystem.cz

Priebeh teplôt v Priepasti 3 v grafickej podobe

Pri prieskume jaskynných systémov sa nám pre pohodlnejší a rýchlejší pohyb jaskyňou okrem rebríkov osvedčili aj rozličné plošiny; najčastejšie ich zhotovujeme nad ústím priepasti. Pokúsím sa stručne informovať o ich zhotovovaní a o možnostiach ich konštrukcie.

Plošiny najčastejšie zhotovujeme z pozinkovanej ocele, prípadne z materiálu, ktorý je opatrený ochranným protikoróznym náterom. Pozostávajú z týchto prvkov:

- a) nosné,
- b) kotviace,
- c) výplňové.

Nosné prvky

Základným nosným prvkom pre konštrukciu plošiny je oceľový L-profil minimálnych rozmerov $50 \times 50 \times 3$ až 5 mm a rôznej dĺžky podľa miesta, na ktorom chceme plošinu zhotoviť.

Kotviace prvky

Ďalším montážnym prvkom sú kotvy do betónu s priemerom od 10 do 14 mm a minimálnou dĺžkou 10 cm, ktorými potom pripevňujeme nosnú konštrukciu na skalný masív nad priepasťou. Vzdialenosť medzi jednotlivými kotvami v nosnej konštrukcii odporúčam 10 až 15 cm podľa možnosti ich osadenia do masívu na montážnom mieste. Niekedy je potrebné zhotoviť aj podpornú konštrukciu, ak tvar masívu nie je vhodný na spoľahlivú stabilizáciu nosnej konštrukcie. Okrem kotiev používame na stabilizáciu a vyrovnanie

podkladu aj betón, najmä ak nie je na skale vhodné miesto na uloženie a upevnenie nosnej konštrukcie. Ako šalovací prvok okrem preglejky sa nám osvedčila aj PET fľaša potrebnej veľkosti, ktorú pred betónovaním upravíme podľa potrieb montáže.

Výplňové prvky

Ako základný výplňový prvok používame pozinkovaný rošt, ktorý po rozmeraní uložíme na nosnú konštrukciu a pripevníme ho skrutkami M10.

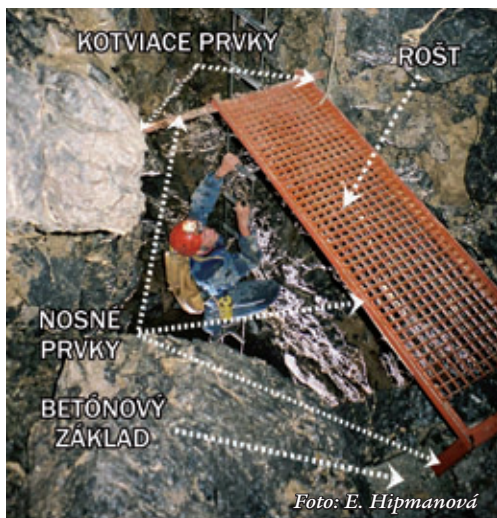
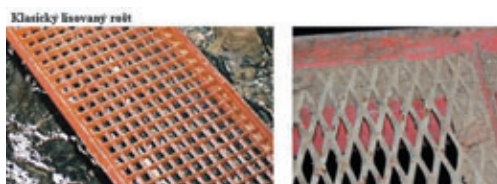

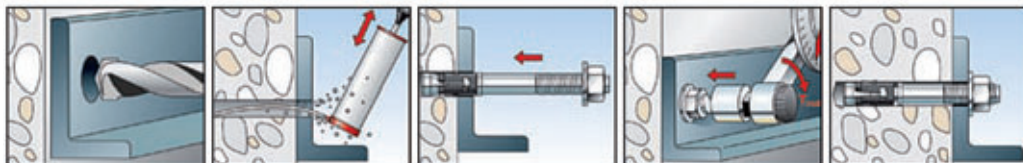
Foto: E. Hipmanová

svorníková kotva FAZ

Vzorový príklad montáže kotvy

fischer
UPEVŇOVACIE SYSTÉMY

Jednotlivé konštrukčné prvky plošiny sú popísané na obrázku z Priepasti pod Pusinkou v jaskyni Večná robota.

Montáž plošiny

Aby sme plošinu správne zhotovili a namontovali, musíme si v prvom rade ujasniť jej umiestnenie. Keď sme určili miesto inštalácie, urobíme si stručný náčrt, ako by plošina mala vyzeráť, a samozrejme odmeriame jej základné parametre. Na základe týchto údajov si potom v zámočníckej dielni dáme zhotoviť jednotlivé prvky. Ďalšia montáž v jaskyni už závisí len od vašej zručnosti. V našich podmienkach sme schopní takú plošinu zmontovať a inštalovať aj vo dvojici, ale najlepšie, keď sme traja. Podľa podmienok na montáž plošiny v jaskyni určite budete musieť obetovať minimálne jeden deň. Ale potom sa vám to všetko vráti v pohodlnejšom, rýchlejšom a hlavne bezpečnejšom zdolávaní priepasti.

Možnosti konštrukcie a umiestnenia plošín sú znázornené na obrázkoch so stručným popisom.

Montáž plošiny nad priepastou Olovko vo Večnej robote.
Foto: E. Hipmanová

Plošinová konštrukcia nad Riečnou priepastou v Starom brade.
Foto: M. Jagerčík

Trojuholníková plošina v Jaskyni snečného
lúča nad 20 m priepastou. Foto: L. Vlček

Plošina nad III. priepastou v jaskyni Starý brad.
Foto: E. Hipmanová

Poloha jaskyne

Jaskyňa leží vo východnom svahu Medzevskej pahorkatiny, približne 450 metrov severne od cesty Hatiny – Debraď. Vytvorená je vo wettersteinských lagunárnych vápencoch. Vchod s rozmermi $1,8 \times 0,7$ m sa nachádza nad pravým brehom Bodvy v južnej časti výraznej skalnej skupiny. Voči nive Bodvy dosahuje prevýšenie 15 metrov. Nadmorská výška vchodu je cca 250 m (základná mapa SR č. 37-42-01, mierka 1 : 10 000).

Opis jaskyne

Morfologicky patrí jaskyňa do kategórie horizontálnych a z genetického hľadiska k fluviokrasovým jaskynným priestorom. Výzdobu tvoria rekryštalizované sintrové náteky. Celková dĺžka polygónového ťahu je 25,67 m.

Vchod objavil prvý spoluautor článku v roku 2004. Toho istého roku sa počas troch akcií prehlbovala pôvodná plazivka s postupom 5 metrov. V lete 2006 bola prehĺbená pôvodná plazivka tak, aby sa v chodbe dalo pohybovať postojácky. Počas prekopávania sa vo vstupnej časti našlo 6 lebiek jazveca, podľa ktorých dostala jaskyňa pomenovanie. Po prekonaní hlineného závalu (medzi m. b. č. 3 – 4) sa dostali kopáči do voľných priestorov. Pri m. b. č. 4 sa vstupná chodba rozvetvuje. Pravá vetva pokračuje po prekonaní skalného stupňa klesajúcou plazivkou. Plazivka je na hranici

prieleznosti, jej pokračovanie sa nepodarilo nájsť. V strope strednej vetvy pri m. b. č. 10 je 3-metrový komín. Ľavá a stredná vetva sú navzájom prepojené medzi m. b. č. 7 a č. 11 úzkym prielezom. Po zameraní sa práce na lokalite ukončili. Následne sa pred vchodom do jaskyne uskutočnil v roku 2007 overovací archeologický prieskum.

Archeologické nálezy

Jazvečí hrad patrí do zoznamu jaskýň, ktoré sa vyznačujú dokladmi pravekého a najmä vrcholnostredovekého osídlenia (Soják 2008a, 151, 152; ten istý 2008b, 426, 427).

Opis nálezov

Pred vchodom sa pri výkopových speleologických prácach našli črepy, železné predmety a fragment masívnej kamennej podložky (spodného mlynskeho kameňa). V blízkosti m. b. 4 sa našla takmer celá nádoba bukovohorskej kultúry. Tá sa mohla dostať do jaskyne soliflukciou, možno cez komín, ktorým priestor komunikoval s povrchom (výškovo je asi 3 m nad vchodom do jaskyne).

Neolit (bukovohorská kultúra)

- nádobka – tenkostenná bombovitá, pod okrajom zdobená radom krátkych vrypov a bežiacou špirálou, pod ktorou sú zväzky tenko rytých línií vytvárajúcich „gotický oblúk“ a trojuholníky vyplnené kľukatkou. Medzi trojuholníkmi a gotickým oblúkom je negatívny ornament. Materiál jemný, plavený, farba hnedočierna. Rozmery: v. 9,1 cm, pr. ústia 8,6 cm, pr. max. výdute 11,4 cm, pr. dna 3,2 cm.

- črepy (2 ks) – jeden okrajový z hruškovitej nádoby s presekávaným okrajom, pod ktorým sú dva pásy prepojených vpichov a zväzky poloblúkovitých rytých línií, v strede zakončených vpichmi. Medzi výzdobou je negatívny ornament. Ryté línie sú vyplnené bielou inkrustáciou. Materiál jemný, plavený, farba sivohnedá, bukovohorská kultúra; druhý črep je z tela tenkostennej nádo-

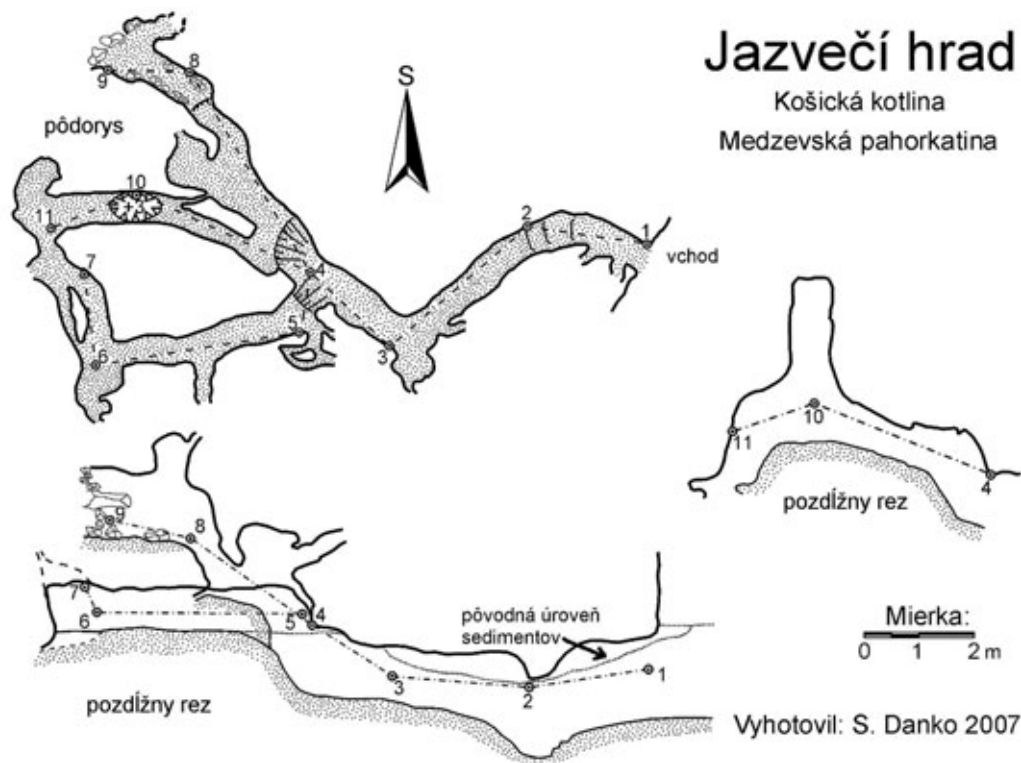

Výklenok s lebkami, 2007. Foto: S. Danko

Jazvečí hrad

Košická kotlina

Medzevská pahorkatina

Pohľad zvnútra na vchod a kultúrnu vrstvu z 13. storočia na predjaskynnej plošine, 2007. Foto: M. Soják

by so zvyškami zväzkov tenko rytých línií. Materiál jemný, plavený, farba čierna, vnútri sivočierna.

- črep – okrajový z úžitkovej súdkovitej nádoby, na vonkajšej strane s fragmentom hrubého pásikového ucha. Materiál premiešaný ojedinelými rozdrvenými črepmi a organickými zvyškami, farba oranžovohnedá.

- črep – drobný zlomok z tela, azda z predchádzajúcej nádoby.

- črep – drobný z tela úžitkovej nádoby. Materiál premiešaný anorganickým materiálom, farba hnedočierna.

Stredovek (13. storočie)

- črepy (21 ks): z nich 5 ks z rozhrania tela a dna nádob, na dne so stopami strhnutia z pomaly rotujúceho hrnčiarskeho kruhu, 3 ks okrajové z profilovaných hrncovitých nádob (?), 13 ks z tela tenkostenných nádob – z nich 8 má zvyšok výzdoby v podobe obežných a plytkých rýh. Materiál s ojedinelými kamienkami, farba sivohnedá, miestami čierna, resp. oranžová. Na jednom nezdobenom fragmente

Rekonštruovaná nádoba bukovohorskej kultúry. Foto: M. Soják

Výber železných predmetov z 13. storočia, 2007. Foto: M. Soják

z tela nádoby je na vnútornej strane zvyšok prihorenej stravy (?). Črepy pochádzajú pravdepodobne z troch nádob.

- železné predmety (4 ks):

- a) kliník (dĺ. 8 cm) – koncová zahrozená časť, priečny rez štvorcový,

- b) dve kovania (z vedierka?) ukončené zlomenými očkami (?),

- c) „trojnožka“, na konci ramien zahnutá do očka (2 očka zlomené).

Overovacím prieskumom predjaskynnej plošinky v roku 2007 sa zistilo, že stredoveký nálezový inventár pochádza z tenkej kultúrnej vrstvy pod 140 cm hrubou naplavenou vrstvou hliny (Soják, 2008b, 427). V čiernej kultúr-

nej vrstve sa našli nepočítané črepy z 13. storočia, zvieracie kosti a drobné uhľíky z niekdajších ohnísk stredovekých obyvateľov. Keďže jaskyňa je úplne vyčistená od sedimentov, archeologický výskum by bol potrebný na predjaskynnej plošine a tiež na vrcholovej plošine nad jaskyňou, kde sa získali ojedinelé neurčité železné zlomky.

Opísané nálezy pochádzajú z dvoch horizontov – z neolitu a zo stredoveku. Podľa zachovanej výzdoby patrí neolitická keramika do klasickej fázy bukovohorskej kultúry. Zaujímavé sú aj nálezy z 13. storočia, čím sa Jazvečí hrad zaraďuje do zoznamu viacerých jaskýň v blízkom i vzdialenejšom okolí, v ktorých takto datovaný nálezový inventár akiste dokumentuje zložité spoločenské pomery zapríčinené mongolsko-tatárskym vpádom v roku 1241 (Soják – Terray, 2007). Severne od skúmanej speleoarcheologickej lokality ležia ďalšie 3 jaskyne, v ktorých možno predpokladať analogické osídlenie (Malá jaskyňa, Hatinská jaskyňa I a II).

Literatúra

SOJÁK, M. 2008a: Najdôležitejšie výskumy na Spiši a v ďalších regiónoch východného a južného Slovenska. AVANS 2006. Nitra, 146–154.

SOJÁK, M. 2008b: Jaskyne Slovenského krasu a okolia vo svetle nových archeologických objavov. Slovenský kras, 46, 2. Liptovský Mikuláš, 419–438.

SOJÁK, M. – TERRAY, M. (zost.) 2007: Moldavská jaskyňa v zrkadle dejín. A szepsi-barlang a történelem tükrében. Mestský úrad v Moldave nad Bodvou. Moldava nad Bodvou, 138 s.

Téma umelých jaskýň sa na stránkach Spravodaja SSS často nevyskytuje. (Naposledy sme uverejnili v Spravodaji 3/2006 článok o umelej jaskyni v čínskom meste Nanchang. Pozn. red.) Chcem však upozorniť čitateľov, že ma pri ich obhliadke ovládali minimálne rovnaké pocity ako pri prieskume „prírodných“ jaskýň.

Pri umelých jaskyniach sa najčastejšie spomínajú slová grotta a sala terrena.

Grotta (resp. grotta) je človekom vytvorená jaskyňa či výklenok budovaný v renesančných a barokových záhradách alebo prízemných priestoroch zámkov. Grotta je často zdobená kvapľovou omietkou, vsadenými lastúrami, plastikami a podobne. Pre niektoré grotty boli dokonca vylamované kvaple z prírodných jaskýň.

Sala terrena býva súčasťou prízemných častí historických stavieb alebo tvorí samostatný stavebný objekt. Súčasťou sal terrenu bývajú aj samostatné grotty.

Tieto atribúty spĺňajú objekty v Betliari (v kaštieli a v objektoch v parku) a čiastočne aj vo Vlachove, v príslušenstve kaštiela, v tzv. grófskej ľadovni.

Betliar

Jaskyniarsky veľmi známa oblasť okolia Rožňavy (Slovenský kras) ponúka okrem jaskýň aj iné krásy. Verejnosť dobre pozná andrássyovský kaštieľ v Betliari, ku ktorému organicky patrí veľmi hodnotný park.

Kaštieľ. Dnešný kaštieľ je vlastne prestavaný starší gotický hrádok. Bol prispôbostený vkusu a potrebám majiteľov Andrássyovcov v období výstavby (prestavby) v 2. pol. 16. storočia a neskôršie. Nás z jaskyniarskeho hľadiska zaujíma hlavne južná časť kaštiela: na mieste bývalého gotického nádvorja bola vybudovaná koncom 18. storočia spomínaná sala terrena s uzavre-

Betliar – Veľký vodopád.

Foto: P. Éperješi

tou klenbou a inými stavebnými prvkami. Tmavú chodbu prestavali na spôsob kvapľovej jaskyne. Slúžila ako východ do záhrady, ale aj na posedenie, najmä v letných horúčavách.

Veľký vodopád. V parku sa nachádza objekt Veľkého vodopádu, kde voda privedená po kamennom klenutom moste padá z prepadu, z výšky 8 m, do priezračnej vody jazierka. Je to jeden z najväčších umelých vodopádov na Slovensku. Pod vodopádom je grotta, vysekaná v porfyroidoch. Na začiatku

20. storočia ju prestavali na zverinec. V rokoch 1908 – 1914 tu chovali ľadové medvede. Umelá jaskyňa spolu s jazierkom sa ohradila silným mrežovým plotom. Dno jazierka tvorí celistvá hornina – porfyroidy, aby voda bola krištáľovo čistá. Pred vchodom do jaskyne boli na podstavcoch umiestnené busty postáv; neskôr ich uložili pri vstupe do prízemia kaštiela.

Hermesova studňa. Tento objekt – grotta má kruhový pôdorys s priemerom 4 m a kupolovitú strechu. Grotta je zasadená hlboko v teréne, takže celú ju vidno len z juhovýchodu. Zo západu a severu prečnieva nad okolitý terén asi len svojou jednou tretinou. Kamenné neomietnuté murivo je z kemitých porfyroidov, v kupolovitej streche sú okienka z farebných skiel. Pomenovanie Hermesova studňa je novšie a súvisí so sochou gréckeho boha Hermesa. Túto grottu postavili tiež koncom 18. storočia (v 90. rokoch), asi v rovnakom čase a v rovnakom slohu ako salu terrenu. Pôvodne stála v grotte socha ženy vyhotovená z alabastru, ale tá bola poškodená a teraz je uložená v depozitári.

Olympijský oheň. Je to stĺp vysoký 310 cm, s obvodom pri päte 208 cm, ktorý stojí pri chodníku k Veľkému vodopádu. Je vyhotovený z travertínu (vápenatého tufu), ktorý poznáme z jeho usadzovania z minerálnych vôd z vápencového prostredia.

Okrem opísaných stavieb je možné, že umelé jaskyne alebo výklenky boli postavené v už zbúraných, resp. radikálne prestavaných objektoch umelej zrúcaniny (Na kopani) alebo v tzv. Bosnia bare. Zaujímavými stavbami sú bývalý zverinec a slobodomurársky pavilón.

Na záver treba pripomenúť, že Andrásyovci boli známi svojou príslušnosťou k slobodomurárskemu hnutiu. V celom objekte kaštieľa a v parku je množstvo slobodomurárskych symbolov, a to všetko iba zvyšuje zvedavosť návštevníka. (Význam, tajomnosť a vysvetlenie slobodomurárskych symbolov nie je predmetom tohto článku.)

Vlachovo

Táto obec má na pravom brehu rieky Slaná pozoruhodnú technickú pamiatku podobnú umelej jaskyni – grotte. Miestni ju volajú „grófska ľadovňa“, pretože slúžila potrebám obyvateľov miestneho andrásyovského kaštieľa ako chladnička. Pre istotu opíšem jej polohu, pretože ani mnoho domorodcov netuší, kde sa táto ľadovňa nachádza.

Vlachovo – grófska ľadovňa. Foto: P. Pleva

Na južnom konci Vlachova, vľavo od hlavnej cesty od Betliara smerom na Dobšínú, pri rybníkoch, odporúčam nechať auto. Potom kráčame po telese železničnej trate smerom na sever, teda na Dobšínú. Prejdeme železničný most ponad rieku Slaná, hneď za ním odbočíme doľava, kde nás chodník privedie k ľadovni. Pripomínam: pravý breh rieky Slaná. Miesto je už skultivované, je tam ohnisko, besiedka a iné výdobytky civilizácie. Donedávna tam bolo všetko zarastené.

Ľadovňa je v strmom svahu, má dve podlažia. Prvé podlažie je uzavreté mrežou, na druhé podlažie vedú z oboch strán schody. Vežovitá stavba je zastrešená kamenným ihlanom na spôsob pyramídy.

O ľadovni som sa dočítal v pamiatkarskom časopise Pamiatky a múzeá č. 2/2006, str. 43 v článku Edity Kušnierovej. Chýbali mi v ňom „jaskyniarske“ informácie, napríklad autorka spomína prírodnú puklinu bez bližšieho opisu. Zvedavosť bola veľká, preto sme sa tam (zvedavci z Prešova a Košíc: autor príspevku, Peter Eperješi a Paľo Pleva) vybrali na prieskum.

Ľadovňa vznikla na mieste, kde kryštalinické horniny mali v lomovej stene vhodnú vrstevnatosť, a tu bol nenáročným spôsobom aj vyhlbený priestor – dutina, ktorú spredu, od rieky Slaná obmurovali na spôsob pivnice. Na druhom podlaží je jedna miestnosť so štvorcovým pôdorysom, zaklenutá valenou klenbou. Za ňou je už „jaskynný priestor“. Očakával som puklinu vedúcu ďalej, ale realita je iná: ide iba o zarovnanú stenu pivnice. Na vnútorných stenách sa ešte zachovali železné háky na vešanie ulovených zvierat.

Do jaskyne sa v zimných mesiacoch ukladal ľad nasekaný v blízkych rybníkoch. Ľad vydržal až do letných mesiacov. Slúžil na uskladnenie mäsa, hlavne diviny, po poľovačkách.

Pred vstupom do ľadovne stáli niekedy štyri sochy, znázorňujúce sfingy. Malo to vyzerať ako egyptská hrobka. Sochy – krásne ženy so strapcami hrozna a iným ovocím pozývali na hostinu po vydarenom love. Obraz sa zachoval v Betliarskom kaštieli, sochy už vo Vlachove nie sú.

V čase našej návštevy boli dolné mreže uzamknuté, horné boli otvorené. Dalo sa zoskočiť na prvé podlažie. Po tomto prieskume a fotení potrebujete na návrat zručnosť voľného lezenia kombinovanú s pevnou rukou kamaráta.

Záver

Lepšiu predstavu o opísaných objektoch poskytnú fotografie. Autor textu nie je odborník na architektúru a iné príbuzné vedy. Preto aj tento príspevok si nenárokuje byť odborným textom, ale iba populizačným článkom. Azda sa ním niektorí čitatelia inšpirujú a umelé jaskyne v Betliari a Vlachove navštívia.

Stráňavy – to nie je len kúpalisko s termálnou vodou či východisko peších turistických a cykloturistických trás na brebeň Lúčanskej Malej Fatry. Stráňavy, presnejšie Stráňavská dolina neďaleko Žiliny sa zapísali do histórie slovenskej speleológie predovšetkým ako jedno z pôsobísk jaskyniara Vojtecha Bukovinského v 50-tych a 60-tych rokoch minulého storočia. Na jeho výsledky z prieskumu povrchových a podzemných krasových javov neskôr nadviazali dobrovoľní jaskyniari z viacerých skupín a klubov Slovenskej speleologickej spoločnosti (OS Žilina, JS M. Fatra-sever, neskoršia JS A. Vallu z Terchovej, Aragonit, JK Strážovské vrchy). Povedzme a ukážme si, čo sem prilákalo jaskyniarov v minulosti a prečo chodia do Stráňavskej doliny aj dnes.

Malá Fatra patrí z geologického hľadiska k jadrovým pohoriam, ktorých kryštallické jadro je obalené sedimentárnymi čiže usadenými horninami druhohôr. Prevládajú medzi nimi vápence a dolomity. Z nich najmä vápence stredného triasu zohrali najväčšiu úlohu pri vzniku krasových foriem, ako sú škrapy, závrty a iné skalné útvary, ale aj ponory alebo vyvieracky na povrchu či jaskyne a priepasti v podzemí Malej Fatry. Viaceré z nich sa vyskytujú v severnej časti Lúčanskej Malej Fatry v pruhu vápencov a dolomitov na západnom úpätí pohoria. Naprieč týmto pásom druhohorných

hornín sú zahĺbené úzke doliny so strmými až kolmými skalnatými svahmi, v ktorých možno nájsť otvory do podzemia skrasovatených vápencovo-dolomitových masívov. Jednou z takýchto dolín je aj krátka Stráňavská dolina medzi vrchmi Polom (1010 m) a Hoblík (824 m), ktorou preteká potok Hýrov, prameniáci pod Minčolom (1364 m) v horninách kryštalinika. Ako píše L. V. Prikrýl v príspevku Krasové formy v okrese Žilina, uverejnenom vo Vlastivednom zborníku Považia r. 1970, len čo potok Hýrov prichádza na vápencové podložie, charakter doliny sa náhle mení. Vzniká tu síce krátky, ale pritom typický krasový kaňon... Na niekoľkých miestach sa prepadá voda do podzemia, čo svedčí o existencii podzemných priestorov. Pretože však potok Hýrov tečie naprieč vrstvou vápencov a nie v smere ich najväčšieho rozšírenia, nemožno tu predpokladať existenciu rozsahlejších jaskýň. Veď i dĺžka samého kaňonu je iba asi 300 metrov...

Už spomenutý **JUDr. Vojtech Bukovinský** (1. 1. 1916 Bitarová – 28. 8. 1989 Lietava) si o Stráňavskej doline myslel niečo iné. Roku 1952 do žilinských novín Ciel' napísal, že voda v potoku preteká dolinou medzi Polomou (ako Polom nazýval) a Hoblíkom iba za povodní, kým inokedy býva koryto potoka

JUDr. Vojtech Bukovinský

suché, lebo všetka voda stačí ponormi prepadnúť do zeme a ďalej tečie nezámyslami podzemnými priestormi. Zaujímavé je aj pokračovanie článku: S vodami potoka stretávame sa opäť po 600 metroch, kde neďaleko stráňavskej horárne vyviera v podobe mohutnej vyvieracky (na pravom okraji kaňonu) a dvoch krasových prameňov (vľavo). Celá Stráňavská dolina, bezvodý kaňon a rovnako i údolie až po obec Stráňavy je doslovne posiate veľkými žulovými okruhliakmi. Jedinečným dojmom pôsobia najmä dve polia žulových okruhliakov na lúkach v blízkosti obce, podobné stádam pasúcich sa oviec.

Stráňavská dolina – koryto potoka Hýrov.
Foto: T. Pajtina

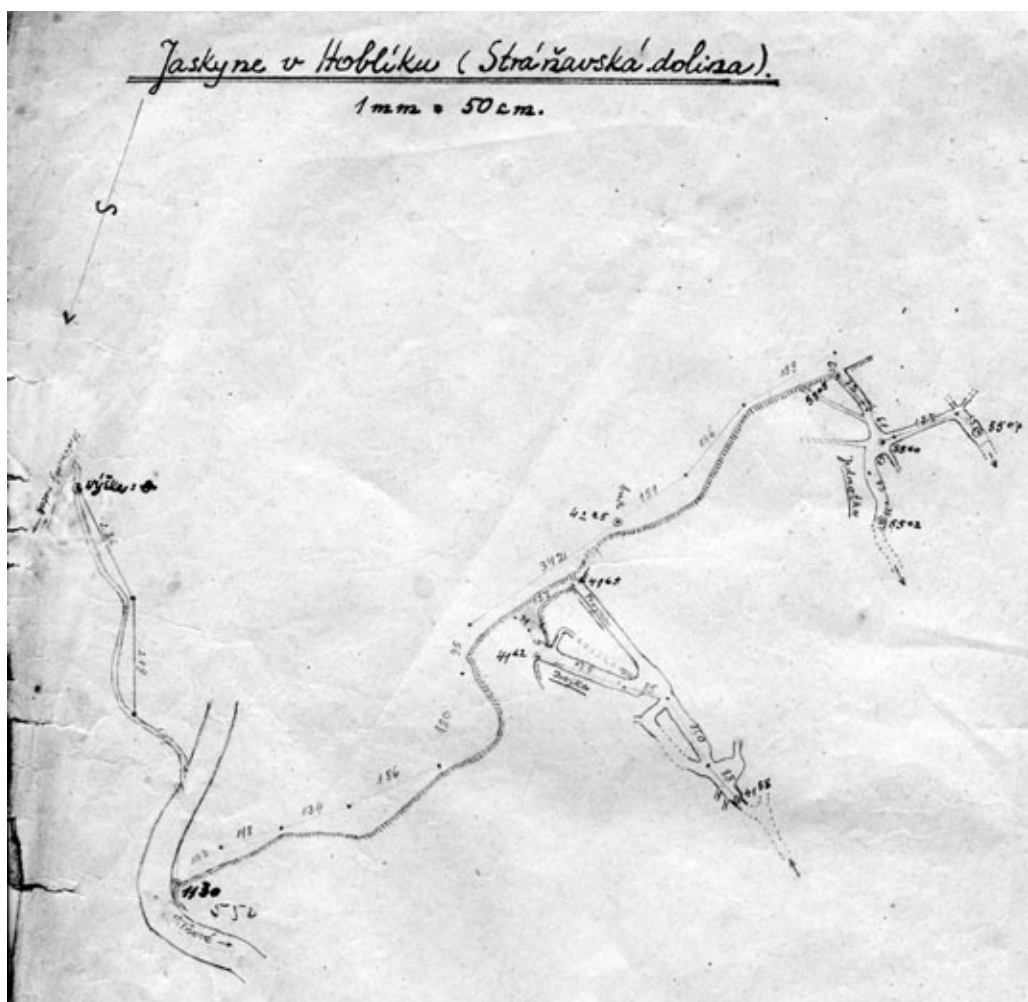

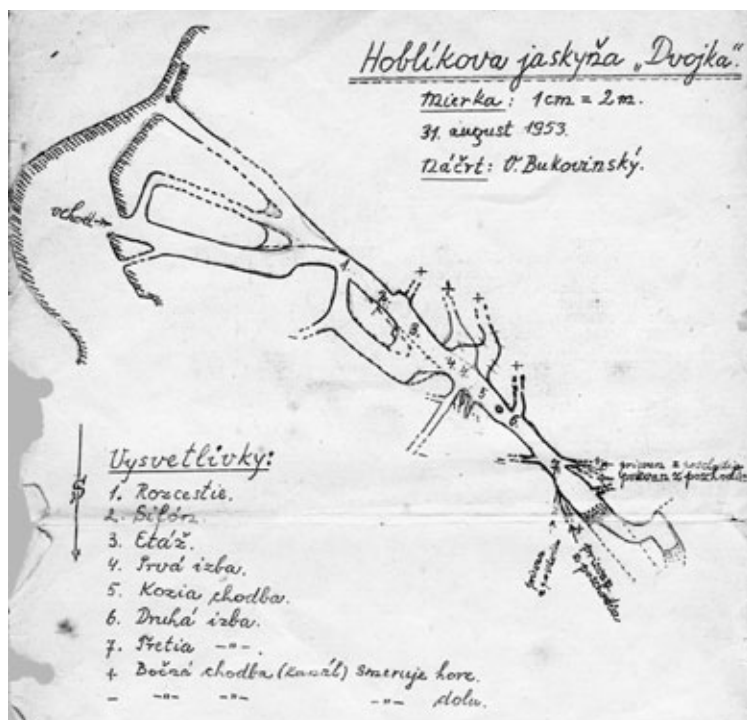
Bukovinského členský preukaz SSS

erodovala tu popri veľkom počte krasových kanálov a dier i niekoľko menších jaskýň. Dĺžka preleziteľných chodieb jednej z nich dosahuje takmer 30 metrov. Vyznačuje sa peknou kvapľovou výzdobou, ktorá – ako všade – nebola ušetrená a ešte neustále je vystavená nemilosrdnému drancovaniu jedincov, ktorí k prírodným krásam majú vzťah ako chamtiví lúpežníci.

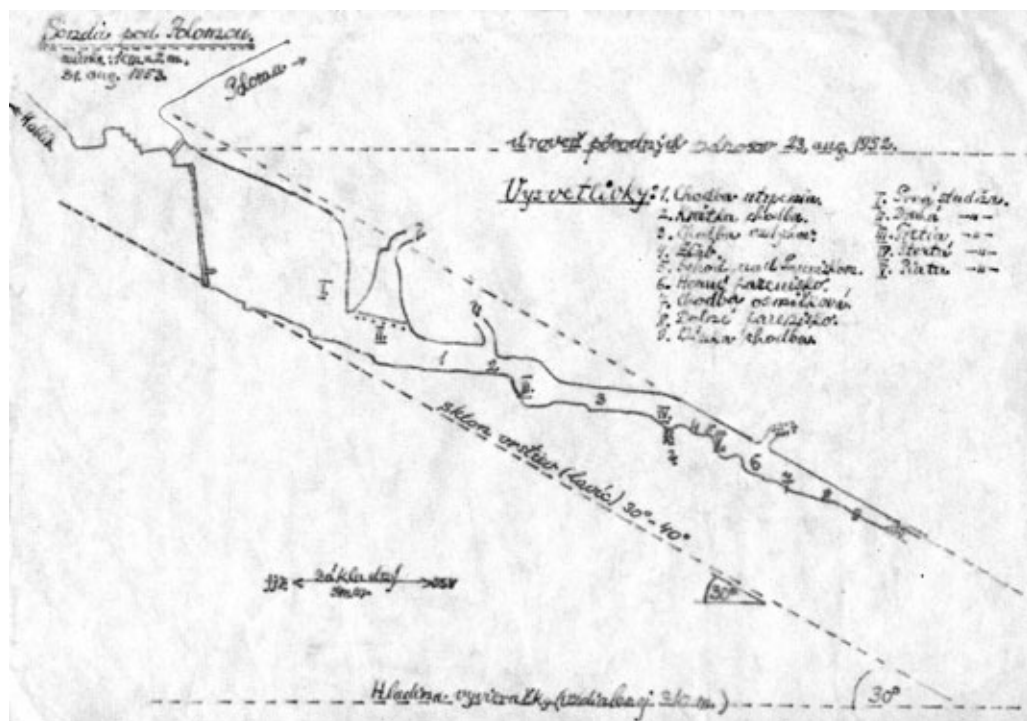
V. Bukovinský však nezostal len pri tomto článku, ale ešte v tom istom roku sa ako člen Slovenskej speleologickej spoločnosti a pracovník Speleologického oddelenia n. p. Cestovný ruch v Bratislave (Skupina pre výskum a ochranu jaskýň) pustil do odкрývania tajomstiev krasu Malej Fatry. Pokúsil sa preniknúť do predpokladaného jaskynného systému pod vrchom Polom cez jeden z po-

Na Slovensku sotva sa nájde obdoba tejto prírodnej zvláštnosti... Vo vápencových skalách Stráňavskej doliny ostala po činnosti vody bojnost' stôp. Voda vy-

Mapové plány Hoblíkových jaskýň a Sondy pod Polomom – Stráňavskej jaskyne od V. Bukovinského

norov v Stráňavskej doline. Niekoľkoročné úsilie, ktoré so svojimi spolupracovníkmi (boli medzi nimi najmä občania okolitých obcí) pri sondovaní v ponore vynaložil, však neprinieslo očakávaný výsledok. Dnes ich sisyfovskú robotu pripomína donedávna zamurované ústie 56 metrov dlhý a 22 a pol metra hlboký ponorovej Stráňavskej jaskyne (Sondy pod Polomom) pod skalnou stenou na brehu potoka, ako aj mapové plány v prílohe mesačných hlásení – pracovných denníkov z roku 1953. Tie obsahujú aj nákresy neďalekých jaskýň, v ktorých Bukovinského skupina

pracovala v rámci speleologického prieskumu Malej Fatry. Ide tiež o jaskyne fluviokrasové, pomenované podľa vrchu Hoblík, v ktorom sa nachádzajú.

Bukovinský uvádza v Hoblíku tri jaskyne, teraz ich tu evidujeme 4. Najdlhšia z Hoblíkových jaskýň (H2 alebo Bukovinského Dvojka) meria v súčasnosti 67 metrov, vyššie položená H1 (Jednotka) je dlhá asi 40 metrov, H3 (označovaná aj ako jaskyňa – sonda v Bralovej skale) leží hneď pri suchom riečisku a H4 nad najužším miestom kaňonu v skalnom svahu. Okrem nich sa v Zozname jaskýň Slovenskej republiky uvádza v katastrálnom území obce Stráňavy jaskyňa Orlie hniezdo s paleontologickými nálezmi; nad ňou v príkrom svahu Polomu možno nájsť Polomskú jaskyňu s dĺžkou asi 8 metrov, vo vchode ktorej je nefunkčný uzáver – železná dvierka.

Známe jaskyne v Stráňavskej doline sú zväčša bez kvapľovej výzdoby. Kvaple alebo kryštalicke sintre, o ktorých píše Dr. Bukovinský v zborníku Československý kras z roku 1953, sa vyskytujú iba v niektorých z nich na ťažko prístupných miestach. Zaujímavé sú však aj tvary jaskynných chodieb vytvorených v tmavých gutensteinských vápencoch, na stenách ktorých vidieť, že ich formovala tečúca alebo stojatá voda v dobách, keď potok Hýrov tiekol v doline niekoľko desiatok metrov vyššie ako v súčasnosti. Aby sa zabránilo poškodzovaniu vzácnnej sintrovej výplne Hoblíkovej jaskyne (H1), jaskyniari z JS Adama Vallu Dušan Puček, Tibor Pajtina a Emil Jelínek (terajší členovia novovzniknutého Žilinského jaskyniarskeho klubu) jej vchod roku 2005 uzavreli kovovou mrežou. Žiaľ, tá na svojom mieste dlho nevydržala.

Popri jaskyniach, ponoroch a krasových prameňoch – vyvieračkách v ústí Stráňavskej doliny si návštevník určite všimne aj neobyčajný skalný most pod chodníkom na ľavej strane kaňonovitého úseku doliny, niekoľko metrov nad riečiskom potoka Hýrov, ktoré býva väčšiu časť roka bez vody. Podobne ako množstvo skalných útvarov v okolí je výsledkom pôsobenia vody na odkrytú horninu, ale aj zvetrávania vápenca a dolomitu.

Vyvieračka a krasové pramene, ktoré spomína Vojtech Bukovinský, sú dnes zachytené

ako zdroj pitnej vody. Na overenie ich súvislosti s ponormi potoka Hýrov vykonal tento speleológ a popularizátor jaskyniarstva u nás po skončení svojej profesionálnej činnosti v Stráňavskej doline dva pokusy – farbiace skúšky, pri ktorých do ponárajúcich sa vôd potoka vliali farbivo (fluoresceín). Skúška bola úspešná – zafarbená voda o krátky čas vytekla z nižšie položených vyvieračiek. Škoda len, že tento pokus nevedol k úspechu v podobe objavenia rozsiahlejšej sústavy jaskynných priestorov po oboch stranách Stráňavskej doliny, o existencii ktorých bol Dr. Bukovinský presvedčený.

V prieskumnej činnosti svojich predchodcov V. Bukovinského a Ľ. V. Prikryla v Lúčanskej Malej Fatre pokračovali v 80-tych rokoch 20. storočia členovia SSS z Oblastnej skupiny Žilina a po nich koncom minulého a začiatkom tohto tisícročia ďalší dobrovoľní slovenskí jaskyniari. V Stráňavskej doline aktívnejšie pôsobili členovia Jaskyniarskej skupiny Malá Fatra-sever, neskôr premenovanej na JS Adama Vallu so sídlom v Terchovej, ktorí podľa dokumentov v archíve Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši (správy o činnosti, technické denníky) v jaskyniach v Hoblíku a pri povrchovom prieskume odpracovali postupne roku 1998 17 akcií, 2001 5 akcií, 2002 11 akcií a roku 2005 až 18 akcií. Sústredili sa pri nich predovšetkým na sondovanie v nízkych a tesných jaskynných chodbách – plazivkách, z ktorých vyťažili na povrch veľké množstvo hlinito-piesčitých nánosov a skál, brániacich v hlbšom postupe dovnútra vápencových útrob Hoblíka. Najviac sa narobili a najďalej postúpili v jaskyniach H1 a H2, v ktorých sú aj najväčšie perspektívy objaviť nové podzemné priestory.

V súčasnosti sa speleologická prieskumná činnosť v doline obnovila zásluhou predovšetkým aktívnych členov tohto roku založeného Žilinského jaskyniarskeho klubu. Keby Vojtech Bukovinský žil, určite by sa potešil, že takéto speleologicky zaujímavé a ľahko prístupné krasové územie nezostalo „ležať ladom“. Tým skôr, že žilinskí jaskyniari tu môžu rátať s podporou verejnosti a obce, podľa ktorej je táto malebná dolinka Lúčanskej Malej Fatry pomenovaná.

Najstaršie písomné zmienky o jaskyniach v okolí Tisovca a začiatky jaskyniarstva v Tisovci

Ivan Kubín

Vôbec prvé zmienky o jaskyniach v rôznych častiach tisovského chotára nachádzame v rukopisnej práci evanjelického kňaza Mateja Šuleka (1748 – 1815) z roku 1803 Topographia oppidi Tissoltz. Zmienuje sa v nej o jaskyniach v Červenej, Javorine, Hradovej, Suchých doloch, Čertovej doline, Kučelachu, Kášteri, Hajnaši a Šajbe. Mnohé z nich spomína v súvislosti s povestami o skrytých pokladoch a so skrýšami zbojníkov.

V roku 1841 navštívil známy spisovateľ, lekár a prírodovedec Gustáv Zechenter-Laskomerský (1824 – 1908) jaskyňu v južnom svahu Hradovej. O svojich pocitoch napísal v roku 1844 do martinských Národných novín. V Národných novinách sa objavila aj správa o jaskyni náhodne objavenej pri razení priemyselnej štôlne v Tisovskej Maši. Viedenský profesor Seutz z c. k. Geologickej jednotky v nej roku 1857 opísal nálezy kostí jaskynnej hyeny, medveďa a zubov žraloka v tejto jaskyni.

Maďarský geológ a paleontológ György Primics (1849 – 1893) vo svojich dielach píše o nejakej Tisovskej jaskyni, ktorú objavili pri práci v kameňolome roku 1858. Našli sa v nej kosti jaskynného medveďa a iných cicavcov.

Jeden z najvýznamnejších politikov štúrovej generácie, rodák z Tisovca Štefan Marko Daxner (1822 – 1892), uverejnil roku 1878 v časopise Obzor opis zostupu do jaskyne Michňová. Sám sa spustil na lane desať metrov do vtedy známych priestorov.

V rokoch 1856 – 1858 vykonával zememeračské práce v tisovskom komposesoráte významný slovenský básnik, zememeračský inžinier Ján Botto (1829 – 1881). V časopise Muzeálnej slovenskej spoločnosti, v jeho prílohe Obzor, vyšiel jeho článok s názvom Náskres miestopisný, v ktorom opisuje všetky v tom čase známe tunajšie povrchové a podzemné krasové javy.

V 20. storočí sa prejavil odborný záujem o problematiku krasových javov v okolí Tisovca. Bol to najmä doc. Dr. Michal Lukniš, ktorý

Titulná strana najstaršej písomnosti, kde sa spomínajú jaskyne v okolí Tisovca

geologicky zhodnotil oblasť Tisovského krasu a vo svojich článkoch sa venoval Periodickej vyvieracke a vyvieracke Teplica.

Roku 1955 vykonali prieskum v oblasti Suchých dolov univ. prof. Dr. Odolen Kodým, doc. Dr. Josef Dvořák a Marcela Bukovská. Ich geologická správa slúžila ako podklad na vyhlásenie Prírodnej rezervácie Suché doly.

Začiatok novodobej éry tisovského jaskyniarstva sa spája s príchodom Svätopluka

Kámene do Tisovca v roku 1951.

Ing. Svätopluk Kámen (27. 5. 1921 – 5. 11. 1992) zasvätil celý svoj život prírode a hlavne jaskyniam. Narodil sa v Bratislave, kde absolvoval štúdium na Vysokej škole technickej. Na jeseň

roku 1951 prichádza do Tisovca ako pedagóg na vtedajšiu Hutnícku školu a po reorganizácii školy sa stáva jej riaditeľom. Zostal ním až do roku 1968, keď musel zo školy odísť. Vo funkcii samostatného referenta až do odchodu na dôchodok pracoval vo vtedajších Podpolianskych strojárňach.

Po príchode do Tisovca ako člen Slovenskej speleologickej spoločnosti, ktorá vznikla roku 1949, sformoval okolo seba skupinu záujemcov o prírodu a kras najmä z radov študentov. Z nich sa vytvorila na jeseň roku 1951 Oblastná skupina SSS č. 6 Tisovec s pôsobnosťou na území Tisovského krasu a Muránskej planiny. Skupinu viedol plných 41 rokov. Za ten čas bolo prebádaných viac ako 160 jaskýň, priepastí, vyvieráčiek, ponorov a iných krasových javov. Skupina pod jeho vedením zaznamenala viaceré významné objavy. Boli to najmä prieniky do podzemných priestorov Bobačky, Teplice, Michňovej, Jazernej jaskyne, Jaskyne netopierov, Kostolíka a mnohých ďalších jaskýň. Spracoval hydrológiu skúmaného územia a venoval sa mapovaniu jaskynných priestorov. Svoje poznatky prezentoval radom odborných článkov v jaskyniarskych periodikách a časopisoch. Je autorom dvoch knižných publikácií – Rimavskou a Muránskou dolinou a Za svetlom karbidky. Meno Svätopluka Kámena dobre poznali aj v jaskyniarskych kruhoch v Čechách, Poľsku i vtedajšej Juhoslávii.

Za svoju dlhoročnú prácu v speleológii bol profesor Kámen roku 1979 ocenený plaketou Správy slovenských jaskýň, roku 1987 zlatou medailou Slovenskej speleologickej spoločnosti za významnú speleologickú činnosť a tisovská skupina dostala striebornú medailu za rozvoj speleológie. Roku 2001 mu bola za rozvoj a propagáciu jaskyniarstva a ochranu prírody udelená Cena primátora mesta Tisovec in memoriam.

Profesor Kámen a jeho jaskyniarska skupina začali systematicky prieskum podzemných a povrchových krasových javov na území Tisovského krasu a Muránskej planiny. Plne si uvedomujeme, že nebyť tohto človeka, nebola by ani skupina s takými výsledkami a verejnosť by nepoznala mnohé krasové skvosty v okolí nášho mesta.

Obálka a stránky jednej z Kámenových publikácií

Dvadsať rokov symbolického cintorína v jaskyni Michňová

Dušan Hutka, Speleoklub Tisovec

Jaskyňa Michňová je 105 metrov hlboká vertikálna jaskyňa známa od dávnych čias. Po vzniku jaskyniarskej skupiny v Tisovci v roku 1951 sa stala jednou z najskúmanejších jaskýň v Tisovskom krase. Možno preto si členovia vybudovali priamo pri jej vchode svoju vedeckovýskumnú stanicu, ktorá po niekoľkých opravách slúži dodnes.

V dňoch 6. – 11. augusta 1991 sa konal v Tisovci 32. jaskyniarsky týždeň pri príležitosti štyridsiateho výročia založenia jaskyniarskej skupiny v Tisovci. V správe o činnosti za 40 rokov vedúci skupiny Ing. Svätopluk Kámen spomenul, že jaskyniari sa rozhodli na pamiatku všetkým predčasne zomrelým členom vybudovať v jaskyni Michňová symbolický cintorín. Táto myšlienka dozrievala medzi členmi skupiny už dávnejšie. Neskôr bolo zrejmé, že túto česť si zaslúžia aj priatelia, ktorí pomáhali jaskyniarskej skupine, spolupracovali s ňou a pritom neboli vždy jej členmi. Od realizácie tejto myšlienky uplynulo práve 20 rokov.

Symbolický cintorín je umiestnený vo Veľkej sále jaskyne Michňová. Tento priestor je v jaskyni jedným z najkrajších a najväčších a nachádza sa približne 25 metrov pod povrchom. Je prístupný kovovými rebríkmi. K prvým pamätným tabuliam umiestneným na cintoríne patrili tieto: Ing. Jánovi Gálovi, CSc. (8. 3. 1936 – 19. 11. 1986), ktorý tragicky zahynul na služobnej ceste v Poľsku, Miroslavovi Hinduliakovi (13. 1. 1956 – 3. 5. 1984), tiež tragicky zahynul na pracovisku v Tisovci, a Jurajovi Knížovi (28. 9. 1955 – 25. 4. 1989), ktorého zdolala ťažká choroba. Žiaľ, medzi prvými sa dostal na symbolický cintorín aj zakladateľ oblastnej skupiny SSS č. 6 v Tisovci

a jej dlhoročný vedúci Ing. Svätopluk Kámen (27. 5. 1921 – 5. 11. 1992), ktorý podľahol krátkej a ťažkej chorobe.

Na symbolický cintorín pribudla aj tabuľka nášho dlhoročného člena Milana Guzmu (2. 5. 1944 – 1. 11. 2003), ktorý mal dlhodobu podlomenú zdravie. Tabuľku tu má aj Miroslav Nešvera (18. 7. 1964 – 16. 1. 1994), speleopotápač, ktorý zahynul pri prieskume jaskyne Teplica, podobne aj RNDr. Alois Vitásek (20. 1. 1956 – 22. 3. 2003), ktorý nešťastne padol a zahynul počas nočnej túry z Kordík k Harmaneckej jaskyni. Pribudla aj tabuľka venovaná profesorovi Bedřichovi Polákovi (18. 2. 1914 – 17. 9. 1971), dlhoročnému spolupracovníkovi jaskyniarskej skupiny. Tento rok sme inštalovali novú keramickú tabuľu zakladateľovi skupiny S. Kámenovi a posledná tabuľka patrí jeho synovi Vladimírovi Kámenovi (13. 4. 1951 – 20. 9. 2009), jaskyniarovi, ktorý zomrel po krátkej a ťažkej chorobe.

Jaskyniarska skupina a vedenie mesta si pripomenuli aj prvú obeť speleopotápania v Tisovci Miroslava Nešveru. Tento český potápač tragicky zahynul v snahe pomôcť pri prieskume zatopených častí Teplice. Na jeho pamiatku bola pri príležitosti desiateho vý-

Nová časť symbolického cintorína v Michňovej. Foto: D. Hutka

*Šamotová tabuľka Ing. Svätopluka Kámena a prof. Bedřicha Poláka na symbolickom cintoríne.
Foto: D. Hutka*

ročia jeho úmrtia nainštalovaná na nádvorí Mestského úradu v Tisovci pamätná doska. Zakladateľovi tisoovského jaskyniarstva Ing. Svätoplukovi Kámenovi bola odhalená pamätná doska na jeho rodinnom dome. Nezabudli sme ani na Ing. Jána Gála, ktorý má svoju bronzovú dosku na tisovskej Poľane. Bolo to jeho obľúbené miesto, kam chodil oddychovať a viesť neúnavné rozhovory so svojím dlhoročným kamarátom Ing. Nišponským.

Prvé pamätné dosky boli vyrobené z kovu, spravidla hliníka, mosadze či bronzu. Jaskyniari ich vyrábali v tisoovskom závode či dali odliat v Hronci. Agresívne prostredie sa však podpísalo aj na tomto materiáli. Neskôr sa ukázalo ako vhodnejšie použitie kameňa, ale najmä keramiky či šamotu. Materiál je prirodzený, nezráža sa na ňom voda a text na ňom sa dá dobre čítať. Tabuľky v priemernej veľkosti 25 × 35 cm pripevňujeme na skalný masív po vyvrtaní otvorov priskrutkovaním na klasické príchytky. Pripravujeme inštalovanie ďalších tabuliek, na ktorých pracuje náš dlhoročný člen a umelec Ing. Zbigniev Nišponský. Práve on je autorom i realizátorom väčšiny tabuliek.

Pri každom zostupe do priestorov Michňovej nám symbolický cintorín pripomína tých, ktorí svojou prácou a objavmi pomáhali odhľovať tajomstvá Tisovského krasu.

Spomienky

Za Vladom Kámenom

Dňa 20. 9. 2009 nás navždy opustil kamarát, jaskyniar Vlado Kámen, ktorý bol dlhoročným členom Oblastnej skupiny č. 6 Tisovec.

Že sa stal jaskyniarom, bolo celkom prirodzené, veď jeho otec Ing. Svätopluk Kámen bol zakladateľom jaskyniarstva v Tisovci. Vlado od malička spolu so svojimi súrodencami nasával lásku k príro-

de a k jaskyniam. Spolu s otcom prebádal všetky významné jaskyne Tisovského krasu a Muránskej planiny. Dôverne známe mu boli jaskyne Bobačka, Jazerná, Michňová, Teplica, Kostolík a mnohé ďalšie v lone tisovskej prírody, ktorú tak veľmi miloval. Aj keď už nebol aktívnym jaskyniarom, vždy sa zaujímal o dianie v speleológii, tešil sa z našich objavov a úspechov. Odišiel priskoro, vo veku 58 rokov, a bude chýbať nielen svojim najbližším, ale aj nám jaskyniarom na chatke v Suchých doloch.

Vlado, ľútim sa s Tebou v mene kamarátov jaskyniarov a možno dovidenia niekde v jaskyniarskom druhom živote.

*Češ Tvojej pamiatke!
Za Speleoklub Tisovec
Ivan Kubíni*

Za Michalom Dvorským

Narodil sa 13. 7. 1954. Po skončení ZŠ absolvoval SOU v profesii maliar-natierač. Po vyučení sa zamestnal vo Vzduchotechnike v Novom Meste nad Váhom, kde pracoval takmer celý svoj život.

Krátko po obnovení SSS vzniká v Čachticiach oblastná skupina, ktorá hneď po jej založení zaznamenáva veľký rozmach. Záujem o jaskyniarstvo v 70. rokoch bol enormne veľký a počet členov v skupine sa pohyboval medzi 30 – 40 členmi. Samozrejme, že Mišo, ako sme ho familiárne volali, medzi nimi nemohol chýbať, pretože on bol taký, dalo by sa povedať prírodný človek-samorast. Bol za každý špás. A ochotný pomôcť vždy, keď sa mu len trochu dalo.

Vladimír Žikeš

* 5. 2. 1952

† 16. 12. 1984

V stredu uplynie dvadsaťpäť rokov od tragickej nehody Vlada Žikeša pri potápačskom prieskume v Pekelnom dóme v Jaskyni slobody v Demänovskej doline. Za našich mladých čias mal prezývku „Pavúk“: splietal svoje siete a kto ho spoznal, toho pritiahol k láske k jaskyniam, horám, fotografovaniu, speleopotápaniu, ako aj k iným neuduhom. Veľa priateľov a známych sa snažil naučiť všetko, čo vedel, a zároveň sa sám stále niečomu novému učil, a tým nás neodolateľne priťahoval. Neúnavne, v každú dennú alebo nočnú hodinu bol ochotný pre partiu čokoľvek urobiť. Jeho izba u rodičov v doline sa stala hlavným stanom a rodičovský dom doslova jaskyniarskou základňou. Tu sa kuli plány, kreslili mapy, celé dni bola obsadená maličká kúpeľňa čoby fotokomora, šopa na dvore bola prerobená na nocľaháreň...

Čachtický kras bol pravdaže jeho „srdcovkou“. Pracoval v ňom na všetkých známych i menej známych lokalitách: v Občasnej vyvieracke, Štepnici, Jesenského duboch, JKKMD a mnohých ďalších, ale najmä v Čachtickej jaskyni. No keď bolo treba, vypomohol aj v Landrovskej či Beckovskej jaskyni. Zúčastňoval sa na obľúbených stretnutiach malokarpatských skupín i iných spriatelenej jaskyniarov zo Slovenska a Moravy. Bol aj účastníkom viacerých Jaskyniarskych týždňov a nemalou mierou sa zaslúžil o zdarný priebeh 28. jaskyniarskeho týždňa v Zemianskom Podhradí, ktorého organizátorom bola naša skupina. Zúčastnil sa viacerých zahraničných expedícií, hlavne do Rumunska, a speleopotápačskej expedície Tennengebirge 83 v rakúskych Alpách. Po úraze, keď sa stal čiastočným invalidom, jeho aktivity boli dosť obmedzené, no i tak keď mohol, zavítal medzi nás. Zomrel 13. 11. 2009 po krátkej ťažkej chorobe. Kto ste ho poznali, vzdajte mu tichú spomienku.

Za OS Čachtice Pavel Pospíšil

Nikto nám neukazoval cestu, jaskyne v doline sme si museli znovu objaviť, spoznať. Bola to dlhá cesta, no napokon sa zrodila dobrá jaskyniarska partia, vytvoril sa Jaskyniarsky klub Demänovská Dolina. Strata motora partie bola ťažkou ranou pre jaskyniarov v doline. Mnohí sme s jaskyniarstvom skončili, pavučina sa pretrhla. No mnohí ostali, sieť pre nich je príliš silná. Každý rok sa v polovičke decembra sa stretneme v doline, v jaskyni, pozrieme sa dozadu, zapálime sviečku, zaspomínáme.

Vďaka, Vlado, za tvoje pavúcie jaskyniarske siete, ktoré si utkal!

Juraj Moravec

P. S. V Spravodaji SSS 4/2004 bola na strane 47 uverejnená spomienka demänovských jaskyniarov na Vlada Žikeša, v ktorej sa o ňom, jeho pôsobení v Demänovskej doline i o jeho tragickej smrti píše viac. Vlado, ktorý prispel svojimi snímkami do práve v tom období pripravovanej knihy Jaskyne a jaskyniari, mi ako jej zostavovateľovi ešte stačil poslať aj novoročný pozdrav, mojej odpovede ani vydania knihy sa už, žiaľ, nedožil.

B. Kortman

Jozef Babjak 70-ročný

V druhej štvrtine tohto roka sa dožil významného životného jubilea Jozef Babjak, významná a zároveň „svojská“ osobnosť slovenského dobrovoľného jaskyniarstva. Tento napohľad jednoduchý, skromný, pracovitý, svojrázny, ale mimoriadne zaujímavý človek, dolnoharmanecký „Sám vojak v poli“, zasvätil celý život svojej najväčšej životnej láske – jaskyniarstvu.

Jubilant sa narodil 3. apríla 1939 v Dolnom Harmanci a sudičky mu doslova už do kolísky „pridelili“ mimoriadny vzťah k podzemným krásam – jaskyniam, veď od útleho detstva žil v tzv. jaskyniarskej rodine. Jeho matka Mária bola sestrou objaviteľa Harmaneckej jaskyne Michala Bacúrika (1914 – 1983; jaskyňu objavil 22. júna 1932). Keďže rodiny bývali v spoločnom dome, malý Jožko už spolu s materským mliekom nasával každodennú jaskyniarsku atmosféru, ktorú vytvárali jeho otec František a hlavne „ujo Mišo“ – spomínaný objaviteľ Harmaneckej jaskyne.

Bola to práve osobnosť Michala Bacúrika, ktorá významne ovplyvnila život chlapca, lebo už ako 6-ročný v jeho sprievode prešiel vtedy ešte nesprístupnené priestory Harmaneckej jaskyne. Nevšedné pocity, ktoré pritom prežíval v krásnom podzemí (okrem iného tam hľadali z vojnových čias odloženú bravčovú masť a slaninu...), mali za následok to, že ako

školák pomáhal pri sprístupňovaní jaskyne a dokonca po skončení základnej školy počas troch rokov vykonával v už verejnosti sprístupnenej Harmaneckej jaskyni funkciu sprievodcu na zmluvu. Keď pri našich početných rozhovoroch spomínal na tieto časy, živo si vybavoval dni, keď absolvoval na náročnej prehliadkovej trase jaskyne s návštevníkmi aj 8 až 10 vstupov denne... V jaskyni strávil nejednu noc pri jej ďalších prieskumoch alebo údržbe – bral to vždy ako samozrejmosť, hlavne ako upokojenie veľmi citlivej duše a pre mimoriadny, neopakovateľný pocit skutočnej slobody v podzemí.

Prírode ostal verný aj po odchode z jaskyne a až do nástupu na vojenčinu pracoval v štátnych lesoch. Po ukončení základnej vojenskej služby jeho kroky viedli do baní v Karvinej, aby poznatky z bane (strelmajstrovstvo a iné) využil po návrate opäť vo svojej „srdcovej záležitosti“ – jaskyniarstve. Podstatnú časť života prežil v Harmaneckých papierňach, kde ako zručný a veľmi praktický robotník zastával viaceré, hlavne technické funkcie. Potom sa ešte na posledných osem rokov vrátil do ťažkej a tvrdej práce v lese, čiže opäť do milovanej prírody. V roku 1997 odišiel s už podlomeným zdravím do predčasného dôchodku a v súčasnosti žije vo „svojom“ Dolnom Harmanci.

Začiatkom sedemdesiatych rokov minulého storočia po oživení činnosti Slovenskej speleologickej spoločnosti vzniká Oblastná skupina Harmanec a pritom nechýba ani Jozef Babjak spolu s Michalom Bacúrikom a vtedajším správcom Harmaneckej jaskyne Jánom Šávoltom, ktorý sa stal prvým vedúcim novovzniknutej skupiny. Asi po roku sa na obdobie cca šiestich rokov stáva vedúcim skupiny Harmanec práve Jozef Babjak, vtedy už vyzretý a veľmi skúsený jaskyniar. Za jeho vedenia bol v roku 1976 zorganizovaný na Jergaloch Jaskyniarsky týždeň, ktorý zostal v päťdesiatročnej histórii JT v pamäti najmä súčasných starších členov SSS ako jeden z tých nezaobudnuteľných. Náročná štvorzmenná práca vo fabrike, práca v soboty, nedele a sviatky, rodina – tri malé deti a iné problémy bežného

života nedovoľovali jubilantovi venovať sa jaskyniarstvu tak, ako by to sám chcel a ako si to predstavoval – vždy sa plným nasadením. Oblastná skupina Harmanec sa celkom očakávaným a prirodzeným vývojom zmenila na Oblastnú skupinu Banská Bystrica (v súčasnosti Speleoklub Banská Bystrica). Jozef Babjak sa aj z tohto dôvodu pravidelne nezúčastňuje na činnosti skupiny, dokonca z nej pre nečinnosť odchádza a uzaviera sa do najbližšieho teritória Dolného Harmanca. Napriek tomu zostáva členom SSS, tzv. nezarađeným, jaskyniarči sólo ďalej, úspešne aj menej úspešne, a veľmi túži po „svojej“ jaskyni, ktorú nie a nie nájsť...

Jožko Babjak sa svojej vysnívanej jaskyne predsa len dočkal! Bol krásny, teplý letný deň roku 2006, keď sme my dvaja a Ľubomír Hagara po viacerých predošlých neúspechoch v Lastovičej v Harmaneckom krase už rezignovali na našu ako sa zdalo zbytočnú doterajšiu činnosť a sklamaní sme blúdili po lese len tak za hubami. Zrazu úplne jednoducho matka Príroda nám a hlavne Jožkovi vydala skutočný podzemný klenot – Babjakovu erotickú jaskyňu. Veľakrát sme o tom spolu hovorili, rozmýšľali, prečo to tak bolo – ja si myslím, že to tak malo byť. Preto považujem za veľmi spravodlivé a za mimoriadne šťastie v živote človeka, keď nájde to, čo hľadá – i keď je to len jaskyňa...

S osobou Jozefa Babjaka je veľmi úzko spojené aj moje bezmála tridsaťročné pôsobenie v Harmaneckej jaskyni a nezabudnuteľné chvíle prežité pri mnohých povrchových prieskumoch Harmaneckého krasu aj jednotlivých spoločných jaskyniarskych akciách. Za tie roky som ho poznal ako človeka mimoriadne hlbavého, kamarátskeho a čo bolo na ňom vzácné, dalo sa s ním dlho debatovať na rôzne témy života, o ktorých vedel zaujímavo filozofovať. Ešte mám v živých pamäti, ako sa mu protivili tzv. prázdne pivné reči a ako hlavne posledné roky doslova trpí na nedostatok rozumných rozhovorov. Naučil som sa chápať jeho citlivú dušu a ak to bolo možné, vždy sme sa snažili o dlhé spoločné jaskyniarske debaty, ktoré nás obidvoch naplňali. Je na škodu veci, že práve o takejto osobnosti slovenského dobrovoľného jaskyniarstva sa vie toho tak málo. Ale ako na túto tému

poznamenáva sám jubilant, ktorému je prílišná skromnosť vlastná, možno aj z vlastnej pohodlnosti o jaskyniach nikdy nepísal, nič nedokumentoval, a tak jeho práca ostávala po dlhé roky nepovšimnutá. Napriek tomu si zaslúži pozornosť celej jaskyniarskej verejnosti.

Jožko, záverom Ti chcem zo srdca poďakovať za dlhoročné priateľstvo, za všetky tie krásne spoločne prežité chvíle v krásnej Harmaneckej doline. Nepíšem to tak, ako keby už všetko bolo za nami; verím, že napriek Tvojmu podlomenému zdraviu, nečakankej strate dobrej manželky a iným veciam, ktoré prináša neúprosný život, sa ešte dostaneme na povrchový prieskum vo Veľkej Fatre a v Kremnických vrchoch, spojený s obohacujúcimi debatami a Tvojimi typmi na lokality, kde by nás podľa Tvojich dlhoročných skúseností mohli čakať nové, neobjavené podzemné priestory. Prajem Ti do ďalších rokov života predovšetkým prepotrebné zdravie, pohodu v kruhu rodín Tvojich detí a hlavne Tebe charakteristický optimistický pohľad na život.

Július Obrcian

K šesťdesiatke Ing. Stanislava Bobeka

Pre početnú rodinu jaskyniarov nielen v Terchovej, ale aj v celej Slovenskej speleologickej spoločnosti je úprimným potešením,

že členovi jaskyniarskej skupiny Adama Vallu v Terchovej a riaditeľovi firmy Žilmont, s. r. o., môžeme zablahoželať k jeho významnému životnému jubileu, ktorého sa dožíva v zdraví, jaskyniarskom eláne a pracovnom optimizme.

Kto raz prepadne čudesnej a tajomnej krásy jaskýň, toho to už drží celý život. Náš jubilant si kras a jaskyne obľúbil pred mnohými rokmi, no s krásnou prírodou Malej Fatry je spáty už od detských liet. Narodil sa 28. novembra 1949 v Žiline. Vyrastal a mladosť prežil v horárni vo Fačkove, pod majestátnym a okoliu dominujúcim Kľakom. Po stredoškolských štúdiách študoval v Nitre na Vysokej škole poľnohospodárskej, kde získal titul inžiniera. Rád spomína na roky strávené v Horskej službe vo Vrátnej doline. Za 25 rokov dôkladne spoznal každú časť terajšieho národného parku a život v ňom.

Poznanie nášho jubilanta by nebolo úplné, keby sa nebol oboznámil aj so špecifickou časťou národného parku – jeho krasom, formami a zvláštnosťami. S vedúcim JS Adama Vallu a jeho členmi navštívil a spoznal všetky najvýznamnejšie jaskyne a priepasti Krivánskej Malej Fatry. Láska k prírode a ku krasu ho zaviedla aj do iných krasových oblastí Slovenska a do cudziny. Z mnohých jeho zahraničných ciest môžeme spomenúť prejazd slávnou Route 66 v USA, pričom navštívil i niektoré americké jaskyne a mohol porovnať krásu našich jaskýň s inými vo svete.

Ing. Stanislava Bobeka si jaskyniari veľmi vážia ako štedrého mecenáša a sponzora. Ako riaditeľ žilinskej firmy, ktorá vyrába laná, prsné, sedacie a celotelové popruhy a príslušenstvo, je ochotným darcom týchto výrobkov pre členov SSS na Speleomitingoch, Lezeckých dňoch či pri iných príležitostiach. Na jaskyniarov nezabúda ani v súčasnosti. V priestoroch svojej firmy pripravuje tréningové stredisko pre prácu vo výškach a v podzemí, kde budú mať možnosť aj jaskyniari, členovia SSS, precvičiť si svoje zručnosti v nácviku napr. jednolanovej techniky, prípadne si zakúpiť kompletnú jaskyniarsku výzbroj. Jubilant si váži spoluprácu s profesionálnymi jaskyniarmi z SSJ, ktorí vidia v dobrovoľných jaskyniaroch svojich priateľov a spolupracovníkov.

Zaželajme teda nášmu vzácnemu jubilantovi pevné zdravie a vyslovme želanie, aby si svoj vzťah k jaskyniarstvu zachoval i naďalej. Nech ho aj v budúcich rokoch nadchýna krásna jaskýň a celej slovenskej prírody.

*Členovia a sympatizanti
JS Adama Vallu v Terchovej*

Ing. Dušan Hutka 55-ročný

V decembri 2009 oslávil svoje päťdesiate piate narodeniny člen Speleoklubu Tisovec Ing. Dušan Hutka. Narodil sa 22. 12. 1954 v Rožňave. Detstvo prežil v Revúcej, kde navštevoval základnú školu. Ďalšie štúdiá absolvoval na SPŠT v Moldave nad Bodvou a AF VŠP v Nitre, ktorú ukončil roku 1981. Po skončení štúdií krátko pracoval v Agrochemickom podniku Rimavská Sobota. V roku 1982 prichádza do Tisovca, kde pracoval na miestnom JRD ako agronóm. Od roku 1994 podniká.

Jeho škála záujmov je naozaj široká. Venuje sa jaskyniarstvu, je amatérskym archeológom, regionálnym historikom, publicistom, milovníkom prírody. Tvorí krásne umelecké diela z dreva, ktoré úspešne prezentuje na výstavách na Slovensku.

Prvé oficiálne kroky jubilanta k tisovským jaskyniarom sa datujú od roku 2002, keď sa stal čakateľom, roku 2004 bol prijatý za riadneho člena SSS a Speleoklubu Tisovec. Jeho príchodom značne stúpila aktivita klubu, čo viedlo k novým významným objavom v pracovnom rajóne klubu. Začal mravčou prácou v jaskyni Hradová č. 31 a jaskyňami v masíve Hradovej v rámci archeologického prieskumu tejto lokality. Inicioval a podieľal sa na objavoch Novej Michňovej, Jaskyne dvoch kamarátov, Suchodolskej, Silvie, Natálky, Denisy, Hutkovho bivaku, Čipkovho bivaku, Lipovej III, Veľkonočnej, Občasnej vyvieracky v Hlbokom jarku. Jeho zručnosti využívame pri výrobe rozličných technických a zabezpečovacích pomôcok v jaskyniach a pri uzatváraní jaskýň.

Do ďalších rokov prajem v mene tisovských jaskyniarov nášmu kamarátovi pevné zdravie, rodinnú pohodu, skvelé nápady a veľa elánu pri ich realizácii vo všetkých sférach jeho bohatej činnosti.

Za Speleoklub Tisovec Ivan Kubíni

Tretí jubilant

K tohtoročným dvom jubilantom – päťdesiatnikom Janovi a Mirovi z JK Strážovské vrchy, o ktorých sme písali v 2. čísle Spravodaja, pribudol nedávno tretí – Paľo. Tí, ktorí Paľa Kardoša poznajú, mu nepovedia inak ako Kocúr.

Troja jubilanti na spoločnej oslave – zľava Miroslav Kocúrik, Pavol Kardoš (Kocúr) a Ján Habrún. Foto: J. Kasák

Narodil sa 18. septembra 1959 v Žiline. Od piatich rokov vyrastal v horárni „na križovatke“ neďaleko Fačkova medzi Malou Fatrou a Strážovskými vrchmi. Nečudo, že po vojenčine sa dal na turistiku, potom nasledovalo horezectvo a nakoniec sa rozhodol pre jaskyne. Jaskyniarčiť začal roku 1991 na Kortmanke, kam ho aj s kamarátmi zavolať dnes už nebohý Jožo Kasman „Šmičko“. V tomto roku získal titul najlepšieho turistu okresu Považská

Bystrica. V rokoch 1985 až 2008 pracoval ako hasič, po vstupe do Slovenskej speleologickej spoločnosti (1994) patril k najusilovnejším „pracantom“ aj v JK Dubnica nad Váhom, neskôr v JK Strážovské vrchy, kde pôsobil i ako člen výboru.

Prešiel nejednou lokalitou v Mojtínskom krase, na Strážove či v oblasti Lúčanskej Malej Fatry; tu najčastejšie s J. Habrúnom, ktorý sa stal členom SSS v tom istom roku. Aj vďaka Paľovmu jaskyniarskemu nosu, zanietenosti a vytrvalosti sme mohli spoločne v pokore stáť pri najväčších objavoch v histórii klubu. Najvýznamnejším bol objav rozsiahleho pokračovania v jaskyni Četníkova svadba, kde nevynechal jedinú akciu pri prerážaní Plazivky v záva-

le. Stál pri objave Strážovskej priepasti, čiastkových postupoch v Pružinskej Dúpnej jaskyni a Jánošíkovej jaskyni na Strážove, priepasti Kortmanka, objavoch mnohých menších jaskýň v Lúčanskej Malej Fatre a iných lokalitách – nedajú sa vymenovať všetky. Nezanedbateľná bola aj jeho účasť pri prepojení jaskýň na Krakovej holi, a tým vzniku sústavy Hipmanových jaskýň. Neboli to pasívne účasti, všade patril k najaktívnejším s mimoriadnym odhadom miery rizika. V situáciách na hranici únosnosti nasadil radšej vlastný krk, než by nechal riskovať iného. Ak sme pri prieskume naďabili na problematické miesto, počkali sme na neho a niekedy sa až divili, aké jednoduché bolo riešenie. Jeho ruky vedia majstrovsky ovládať vrtačku, motorovú pílu, kladivo, ale aj priateľsky stisnúť podávanú dlaň. Nerád ustupuje pred hocičím, či už je to ľudská nespravodlivosť alebo prírodné prekážky, všetkému sa postaví priamo, zoči-voči. Je to jednoducho náš Kocúr a ním aj zostane. Tak ako sú a zostávajú naši aj Mucha alias Jano Habrún a Kocúrik (Mirovo pravé priezvisko, nie prezývka), s ktorými sme si v novembri v Pružine-Priedhorí spoločne pripomenuli nielen ich okrúhle životné jubileá, ale aj 10. výročie vzniku jaskyniarskeho klubu Strážovské vrchy.

Jaskyniari spod Strážova

Jubileum	Meno, priezvisko	Dátum narodenia	Skupina/klub
90 rokov	RNDr. Anton Droppa, CSc.	30. 6. 1920	nezaradený
80 rokov	RNDr. Dušan Kubíny, CSc.	2. 2. 1930	nezaradený
70 rokov	Milan Obetko	17. 9. 1940	Dubnica nad Váhom
	Ján Kubiš	9. 10. 1940	Čachtice
60 rokov	RNDr. Zdenko Hochmuth, CSc.	22. 2. 1950	Komisia pre speleopotápanie
	Ján Tirpák	8. 3. 1950	Cassovia
	Mgr. Bohuslav Kortman	28. 4. 1950	Strážovské vrchy
	Ondrej Trávník	2. 5. 1950	Bratislava
	Michal Varhola	24. 6. 1950	Cassovia
	Viktor Ďurček	2. 12. 1950	Komisia pre speleopotápanie
	Miroslav Hujdič	23. 12. 1950	Rožňava
50 rokov	Milan Ďuračka	23. 1. 1960	Uhrovec
	Mária Koščová	29. 1. 1960	Prešov
	Ing. Marián Bukovský	1. 2. 1960	Veľká Fatra
	Ing. Pavel Hovorka	2. 2. 1960	Slovenský raj
	Ing. Daniel Vrbjar	9. 2. 1960	Muránska planina
	Ing. Kamila Kotrasová	19. 2. 1960	Slovenský raj
	Petr Maceček	3. 3. 1960	Nicolaus
	Ing. Ladislav Lučiviansky	2. 4. 1960	Slovenský raj
	Michal Mackovjak	26. 4. 1960	Cassovia
	Jana Kosejová	1. 5. 1960	Tribeč
	Ľubomír Záborský	13. 5. 1960	Liptovský Trnovec
	Ing. Marián Jagerčík	5. 6. 1960	Detva
	Ing. Peter Mrázik	14. 7. 1960	Nicolaus
	Alexander Gábor	16. 8. 1960	Tribeč
	Silvester Votoupal	19. 8. 1960	Nicolaus
	Ivan Schwarzbacher	26. 8. 1960	Brezno
	Milan Orfánus	17. 9. 1960	Liptovský Mikuláš
	Ľubomír Kokavec	18. 9. 1960	Demänovská Dolina
	Peter Halenár	26. 11. 1960	Dolné Orešany
	Ľudovít Krčmárik	11. 12. 1960	Trenčiansky speleoklub

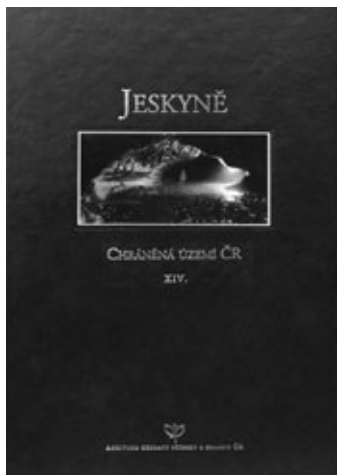

**J. Hromas (ed.)
a kol. (2009):**

JESKYNĚ

Chráněná území ČR, svazek XIV.

*Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
a Ekocentrum Brno v spolupráci so Správou
jeskyní ČR, 608 strán*

Nedávno sa aj na Slovensko dostala kniha o jaskyniach Českej republiky, ktorú zostavil známy český jaskyniar RNDr. Jaroslav Hromas, terajší riaditeľ Správy jeskyní ČR. Na tvorbe tohto mimoriadneho diela sa autorsky podieľalo 46 amatérskych a profesionálnych jaskyniarov a prírodovedcov z celej Českej republiky.

Po úvode a priblížení všeobecnej krasovej problematiky kniha v najrozsiahlejšej časti (na viac ako 400 stranách) približuje krasové a pseudokrasové oblasti a v nich jednotlivé jaskyne a priepasti, ktorých je v Českej republike evidovaných 3988, z toho 1622 pseudokrasových. Na záver sú v knihe uvedené naj... zaujímavosti, štatistický prehľad jaskýň, zoznam chránených území, v ktorých sa vyskytujú jaskyne, bibliografia obsahujúca 1473 titulov, základné právne predpisy vzťahujúce sa na ochranu jaskýň, ich výskum a využívanie, ako aj organizácie zaoberajúce sa ochranou a starostlivosťou o jaskyne; ako

dobrovoľná odborná speleologická organizácia sa stručne charakterizuje Česká speleologická spoločnosť.

Dielo sumarizuje poznatky o jaskyniach a priepastiach našich západných susedov. Obsahuje nesmierne množstvo informácií, ktoré zhromažďovali celé generácie jaskyniarov. Aj keď som zatiaľ nemal veľa času venovať sa tejto knihe, už po jej zbežnom prezretí by som chcel vziať úctu autorom a zostavovateľovi. Určite by si ju mal každý slovenský jaskyniar aspoň prelistovať. Osobne považujem toto dielo za výzvu, aby sme sa o niečo podobné pokúsili aj my. Vo fantázii si viem predstaviť dielo takéhoto charakteru venované napríklad krasu Nízkych Tatier.

Na záver dobrá správa, že kniha bude pre záujemcov dostupná od Nového roku aj na Slovensku. Po dohode s J. Hromasom a predstaviteľmi Správy slovenských jaskýň sa pravdepodobne bude predávať v Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši za cenu 30 €. Pre záujemcov je k dispozícii aj v knižnici SMOPaJ.

Peter Holúbek

**Z. Motýčka, R. Tásler a kol. (2009):
PODZEMÍ NEZNÁMÉ**

**30 let České speleologické společnosti
ve fotografií**

*Česká speleologická společnost, Brno, 125 strán,
183 fotografií*

Nielen profesionálni, ale aj amatérski českí speleológovia v tomto roku vydali svoju vlastnú knihu, ktorá nádhernými fotografiami so sprievodnými textami predstavuje verejnosti 30-ročné pôsobenie cca 1200 členov Českej speleologickej spoločnosti (ČSS) a ich najvýznamnejšie objavy doma i v zahraničí. Autorský tím tvorí 56 jaskyniarov na čele s dvojicou editorov, ktorými sú poprední jaskyniari-objavitelia.

Najskôr nás v knihe oboznámi s genézou amatérskej speleológie v Čechách a na Morave a s peripetiami súvisiacimi s predchádzajúcou dobou (kapitola *Historické ohlédnutí* s niekoľký-

mi čiernobielymi snímkami) a ukážu nám, ako sa človek stáva jaskyniarom a akými štádiami v priebehu života touto vášňou prechádza (*O nás jeskyniárích*). V nasledujúcom rozsiahlom bloku *Objevy v České republice* sa dozvieme, ako a kým boli objavené, za akých okolností, aké majú parametre či perspektívy Amatérská jeskyně, Rudické propadání a Býčí skála, Lopač, Hranická propast, Martina, Na Javorce atď. V kapitole *Objevy v zahraničí* nás prvotriedne, aj dvojstránkové farebné fotografie prevedú jaskyňami skúmanými českými speleológmi na Kryme, pod ľadovcami na Špicbergoch, Bohemiou na Novom Zélande, iránskym soľným krasom, obrími jaskyňami venezuelských tepuy, pod mexickými cenotmi, na Balkáne či Sardínii. *Historické podzemí* sa zaoberá problematikou Josefovské pevnosti, lomu Amerika, Terezínu či Kovárny a kapitola *Čtvrtý pól Země* na záver knihy nás oboznámi s významnými lokalitami, ktoré boli prestúpené športovo (napríklad v Julských Alpách, Jean-Bernard, Sistema Cheve a ďalšie).

Zostavovatelia sa zámerne vyhli notoricky známym lokalitám (napr. Macocha), do knihy nezahrnuli sprístupnené jaskyne, naopak, preferujú výsledky a objavy súčasnej generácie bádateľov. Mne knihu venovali spriatelení kolegovia-jaskyniari z Plzne, a listujem si v nej možno ešte viac, než v kompéndiu Správy jeskyní ČR. Pochopiteľne, srdcu mi je bližšie, pretože na fotografiách spoznávam aj mnoho priateľov z podzemia, dlhoročných jaskyniarov a zo Speleofór sú mi dobre známe

prírodné podmienky a prekážky, ktoré napríklad moravskí jaskyniari bravúrne prekonávajú a dokážu pod planinami v okolí Sloupu ešte aj dnes objaviť a zdokumentovať celé kilometre chodieb.

Myslím si, že táto krásna a plnokrvná kniha predstavuje hodenú rukavicu aj pre slovenských amatérskych jaskyniarov, najmä objaviteľov, aby sme sa pričínili v dohľadnom čase vydať v širšom kolektíve autorov podobnú monografiu. Taká Stratenská jaskyňa, JMN, Javorinka, hlboké jaskyne na Krakovej holi, Mesačný tieň, Skalistý potok či v poslednom čase aj Štefanová, vonku Velebit, Venezuela alebo Kosovo, to sú bezpochyby výsledky, ktorými sa môžeme pochváliť aj my a predstaviť ich takouto formou širšej verejnosti. Knihu Podzemí neznámé je možné získať cez sekretariát ČSS v Prahe, Kališnická 4 (sekretariat@speleo.cz) alebo predsedu ČSS v Brne, Olšová 1 (z.motycka@mediform.cz). Stojí 490 Kč a vrelo ju odporúčam.

Branislav Šmída

Dve knihy nielen o jaskyniach

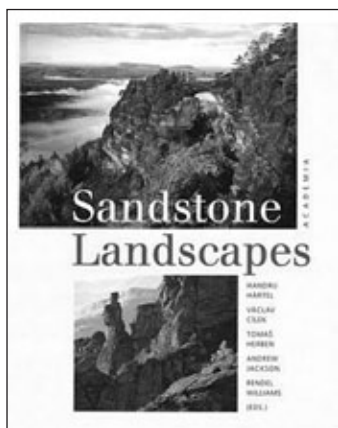
Predčasom som si zaobstaral dve pozoruhodné knižky, ktoré spája jedno meno. Autorom prvej je Václav Cílek a tento pán je aj jedným z editorov druhej knihy. Obe knihy nie sú typicky jaskyniarske, ale jaskyňami a záležitosťami okolo nich sa zaoberajú. Aj keď si uvedomujem, že sa do knižnice každého jaskyniara nedostanú, ako inšpiratívne a hodnotné ich odporúčam vážnejším záujemcom o témy blízke jaskyniam.

SANDSTONE LANDSCAPES

Knihu Sandstone Landscapes (Krajiny pieskovcov) vydalo vydavateľstvo Academia v Prahe roku 2007 v spolupráci so Správou Národného parku České Švýcarsko a Royal Botanic Gardens Kew. Ako editori sú uvedení Handrij Hartel, Václav Cílek, Tomáš Herben, Andrew Jackson a Rendel Williams. Kniha veľkého formátu má 494 strán s prílohou opisovaných pieskovcových oblastí v rámci Európy. Autormi jednotlivých príspevkov sú vedci rôzneho zamerania z celej Európy. Mrzí ma, že tam nie je nikto zo Slovenska, pretože aj u nás

by sme našli odborníkov, ktorí by vedeli prispieť do zborníka podobného zamerania.

Kniha je vlastne zborníkom prednášok medzinárodného sympózia Sandstone landscapes – Diversity, Ecology and Conservation, ktoré sa uskutočnilo roku 2002 v nádhernej scenérii Českého a Saského Švajčiarska. Ťažiskom knihy je Česká kriedová panva, ktorá zasahuje do troch štátov: okrem Českej republiky aj do Poľska a Nemecka.

Svoje pieskovcové oblasti majú aj iné susedné štáty. Poľsko má hodnotné príspevky z pohorí Góry Stolowe a Góry Swietokrzyskie, spomínajú sa aj iné oblasti. Ukrajina má spomenuté dve oblasti: Jaremča a Čortova skala. Aj Maďarsko má uvedené 4 pieskovcové oblasti, z nich by sa oblasť Pétervására sandstone / Jalová sandstone mala podľa opisu nachádzať medzi maďarským Salgotarjánom a naším Lučencom. Naozaj, na turistickej mape som v rámci Cerovej vrchoviny našiel juhovýchodne od Lučenca pri obci Lipovany chránenú prírodnú pamiatku Lipovianske pieskovce. Takže aspoň niečo zo Slovenska, aj keď nepriamo... Z Českej republiky sú zaujímavé a pritom veľmi blízke pieskovcové oblasti Čertovy skály a Pulčínske skály pri Lidečku, neďaleko slovenských hraníc, blízko Púchova.

Je smutné, že v zborníku sa neobjavila žiadna pieskovcová oblasť zo Slovenska, pričom poznám niekoľko lokalít, kde sú väčšie pieskovcové hrebene a väčšie skalné útvary. A to pritom nemám na mysli flyšové lokality, kde je väčšina odkrytého pieskovca pod zemou vo forme jaskýň.

Poznám recenziu tohto zborníka od poľského odborníka na pseudokras Jana Urbana, prezidenta Komisie pre pseudokras pri UNESCO, ktorého tiež neteší, že z poľských Karpát tam nie sú významné pieskovcové oblasti. Asi by bolo dobré spojiť sily na oboch stranách Karpát, teda z poľskej a slovenskej strany.

Zborník je prehľadne rozčlenený podľa jednotlivých vedných disciplín, v skratke uvediem tie najdôležitejšie: geológia a geomorfológia, botanika, hydrológia, klimatológia, archeológia a príbuzné vedy. Pre jaskyniarov je dôležité, že je v ňom množstvo odkazov na pseudokrasové pieskovcové jaskyne v rôznych formách. Všetko sa nesie v duchu ochrany pieskovcového fenoménu a zachovania pre ďalšie generácie vo všetkých formách.

Zborník považujem za veľmi prínosný pre štúdium akejsi novo sa prebúdajúcej vedy, pracovne mnou nazvanej výskum pieskovcových foriem krajiny. Fascinujúci svet pieskovcových skalných miest a v rámci nich s pestrú paletou foriem (aj s jaskyňami) si to naozaj zaslúži. Ďalšie sympóziá a zborníky iba potvrdzujú, že téma je to zaujímavá a ešte nepreskúmaná.

ORFEUS

Kniha podzemných riek

Autor tejto čerstvej novinky pražského vydavateľstva Dokořán z roku 2009 Václav Cílek týmto opusom len potvrdil, že okrem geológie (už je riaditeľom Českého geologického ústa-

vu) sa po mimoriadne aktívnom angažovaní aj v českom jaskyniarstve zaoberá ďalšími disciplínami, ktoré vie tematicky, filozoficky a umelecky presvedčivo sklbiť do jednotného celku, že čitateľ sa iba pýta: je to možné všetko do seba poskladať a uvažovať o danej veci tak zoširoka?

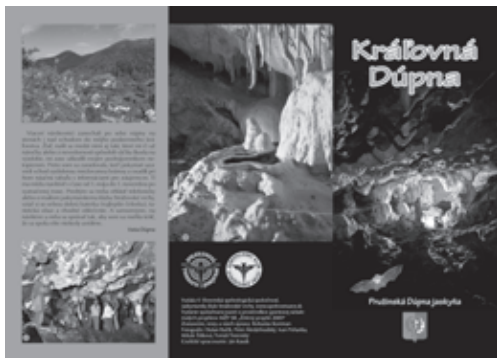
Autor sa hrdó hlási k jaskyniarstvu, aj k svojmu pôsobeniu na Slovensku, v slovenských jaskyniach. Z celej knihy by som upozornil na kapitolu **Slovenská Arkádie** (str. 153 – 156), ktorá je jeho vyznaním Slovenskému krasu a jeho mimoriadnym hodnotám. Autor tu výslovne spomína Zádiel, Drienovecký vrch, Veternú priepasť a Domicu. Doslovne píše: „Slovenský kras je vôbec nejtajemnejší slovenská a možná stredoevropská krajina.“

Kto by čakal veselé jaskyniarske zážitky a spomienky, toho kniha sklame. Autor ju písal v dlhšom časovom období a dokončil potom, ako navštívil Egypt, Saharu, Jeruzalem a iné celosvetovo známe miesta, aby sa nimi inšpiroval a opísal svoj pohľad na podzemie ako také. Teda nielen podzemie prírodné (jaskyne), ale aj podzemie vytvorené, resp. dotvorené človekom. Ale aj akési „podzemné prúdy“ v človeku, jeho prežitkoch... Podzemie je podľa autora jedným neustále sa v dejinách človeka opakujúcim fenoménom, vplývajúcim na rozvoj filozofie, umenia, náboženstiev všetkých možných smerov... Ako V. Cílek píše v predslove, kniha hovorí o podzemných riekach, skutočných jaskyniach, hrobkách a svätyniach, ktorých *genius loci* je u nás v strednej Európe zastrený a tichý. Inde vo svete predpokladá silnejšie prežívanie mystéria prežívania podzemia, ale sám dúfa, že napríklad aj v našich jaskyniach (výslovne spomína jaskyňu Býčí skála) sa stretávame s akousi odozvou podzemných kultov a mystériových náboženstiev. Zo slovenských jaskýň sa vyznal v podobnom duchu jaskyni Domicu.

Ján Ducár

Kráľovná Dúpná

Pod týmto názvom vydala SSS – JK Strážovské vrchy farebnú obrázkovo-textovú skladačku o Pružinskej Dúpanej jaskyni, jednej z najznámejších v Trenčianskom kraji. Skladačka približuje prírodné a kultúrno-historické hodnoty tejto prírodnej pamiatky s osobitným dôrazom na význam jej ochrany a starostlivosti o ňu. Obsahuje ďalšie užitočné informácie a pokyny pre záujemcov a návštevníkov jaskyne, ktorá bude roku 2010 vyhlásená za voľne prístupnú verejnosti. Stane sa jedenástou takto sprístupnenou jaskyňou v Trenčianskom kraji – po Babirátke, Brlohu a Brložnej diere, Čerešňovej jaskyni, Hájskej jaskyni (Jaskyni v Hájskej skale), Hradnej jaskyni, Jelenskej jaskyni (Jaskyni pod Jeleňom), Opatovskej jaskyni (Jaskyni nad cestou), Košútovej jaskyni a Žernovskej jaskyni, ktoré vyhlásil KÚŽP v Trenčíne tohto roku.

Skladačka tvorí súčasť projektu Pružinská Dúpná jaskyňa – úprava chodníka a vydanie skladačky, ktorý získal dotáciu MŽP SR v súťaži malých projektov Zelený projekt 2009. Zostavil ju a text napísal Bohuslav Kortman, graficky spracoval Ján Kasák, fotografiami prispeli Peter Medzihradský, Ivan Pohanka, Miluše Šišková a ďalší.

Red.

Centrálne podujatia SSS v roku 2010

Dňa 16. apríla sa v hoteli Mladost' vo Svite uskutoční 16. valné zhromaždenie Slovenskej speleologickej spoločnosti. Na programe VZ bude o. i. voľba predsedu, výboru a kontrolnej komisie, ako aj zmeny v stanovách SSS (predsedníctvo uložilo predsedom oblastných skupín a klubov predložiť návrhy do konca roka 2009; ak tak neurobili a majú k súčasnému zneniu stanov pripomienky, môžu ich ešte poslať do 10. februára 2010 na sekretariát alebo členom výboru SSS).

O deň neskôr, 17. apríla, prebehne v Kultúrnom dome vo Svite ďalší ročník Speleomítingu. V poradí už 51. jaskyniarsky týždeň SSS organizuje Speleoklub Banská Bystrica a bude sa konať 28. júla až 1. augusta v Španej doline.

Súťaž o umelecké stvárnenie jaskyne

Do konca roku 2009 bola možnosť poslať autorské práce do súťaže o umelecké stvárnenie jaskyne, vyhlásenej SMOPaJ, SSS a SSJ spolu s ČSS a SJČR. Mailom, osobne a klasickou poštou sa do Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva dostalo 7 prác (fotografie, básne, piesne, maľby); prihlásená, no zatiaľ nedoručená je maľba s rozmermi 2 × 1 m. Tí, ktorí pozabudli na termín a majú čo poslať do súťaže, môžu tak ešte urobiť do konca januára 2010, pretože komisia na posúdenie súťažných prác zasadne až vo februári. Vyhlásenie výsledkov a odovzdanie cien sa uskutoční na Speleomítingu 17. 4. 2010 vo Svite, kde budú vystavené vybrané súťažné práce.

2 % z dane pre SSS

Slovenská speleologická spoločnosť sa opätovne zaregistrovala ako prijímateľ 2 % z dane z príjmu fyzických a právnických osôb za rok 2009. Tie skupiny a kluby SSS, ktoré nie sú registrované samostatne a 2 % z dane im darcovia (daňovníci) poukážu prostredníctvom SSS, môžu predložiť kópie vyplnených a odovzdaných tlačív od jednotlivých darcov za zdaňovacie obdobie 2009 na sekretariát SSS, pričom platia rovnaké podmienky ako doteraz (80 % z celkovej poukázanej sumy môžu použiť na oprávnené výdavky).

Oprava

V príspevku História Speleomítingu vo Svite (Spravodaj 3/2009, str. 9) si v závere prvého odseku opravte pôvodný text takto: ...8. – 9. 12. 1973 sa uskutočnil pri jaskyni Bystrá speleologický míting tohto typu, v ktorom sa však, žiaľ, už ďalšie roky nepokračovalo. Patrí však do dejín SSS, preto ho zaraďujeme k dnešným Speleomítingom.

Summary

Introduction of the fourth this year's volume of Spravodaj SSS mentions the important 60th anniversary of Slovak Speleological Society establishment with a salutatory letter of deputy prime minister D. Čaplovič to the chairman of SSS B. Kortman, who writes in the editorial "SSS Still Doesn't Belong to Museum" that we received also salutatory letters from the director of the Czech Republic Caves Administration and Polish cavers from STJ KW – Kraków Club. M. Lalkovič is engaged in the forty years' history of issuing Spravodaj SSS (the first volume published in 1970), J. Dzúr, chief of the JK Demänovská Dolina, writes about the jubilee 50th year of traditional SSS event with the name Caving Week. New knowledge and maps from speleological surveys in Červené vrchy Mts., the largest high-mountain karst area in Slovakia and Poland, is published by J. Šmoll, organizer of many successful expeditions of SSS members mainly to Balkan Peninsula. Authors headed by experienced Slovak speleologist L. Vlček describe and document an unusual and temporary Ephemeral Cave, formed after a great avalanche, which fell down in March in the Žiarska Valley in Western Tatras. Cave spaces discovered during speleological surveys in the Slovak Paradise (Oľgina priepast'), Volovské Hills (Solimál Cave) and Little Fatra (advance in Kryštálová Cave) are described by O. Miháľová, P. Holúbek with P. Horváth and M. Šišková. Following two contributions are oriented to speleological technique and practice – using of digital thermometers in cave (A. Lačný) and construction of solid iron platforms in abysses (M. Jagerčík). Results of speleoarchaeological research of the Jazvečí hrad Cave in Medzevská Upland are summarized by S. Danko and M. Soják and artificial caves around Rožňava (Betliar and Vlachovo) in Slovak Karst are described by J. Ducár. Less known personalities from the history of Slovak speleology, like Dr. Vojtech Bukovinský, who was working in the karst of Little Fatra Mts., close to Žilina, are mentioned by B. Kortman. Author I. Kubíni presents the personality of Ing. Svätopluk Kámen, the founder of caving in Tisovec, in his article about history of discovering the caves around this town (Muráň Plateau). S. Kámen has a memorial board placed in the Michňová Cave in Tisovec Karst, where also the members of Tisovec caving club set up a symbolic cemetery, which is mentioned in following article by D. Hutka.

The end of Spravodaj belongs to social news – memories of dead members of SSS and congratulations to celebrating persons, reviews of several books lately published in the neighbouring Czech Republic, information on publication which was issued in 2009 within the framework of the project of SSS with support of the Ministry of the Environment of the Slovak Republic, as well as other current news.

*Compiled by Bohuslav Kortman
Translated by Peter Gažík*

gilmonte *the ropemaker*

by **zilmont**
s. r. o.

www.gilmonte.eu

NOVINKY ŽILMONTU

v priestoroch firmy, Jánošíkova 20, Žilina

• **Novootvorená predajňa** ponúka široký sortiment lezeckého výstroja a pomôcok pre jaskyniarov, skalo- a horolezcov, vysokohorských turistov a na výškové práce:

laná, pomocné šnúry, karabíny, zlaňovacie a istiace pomôcky, expresné slučky, sedacie a celotelové úväzy, lezecké topánky, prilby, batohy, vaky na laná a výstrojné vaky, mag-néziové vrecká atď.

Pozor, zľava pre členov Slovenskej speleologickej spoločnosti po predložení členského preukazu SSS!

• Pred dokončením je **Lezecká aréna** v priestoroch firmy, zameraná na lezenie v 13-metrovej veži, možnosť boulderingu, drytoolingu, via ferraty... Buduje sa trenažér na speleoalpinistický výcvik pomenovaný po Adamovi Vallovi (majiteľ firmy je členom JS Adama Vallu v Terchovej).

Možnosť praktického výcviku, školení a iných podujatí pre jednotlivcov i organizácie, podľa potreby so zabezpečením výhodného ubytovania.

